

Irena
RUNAITĖ-BELICKIENĖ

LIKIMO
KELIAI

Irena
RUNAITĖ-BELICKIENĖ

LIKIMO KELIAI

KAUNAS 2010

UDK 888.2-3

Be-145

© Irena Belickienė, 2010

ISBN 978-9955-407-96-6

TURINYS

LIKIMO KELIAI

1. Įvadas.....	10
2. Likimo ironija.....	12
3. Lietuva Sovietų Sąjungos vergijoje.....	19
4. Lietuvos KP CK nutarimas, draudžiantis buvusiems tremtiniais grįžti į Lietuvą.....	26
5. LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas dėl draudimo buvusiems LR politiniams veikėjams ir antisovietinio pasipriešinimo vadovams grįžti į Lietuvą.....	30
6. LR Aukščiausios Tarybos pareiškimas dėl TSRS ginkluotųjų pajėgų neteisėtų veiksmų	32
7. Viena iš buvusių Lietuvos sodybų.....	34
8. Sudie, Tėvyne.....	40
9. Lietuvos laisvės armija Suvalkijoje.....	52
10. Lietuvos kariuomenė pogrindyje (Suvalkijos kraštas).....	68
11. Pagrindiniai KGB kovos metodai su teisėta Lietuvos kariuomene.....	89
12. Raportas.....	92
13. Partizano mintys apie demokratiją.....	105
14. Trumpa Prano Runo biografija.....	128

PĖDOS ŠIRDYJE

Eilėraščiai

Kūdikystė mano.....	136
Tremtin.....	137
Malda prie Šv. Marijos paveikslo.....	138
Katorgon.....	140
Mendejelevo stoty.....	142
Kalėdos tremty.....	143
Tremtyje.....	144
Pavasaris.....	145
Tėviškele miela.....	146
Tėvynės ilgesys.....	148
Svajonė.....	149
Artojui.....	150
Ilgesys.....	151
Gimtadienis.....	152
Per gyvenimą.....	153
Daug skausmo patirta.....	154
Tu rašai, esi toli.....	155
Taigoje.....	156
Pavasariėjant.....	157
Kas tu?.....	158
Tėvynei.....	159
Jaunystės daina.....	161
Pasimatymas.....	162
Jaunystė ir pavasaris.....	163
Tu - tik miržas.....	165

Svetimos šalies sode.....	167
Tu atėjai - žydėjo gėlės.....	168
Draugui.....	169
Sugrįžimas.....	171
Labai mylėjau gimtą sodžių.....	172
Tėvų sodyba.....	173
Birželio 14-oji.....	174
Esi kovos išrautas.....	175
Mamyte!.....	178
Muziką ir dainą Tu nupiešei.....	179
Ruduo.....	181
Draugystė.....	182
Nijolės rytmetis.....	183
Mergvakaris.....	185
Atsisveikinimas.....	186
Praeis daug metų.....	187
Gamta po kojom.....	188
Tavo veide - švelnumas.....	190
Likimo draugams.....	191
Noriu tau palinkėt.....	192
Audra.....	193
Nevėžis.....	194
Tau grožio netrūksta.....	195
Gegužė dėl Tavęs.....	196
Vasara.....	197
Aš žinau - tu ateisi.....	198
Vasara prie jūros.....	199
Tostas.....	201

Draugei.....	202
Linkėjimai.....	203
Aš - moteris.....	204
Skubame.....	205
Salomėja Nėris.....	206
Aš - vėjo blaškoma.....	207
Kryžių kalnas.....	208
Kovo 11-oji.....	209
Beviltiškai ieškau Tavo kapo.....	210
Tu išejai pasiryžęs.....	211
Partizanai ir pasaulis.....	214
Partizanų vėlės.....	215
Sausio tryliktoji.....	216
Dainuojate apie Tėvynę laisvą.....	218
Kodėl?.....	219
Laisvės alėjoje.....	220
Neliūdėk!.....	221
Beržai prie „Žuvėdros“.....	222
Iš dangaus tamsybės.....	223
Vieniša gulbė.....	224
Paplūdimy, įmerkę kojas.....	225
Birutės kalne.....	226
Praeiviai.....	227
Brangus mano turte.....	228
Jūsų dainose mes skaitome.....	230
Dukrelei.....	231
Vienybė.....	232
Jei galėčiau - skausmo ašaras.....	233
Malda.....	234

Kelias.....	235
Mano pasaulis.....	236
Per kliūtis.....	237
Audra.....	238
Akimirka.....	239
Pajūry.....	240
Mieloji drauge.....	241
Ugnelė.....	242
Aš tau siunčiu.....	243
Plokščiai.....	244
Laiko laivas.....	246
Paveikslas.....	247
Ačiū Jums už knygą.....	248
Tu išėjai netikėtai, nelauktai.....	249
Į Plokščius.....	251
Kodėl rašau.....	252
Neišsiųstas laiškas.....	253
<i>Naudotos literatūros sąrašas.....</i>	<i>254</i>

IVADAS

„Likimo keliai“ skiriami šeimai ir jaunimui. Tai Lietuvos istorijos laikotarpis, apie kurį turi žinoti, jį suprasti ir teisingai įvertinti ateities kartos. Juose aprašoma pasipriešinimo okupantams kova, tremtis ir vienos šeimos likimas. Tačiau visi suprantame, kad tokių buvusių šeimų sodybų su panašiu likimu Lietuvoje buvo nesuskaičiuojamai daug, todėl ir tekstą rašau trečiuoju asmeniu. Žinoma, kiekvienos šeimos gyvenimo niuansai buvo skirtingi ir įvairūs, bet likimo sunkumai panašūs.

Argi ne likimo ironija, kad Lietuvoje atsirado, žinoma, neatsitiktinai, šutvė Sovietų Sąjungos pakalikų, kurie 1940 m. birželio 15 d. glebėsčiasosi su okupacine Raudonąja armija, naudojosi jos paslaugomis užgrobdami valdžią ir vykdydami tautos genocidą.

Lietuviai nuo senų senovės mylėjo savo Tėvynę Lietuvą, ryžtingai, gynė ją nuo didelių ir plėšrių kaimynų. Sovietų Sąjunga, okupavusi Lietuvą, nesiskaitė su jokiais priemonėmis, nepripažino žmoniškumo dėsnių, visokiais būdais naikino tautą - kankino, marino kalėjimuose ir tremtyje. Yra daug tokių kapų, kurių surasti neįmanoma - ant jų niekada nežydės gėlės, o per Vėlines niekas neuždegs žvakelės.

Į kovą už okupuotos Tėvynės išlaisvinimą ėjo vyrai, nepaisydami savo amžiaus, socialinės padėties, išsimokslinimo, - visi norėjo, kad bočių žemės nemindžiotų svetimi grobikai ir jų raudonieji pakalikai.

Laisvės kovotojai, tiksliau, Lietuvos kariuomenė pogrindyje, neturėjo galingų ginklų, patrankų, tankų, bombonešių, tačiau pasiryžimu, ištverme, pasišventimu įrodė, kad Lietuvą Sovietų Sąjunga okupavo smurtu.

Didi laisvės ir Tėvynės meilė suteikė mūsų mažai tautai jėgų ir ryžto apsiginti ir išsilaisvinti iš trukusio pusę amžiaus žiauraus okupacijos jungo.

„Pėdų širdyje“ buvo labai daug.

Pačios reikšmingiausios ir neparašytos eilės buvo sudegintos todėl, kad Kudimkare už dainų sąsiuvinį areštavo mielą draugę Onutę ir nuteisė 25 metams. Bet kas liko ir dar šis tas, drįstu spausdinti, nes toks tas likimo kelias...

Autorė

LIKIMO IRONIJA

„Niekada neužmirštama liks lietuviams 1940 m. birželio mėn. 15 diena, kai mūsų mieląjį kraštą užplūdo braškančiais tankais, atkištais durtuvais apsi-skarmaliavusi, išbadėjusi bolševikų raudonoji armija. Ši diena išspaudė net mažiems kūdikiams į širdis kartų atminimą, nes netekome nepriklausomybės ir įpuolėm į žiaurią, kruviną vergiją...“

(„Laisvės žvalgas“, 1946 05 25, Nr. 5 (23))

1940 m. birželio 14 dieną SSRS įteikė ultimatumą Lietuvai, reikalaudama įsileisti neribotą kiekį sovietų kareivių ir sudaryti Sovietų Sąjungai priimtina vyriausybę.

1940 m. birželio 15 dieną Lietuvos sieną peržengia 12 divizijų - 250 000 karių. Dekanozovas premjeru paskiria Justą Paleckį. Sulaužoma 1926 m. spalio 26 dieną sudaryta Lietuvos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartis.

1940 m. liepos 14-15 dienomis falsifikuojami rinkimai į Liaudies seimą, o liepos 21 dieną Seimas priverčiamas priimti nutarimą dėl įjungimo į SSRS.

Justas Paleckis savo knygoje „Gyvenimas prasideda“ rašo: „Tarybų Sąjunga, kuriai rūpėjo ne tik savo šalies likimas, bet ir lietuvių bei kitų Pabaltijo broliškų tautų reikalai, negalėjo rizi-

kuoti ir pasitikėti priešiška fašistine vyriausybe, globojančia šnipinėjimo ir provokacijų lizdus, sulaužusia sudarytą sutartį. Staugiais smūgiais paklupdžiusi Vakarų Europą, hitlerinė Vokietija savo neslepiamais agresyviais siekimais darėsi pavojinga jėga. Reikėjo pasiruošti ir užimti tinkamas strategines pozicijas.“

Kas buvo tas Justas Paleckis, be tautos sutikimo laiminęs Lietuvos okupaciją?

Rygoje Latvijos komunistų partija lietuvių kalba leido laikraštį „Darbininkų kova“, kuriame J. Paleckiui pavyko įsidarbinti. „Darbas „Darbininkų kovoje“ man buvo svarbi politinė mokykla. Versdamas iš tarybinės spaudos įvairius rašinius, kalbas, nutarimus ir kitokius dokumentus, turėjau progos susipažinti su komunistų partijos ir tarybų valdžios siekimais. Ypatingą įspūdį padaro komunistinio Internacionalo manifestas, priimtas pirmajame Kominternio suvažiavime.“

Justas Paleckis dalyvavo Lietuvos-Sovietų Sąjungos suartėjimo draugijos veikloje. Oficialiai ji buvo vadinama „Lietuvos draugija SSRS tautų kultūrai pažinti“. Draugijos pirmininkas buvo V. Krėvė-Mickevičius. 1939 metų rugsėjo mėnesį J. Paleckis su V. Krėve-Mickevičium nuėjo pas SSRS pasiuntinį Lietuvoje K. Pozniakovą užmegzti naujų santykių su Sovietų Sąjunga, kuri, reikalui esant, ateitų į pagalbą, kartu ir pasiūlyti savo parsidavėliškos pagalbos.

1939 metų spalio 10 dieną Maskvoje buvo pasirašyta sutartis, pagal kurią Vilnius perduodamas Lietuvai. J. Paleckis ir L. Šmulkštys, neturėdami jokių vyriausybės įgaliojimų, eina pareikšti padėkos Sovietų Sąjungos pasiuntiniui. J. Paleckis turėjo iš anksto mašinėle pasirašytą kalbą, kurioje sakoma: „...Tarybų Sąjunga, taikingu būdu užkariaujanti tautų širdis, giliai stiprina bičiuliškus lietuvių tautos jausmus Tarybų Sąjungai. Vilnius tampa vertingu tiltu tarp lietuvių tautos ir SSRS tautų. Giliai dėkojame darbininkų-valstiečių Raudonajai armijai ir jos vadui maršalui Vorosilovui už Vilniaus ir jo krašto išlaisvinimą iš ilgamečio svetimo jungo ir

chaoso, į kurį pastūmė savo tautą ir jos pavergtas tautas suirusi Lenkija.“

Tautos išdavikas Justas Paleckis tuo momentu jautėsi esąs visos Lietuvos šeimininkas, o gal, teisingiau sakant, Judas. Išėjęs iš SSRS pasiuntinybės, J. Paleckis nuskuba prie Karo muziejaus, kur buvo kalbama apie Vilniaus išvadavimą ir apie išmintingą tautos vado Antano Smetonos politiką. J. Paleckis piktinosi, kad negirdi nė žodžio, kuriuo būtų pareikšta tinkama padėka Sovietų Sąjungai. Generolas V. Nagevičius paragino visus eiti pas tautos vadą A. Smetoną pareikšti savo dėkaus dėl Vilniaus atgavimo.

J. Paleckis palipa ant S. Daukanto paminklo pjedestalo laiptelių ir režia kalbą, kad „...tautininkai nori Vilniaus grąžinimą panaudoti savo valdžiai sustiprinti ir įvykius vaizduoja taip, tarytum Vilnių būtų išvadavę jie. Tuo tarpu Vilnių išvadavo ir jį Lietuvai grąžino ne kas kitas, o Tarybų Sąjunga. Užtat dėkoti reikia ne tautos vadui, tam fašistiniam diktatoriui, bet darbo žmonių valstybei - Tarybų Sąjungai per jos pasiuntinybę“.

Priejusios prezidentūros sodelį, manifestantų kolonos nesustodamos ėjo pro balkoną, kuriame stovėjo A. Smetona ir ministrai. Ties balkonu žmonės kiek sulėtinę žingsnį šaukė „VALIO“.

Prie balkono priartėjo ir J. Paleckis, kuris ir čia sugebėjo sudrumsti žmonių dėkaus, savo bolševikiniais iššūkiais pakviėdamas eiti į Sovietų Sąjungos pasiuntinybę padėkoti už Vilnių. J. Paleckis, lydimas bendrų, priartėjo prie Sovietų Sąjungos pasiuntinybės durų. F. Moločkovas, pažinęs J. Paleckį, įsileido jį ir jo draugus į vidų ir už pareikštus jausmus labai mandagiai padėkojo. Tada J. Paleckis nuskubėjo pasidalinti dienos įspūdžiais ir dėkaus su vienminčiais, žmona ir vaikais ir vėl išėjo į Mickievičiaus gatvę triukšmauti prie kalėjimo. Už tokius akiplėšiškus išpuolius J. Paleckis 1939 m. spalio 11 dieną suimamas, apklausiamas, palaikomas tris paras ir išsiunčiamas į Dimitravo priverčiamojo darbo stovyklą. 1939 m. gruodžio pradžioje priverčiamojo darbo stovykla pakeičiama ištėmimu iš Lietuvos per tris paras į

pasirinktą užsienį. Latvijoje šiam maištininkui buvo leista gyventi tik vieną mėnesį.

Įdomu, kodėl J. Paleckis pasirinko Latviją, o ne Sovietų Sąjungą?

1940 m. birželio 14 dieną SSRS iškėlė Lietuvos vyriausybei reikalavimus:

1) atiduoti teismui provokacinių veiksmų prieš tarybines įgulas Lietuvoje kaltininkus;

2) sudaryti Lietuvoje tokią vyriausybę, kuri užtikrintų sąžiningą savitarpio pagalbos sutarties vykdymą ir ryžtingai sutramdytų sutarties priešus;

3) netrukdyti įžengti į Lietuvos teritoriją Sovietų Sąjungos kariuomenės daliniams, kurie galėtų užtikrinti Sovietų Sąjungos-Lietuvos savitarpio pagalbos sutarties vykdymą, užkirsti kelią provokaciniams veiksams prieš tarybines įgulas Lietuvoje.

Dėl nesutarimų vyriausybėje atsidūręs beviltiškoje padėtyje prezidentas Antanas Smetona oficialiai perdavė prezidento pareigas Ministrui pirmininkui A. Merkiui ir su šeima išvyko į užsienį.

Kas ir kaip sudarė naująją Lietuvos vyriausybę?

Ne veltui Justas Paleckis ne kartą landžiojo į Sovietų Sąjungos pasiuntinybę, siūlydamas savo visokeriopas paslaugas ir pagalbą tarpusavio santykiuose. Šiam vos vidurinį išsilavinimą turinčiam Sovietų Sąjungos pakalikui sužibo išsvajota žvaigždė: Maskva „paskiria“ Justą Paleckį Lietuvos Ministrų tarybos pirmininku ir paveda sudaryti Ministrų tarybą. J. Paleckis iškart pateikia raštišką pareiškimą su iš anksto surašyta ir tikriausiai suderinta su Sovietų Sąjungos pasiuntinybe naują Ministrų tarybos sudėtį. Aktą pasirašo einąs prezidento pareigas Ministras pirmininkas A. Merkys ir Maskvos statytinis - naujasis Ministras pirmininkas Justas Paleckis.

Savo knygoje „Gyvenimas prasideda“ J. Paleckis rašo, kad jo paskyrimas „Ministru pirmininku“ buvo jam netikėtas, tačiau kyla klausimas: kaip jis, nesitikėdamas šio posto, iš anksto turėjo sudaręs naujos Ministrų tarybos sudėtį? Vadinasi, ta sudėtis iš anksto buvo suderinta su Sovietų Sąjungos pasiuntinybe. Be to, pasinaudodamas tuo, kad prezidento postas buvo laisvas, Justas Paleckis pasisavino ir prezidento pareigas.

SSRS vyriausybės ypatingasis įgaliojimas Lietuvoje Vladimiras Dekanozovas ilgametį Lietuvos komunistų partijos pirmąjį sekretorių Antaną Sniečką paskiria Vidaus reikalų ministerijos Valsybės saugumo departamento direktoriumi. Dar neturėdami net ir fiktyvių tautos mandatų, Justas Paleckis ir Antanas Sniečkus pradėjo vykdyti represijas. Naktį iš liepos 11 į 12-ąją visoje Lietuvoje suimama apie 2000 Nepriklausomos Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjų. Kai kurie iš jų išvežami į Butyrkų, Lubiankos ir kitus kalėjimus. 1940 m. birželio 19 dieną Virbalyje suimamas ir išvežamas į Maskvą, vėliau į Osetiją buvęs Lietuvos Respublikos Ministras pirmininkas Augustinas Valdemaras su šeima. 1940 m. liepos 16 dieną „ministras“ Mečislovas Gedvilas pasirašo potvarkį ištremti iš Lietuvos buvusį Ministrą pirmininką Antaną Merkį ir buvusį užsienio reikalų ministrą Juozą Urbšį su šeimomis. Tą pačią dieną šį aktą patvirtino ir apsišaukėlis „Respublikos prezidentas“ Justas Paleckis. 1940 m. liepos 17 dieną A. Merkys išvežamas į Saratovą, o J. Urbšys - į Tambovą.

1940 m. liepos 10-13 dienomis į Kalugos srities lagerius buvo išvežti 4376 Lenkijos karininkai ir kareiviai, kurie buvo internuoti Lietuvoje prasidėjus Vokietijos ir Lenkijos karui.

Tai pirmieji Justo Paleckio, Antano Sniečkaus, Mečislovo Gedvilo ir jų štvės juodi darbai vykdant tiesioginius Sovietų Sąjungos vyriausybės pavedimus, atlikti iki liepos 14-15 dienomis sufalsifikuotų rinkimų į Liaudies seimą, kai „igavo“ mandatus. Minėtas represijas apsišaukėliai atliko kaip okupacinės Sovietų Sąjungos vyriausybės samdiniai.

Drašos pradėti Lietuvoje represijas jiems suteikė 1940 m. birželio 15 dieną 15 valandą Lietuvos sieną peržengusi Raudonoji armija. Nei J. Paleckio, nei A. Sniečkaus, nei M. Gedvilo neišgąsdino, kad juos saugančios jų išsvajotos Raudonosios armijos karių kojos apvyniotos skudurais, iškietos į išklypusius pusbačius, o jų kūnus dengia suplyšę drabužiai. Net karininkų sermėgos buvo prastesnės už biedniausio, tačiau visuomet tvarkingo lietuvio. Kaip tie Lietuvos gelbėtojai komunistai jau tada nesuprato, kad tokia prasta Stalino kariuomenė atspindi prastą SSRS ūkį?

Pusiau smurtine tvarka buvo suvaidinti ir liepos 14-15 dienos rinkimai į Liaudies seimą. 1940 m. liepos 21 dieną Kauno valstybinio teatro rūmuose susirinko vadinamieji Seimo deputatai. Justas Paleckis paskelbė Liaudies seimo sesijos posėdį pradėtą, pakvietė į prezidiumą L. Adomauską, M. Gedvilą ir V. Ditekvičių. Išrenkamas nuolatinis prezidiumas, kurį sudarė pirmininkas Liudas Adomauskas, pirmininko pavaduotojai M. Gedvilas ir J. Grigalavičius, sekretoriai A. Venclova ir P. Cvirka.

J. Grigalavičius pasiūlė pirmuoju darbotvarkės punktu įrašyti klausimą dėl valstybės santvarkos, antruoju A. Sniečkus pasiūlė svartyti įstojimą į Sovietų Sąjungą, A. Bauža pasiūlė apsvarstyti žemės klausimą, o B. Baranauskas - klausimą dėl stambiosios pramonės įmonių ir bankų nacionalizavimo.

M. Gedvilas siūlė įkurti tarybinę socialistinę respubliką. Po diskusijų buvo paskelbta „Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika“.

P. Pakarklis supažindino su Sovietų Sąjungos konstitucijos pagrindiniais dėsniais bei su tarybinių respublikų gyvenimu.

Liaudies seimas priėmė „Lietuvos įstojimo į Tarybų Socialistinių Respublikų sąstatą deklaraciją“, kurioje sakoma: „Klausydamas valios liaudies, nuvertusios senąjį priespaudos ir neteisės režimą - žmogaus eksploatacijos režimą, Liaudies seimas nutarė:

Prašyti Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą priimti Lietuvos Tarybų Socialistinę Respubliką į

Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos sąstatą sąjungine respublika tais pačiais pagrindais, kuriais įeina į TSRS Ukrainos, Baltarusijos ir kitos sąjunginės respublikos.“

Po diskusijų buvo priimta „Deklaracija, paskelbianti žemę visos tautos nuosavybe, tai yra valstybės nuosavybe“.

A. Sniečkus, baigdamas savo ilgą pranešimą, pabrėžė: „Buržuazinių plėšikų nualinta naujoji, laisvoji Tarybų Socialistinė Lietuva, laisva valia kaip lygiateisė įsijungusi į didžiąją Tarybų Sąjungą, prisidėjo prie savo laimingosios tėvynės kuriamojo, atstatomojo darbo. Tik Tarybų Socialistinių Respublikų šeima, tik vyresniosios seserys: Tarybų Rusija, Tarybų Ukraina, Baltarusija, Gruzija ir daugelis kitų - padės Tarybų Lietuvai pakilti, sustiprėti, išaugti ir savo laimėjimais nurodys mums kelią į tautinės kultūros pažygdėjimo ir dirbančiųjų ekonominės gerovės viršūnes.“

Liaudies seimas išrinko įgaliotąją komisiją ir nutarė pasiųsti į Maskvą bei įteikti SSRS Aukščiausiajai Tarybai Liaudies seimo priimtą deklaraciją dėl Tarybų Lietuvos įstojimo į Sovietų Sąjungą.

Įgaliotąją komisiją, vadovaujamą Justo Paleckio, 1940 m. liepos 21 dieną Maskvoje Baltarusijos geležinkelio stotyje sutiko SSRS Aukščiausiosios Tarybos atstovai su gėlėmis. Sutikimo metu J. Paleckis režė kalbą: „...Mes auksinėmis raidėmis įrašėme į mūsų įsakymų lentą didžiuosius Seimo nutarimus ir šiandien esame čia tam, kad aukso raidėmis tai būtų įrašyta į didįjį šalies įstatymą, aukso raidėmis, bet plienine nenugalima valia. Tos jėgos pagrindas yra tas, kad pas mus jau yra mums dabar artima Raudonoji armija, kuria didžiuojasi tarybinės tautos, kurią širdingai spėjo pamilti lietuvių tauta.“

Šiais žodžiais Justas Paleckis atvirai pripažino, kad jeigu ne Raudonosios armijos jėga, jam ir jo šutvei parduoti Lietuvą okupantams būtų nepavykę. Taigi Lietuva, vadovaujant J. Paleckiui, A. Sniečkui ir jų šutvei, buvo okupuota smurtu.

LIETUVA SOVIETŲ SAJUNGOS VERGIJOJE

*„Nebeįmanoma aprašyti, ką lietuvių tauta turėjo iš-
kentėti vienerius metus valdant ir savivaliaujant žy-
dų, kriminalinių nusikaltėlių bei tautos išsigimėlių
valdžiai. Tauta nenusiminė, neprarado vilties, bet
visą laiką tvirtai tikėjo, jog nebeilgai taip bus, jog
ateis galas grobikui ir kad mūsų šalis taps vėl lais-
va ir nepriklausoma.“*

(„Laisvės žvalgas“, 1946 05 25, Nr.5 (23))

Tokios buvo partizanų mintys 1946 metais. Tauriausi Lietu-
vos sūnūs tada išėjo į miškus ginti tėvų tikėjimo, gimtųjų namų,
Lietuvos nepriklausomybės, Tėvynės Motinos brangios, palikę
šeimas, namus, neartą žemę... Vyrų neprarado vilties ir tvirtai
tikėjo, kad jų šalis vėl bus laisva ir nepriklausoma. Niekas nema-
nė, kad žlugus rudajam okupantui, pamynusiam po kojomis lietu-
vių tautos troškimus būti laisvai, sugrįš raudonasis okupantas ir
sugrąžins vergiją, kuri plauks ašaromis ir nekaltų išlietu krauju.
Niekas nemanė, kad raudonoji okupacija tęsis net penkiasdešimt
metų... Kodėl?

Stalino saulės atokaitoje, Raudonosios armijos glėbyje prasi-
dėjo šiurpi sovietinė vergija. „...NKVD, MVD, KGB, kratos, su-

ėmimai, kalėjimai, kankinimų kameros, tariami teismai, konclageriai, sušaudymai, masiniai trėmimai į Sibirą mirčiai, dėl laisvės kovojančių tauriausių Lietuvos vaikų žudymas. Įsakinėjimai vieniems kitus sekti, skusti, išdavinėti, persekioti naikino įgimtas dorybes ir vertė žmones išmokyti meluoti, sukčiauti, vogti.“ (Lietuvos gyventojų tyrimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, p. 7).

1941-1953 m. iš Lietuvos ištremtų žmonių skaičius

Metai	Ištremtų žmonių skaičius
1941	14 681
1945	7368
1946	2082
1947	2782
1948	41 158
1949	33 500
1950	1355
1951	21 177
1952	2934
1953	100
Iš viso	126 837

Į Gulago lagerius išvežtų kalinių skaičius

Metai	Išvežta kalinių
1941	7349
1944	1338
1945	31 661

1946	16 182
1947	19 324
1948	20 837
1949	14 948
1950	12 194
1951	12 763
1952	12 332
Iš viso	148 590

1940-1953 metais žuvo 21 556 rezistentai, kovoję už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę.

(„Antikomunistinis kongresas ir tribunolo procesas“, Vilnius, 2000 m. p. 87-92.)

1940 m. liepos 21 d. Liaudies seimo posėdyje akcentuota, kad pirmasis Liaudies vyriausybės aktas buvo kovojusių dėl liaudies teisių 400 politinių kalinių paleidimas. Tik keturių šimtų... Klausimas, kiek tarp jų buvo kriminalinių nusikaltėlių?

Justas Paleckis knygoje „Gyvenimas prasideda“ rašo: „Liaudžiai buvo suteiktos plačios demokratinės laisvės ir teisės. Iš darbo žmonių atstovų buvo organizuojama liaudies milicija, kuri vėliau pakeitė policiją. Aktyviai ėmė reikštis profesinės sąjungos, kurių darbui vadovavo M. Šumauskas, o paskui J. Stimburys. Visi tie revoliuciniai persitvarkymai buvo vykdomi, glaudžiai bendradarbiaujant su LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJA.“

Kur dingio ta visa kam vadovavusi komunistų partija? NIEKUR! Ji, jos sūnūs bei anūkai ir toliau braunasi vadovauti Lietuvai. 2008 01 20 dieną 21 val. per Lietuvos TV antrąją programą Justo Paleckio anūkėlis Algirdas Paleckis kalbėjo visai taip, kaip senelis 1967 metais rašė savo knygoje „Gyvenimas prasideda“. Anūkas aiškino ir apgailestavo kad senelis buvo tik suklaidintas... Kieno suklaidintas? Svetimos valstybės Sovietų Sąjungos?

Komunistų partijos? Kodėl nesusimąsto Lietuvos komunistų partijos palikuonys, kad kai kurių jų pavardės prilygsta keiksmažodžiams? Kodėl atgavus Lietuvos Nepriklausomybę nenuteisti pagrindiniai (gyvi ir mirę) Sovietų Sąjungos samdiniai ir statytiniai, visi kiti žiaurių represijų vadovai? Kodėl iki šiolei nepasmerkti komunizmo nusikaltimai? Argi ne likimo ironija, kad Lietuvos teisėsauga toleruoja svetimos šalies agentus ir jų palikuonis, leidžia jiems registruoti visokius „Frontus“?

Komunistų partijos istorijos institutas prie Lietuvos KP CK marksizmo-leninizmo instituto, TSKP CK filialo, 1987 metais išleido Justo Paleckio publicistikos knygą „Ieškojome kelių tikrų“ ir atsiminimus apie knygos autorių, socialistinio darbo didvyrį Justą Paleckį „Taurios širdies žmogus“. Abiejų knygų sudarytojai - Julija Jakaitienė, Justas Vincas Paleckis ir Mindaugas Tamošiūnas.

Knygos „Ieškome kelių tikrų“ pratarinėje rašoma: „Visuomeninės politinės J. Paleckio pažiūros formavosi veikiamos Didžiojo Spalio idėjų, pirmosios socialistinės valstybės - Tarybų Sąjungos taikaus kuriamojo darbo laimėjimų, Lietuvos komunistų antifašistinės kovos. Tai galiausiai atvedė J. Paleckį į komunistų partijos, žymiausių Tarybų Lietuvos kūrėjų gretas.“

Publicistikos rinktinėje J. Paleckio sūnelis Justas Vincas 1987 metais, jau Lietuvos laisvės apyaušryje, sudėjo vien tik šlovės odę savo tėvui, taip pat jo publicistikos straipsnius. Tik nė žodžiu neužsiminė apie jo JUODUS DARBUS Lietuvai ir savo tautai. Nepaminėjo ir fakto, kad Justas Paleckis į „žymiausių Tarybų Lietuvos kūrėjų gretas“ atėjo išdavęs tėvynę Lietuvą, ne tautos išrinktas, o kaip Sovietų Sąjungos samdiny-s-marionetė, su SSRS pasiuntinybės įgaliojimais, atjojęs ant rusų kariuomenės durtuvų. Vos tik perėmęs 1940 m. birželio 17 d. iš Antano Merkio Ministro pirmininko ir prezidento postus, J. Paleckis tuoj pat patvirtinto kito Lietuvos išdaviko M. Gedvilo parengtą ir A. Sniečkui perduotą vykdyti 1940 m. liepos 7 d. „Lietuvos veikėjų likvidacijos

planą“, pagal kurį buvęs Lietuvos Respublikos Ministras pirmininkas A. Merkys ir užsienio reikalų ministras J. Urbšys kartu su šeimomis ištremiami kaip pavojingi „Lietuvos valstybei“. Taip prasidėjo Justo Paleckio kruvinos „šlovės“ kelias.

O jo atžala Justas Vincas Paleckis, knygos rengimo spaudai metu buvęs Lietuvos komunistų partijos CK skyriaus vedėjas, baigęs 1966-1969 metais „dvasinius“ mokslus SSRS URM aukštojoje diplomatinėje mokykloje, 1969-1983 m. atstovavo SSRS Šveicarijos ir VDR ambasadose, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę dainuojančios Sąjūdžio revoliucijos dėka šiltai įsitaisė Atkuriamajame Seime ir tapo Lietuvos komunistų partijos CK sekretoriumi. Tokia buvo patarėjų iš Rusijos valia ir atlyginimas už jo tėvo Justo Paleckio išžudytus kelis šimtus tūkstančių Lietuvos patriotų.

Stalino „saulės“ atokaitoje, Raudonosios armijos glėbyje, vadovaujant Justui Paleckiui ir jo šutvei, prasidėjo minėta šiurpi tautos tragedija ir vergija, kurios, beje, Justas Vincas „nematė“, - išauklėtas žmogėdriškų komunistinių idėjų terpėje, ir negalėjo matyti, nes tai komunistinei žmonių neapykantos ideologijai pritarė.

Nuslėpti nuo tautos „žymius“ savo tėvo darbus, neįtraukiant jų į rinkinį - tiesiog nedovanotina. Neįrašytos į rinkinį ir į J. Paleckio nuopelnus Rusijai ir lietuvių žudynės Rainių miškelyje, kur sadistiniais metodais buvo nukankinti 73 žmonės! „...Teismo medicinos protokole užfiksuotos kankinių mirties priežastys, sadistiškiausių kankinimų požymiai: nulupta galvos oda, sumušti lyties organai, žemyn nuverstas apatinis žandikaulis, išdurtos akys, deformuota visa kaukolė, nuplėštos ausys, nupjautas liežuvis, sulaužyti kaulai, durtos žaizdos per ausį į smegenis ir šautinės žaizdos.“ Tikriausiai tokius, tėvui Justui Paleckiui vadovaujant padarytus „žygdarbius“, sūnus Justas Vincas priskiria ypatingiems nuopelnams...

1989 m. prokuroras L. Sabutis buvo iškėlęs baudžiamąją bylą dėl Rainių žudynių. Tačiau po metų nepriklausomos Lietuvos generalinis prokuroras Artūras Paulauskas leido KGB pulkininkui, žiauriam žudikui Petriui Raslanui, kuris Rainių žudynėse pjaustė Kremliaus žvaigždes ant aukų nugarų, pabėgti nuo teisingumo Lietuvoje ir pasislėgti po Kremliaus kurantais. Matote, P. Raslanas „nusipelnė gyventi geriau“ ten negu Lietuvos kalėjime.

Įdomu, kokius planus atsiraitojęs rankoves kuria trečios kartos Justo Paleckio atžala Algirdas Paleckis? Algirdas ne kartą viešai yra kartojęs, kad senelis Justas jam yra didžiausias autoritetas. Tai matyti ir iš jo įkurtos partijos pavadinimo „Frontas“. Algirdo tėvo Justo Vinco sudarytoje knygoje „Ieškojome kelių tikrų“ apie Justą Paleckį rašoma: „Būdamas liaudininkų Lietuvos jaunimo sąjungos centro valdybos pirmininkas Justas Paleckis ketvirtojo dešimtmečio pradžioje užmezgė ryšius su pagrindine Lietuvos komunistų partija, įsijungė į antifašistinio fronto kūrimą, nuo 1937 metų buvo liaudies fronto komiteto narys“ (Ten pat, p. 5.) Kruviną senelio istoriją pasiryžęs pakartoti ir jo vaikaitis Algirdas: iš partijos pavadinimo „Frontas“ matome, kad vyrukas pradėjo eiti senelio pėdomis. O skaudžiausia, kad nei Justas Paleckis, nei jo sūnus Vincas Justas Paleckis nejaučia ir nesupranta skirtumo „tarp fašistinės kovos“ ir „tautinės kovos“, piktavališkai tapatina fašizmą su tautišku.

Įdomu, kur pasuks atsigimęs į senelį anūkėlis Algirdas? Ir kalbos, ir pažadai panašūs į senelio: žada pamaitinti alkstančius, reformuoti teismus, uždrausti reklamą televizijoje, įvesti kainų ir būtiniausių prekių bei paslaugų kontrolę, šalinti korupciją valdžioje, sutvarkyti pensijų ir atlyginimų sistemą. Senelis Justas, „tvarkydamas“ Lietuvos reikalus, važinėjo į Maskvą ir nuolat lankėsi SSRS ambasadoje Kaune, kol jam, vos vidurinę išsilavinimą turinčiam Sovietų Sąjungos pakalikui, Dekanozovas padovanojo Lietuvos Ministro pirmininko ir prezidento postus. Algirdas žada jau dabar pradėti reikalus tvarkyti Briuselyje... Turi gerą

pavyzdį. Jo tėvas Justas Vincas Paleckis, valdant sovietams, buvo diplomatas užsienyje, diplomatas jis ir dabar nepriklausomoje Lietuvoje, o nuo 1993 m. ir Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius, netgi Europos Parlamento narys... O argi galėjo būti kitaip, 1993 m. Lietuvos prezidentu tapus LKP CK pirmajam sekretoriui Algirdui Mykolui Brazauskui? Varnas varnui akies nekerta. Justas Vincas tampa A. Brazausko patarėju užsienio politikai. Kaip matom, Lietuva tik atsiskyrė nuo SSRS, o valdo ta pati komunistų partija, tie patys buvę vadovaujantys komunistų partijos kadrai... Ar galime patikėti tokios valdžios ir jų palikuonių pažadais kovoti su korupcija, kai jie patys valstybėje yra didžiausi korupcionieriai ir milijonieriai?!

**Lietuvos KP CK biuro nutarimas,
draudžiantis buvusiems tremtiniais grįžti į Lietuvą**

Vilnius, 1956 m. lapkričio 5 d.

Griežtai slapta
Ypatingasis aplankas

Lietuvos KP Centro Komiteto biuro
1956 m. lapkričio 5 d. nutarimas

1. Lietuvos KP CK biuras pažymi, kad į respubliką be sudepinimo su vadovaujančiais respublikos organais sugrįžo atlikę bausmę ir pagal amnestiją daug asmenų, kurie anksčiau buvo įvykdę sunkius kontrevoliucinius nusikaltimus. Šie asmenys praeityje buvo buržuazinių vyriausybių vadovai ir jų nariai, buržuazinių politinių partijų, nacionalistinių organizacijų lyderiai, ginkluotų gaujų vadeivos ir aktyvūs dalyviai, antitarybinių organizacijų vadovai ir kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir banditizmą. Atvykimas į respubliką kai kurių iš šių asmenų, puoselėjančių planus vykdyti organizuotą antitarybinę veiklą, politiškai netikslingas.

2. Žymus skaičius asmenų, paleistų atlikus bausmę už sunkius kontrevoliucinius nusikaltimus ir pagal amnestiją sugrįžo į respubliką savavališkai, pažeisdami SSRS Ministrų Tarybos 1955 m. lapkričio 24 d. Nr. 1963-1052 s ir 1956 m. kovo 12 d. nutarimą Nr. 342-216 vs.

1956 m. spalio 15 d. tokių šeimų respublikoje gyveno per 2 tūkstančius. Daugelio jų šeimos, o taip pat jie patys sąžiningai dirba įmonėse, įstaigose, kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose. Be teisės šios kategorijos sugrįžusiųjų padėtis sukelia tarp tam tikros

dalies kaip šių asmenų, o taip pat tarp gyventojų nesveikas politines nuotaikas.

3. Tarybų valdžios Lietuvoje kūrimo metais, sunkios kovos su banditizmu aplinkybėse pagal mažai reikšmingą, nepakankamai patikrintą medžiagą buvo tremiamos šeimos, įvardintos banditų rėmėjais, nacionalistinio pogrindžio dalyviais iš neturtingų ir vidutinių valstiečių, darbininkų ir tarnautojų tarpo. Šių asmenų tolimesnis buvimas specialaus apgyvendinimo vietose turi neigiamą poveikį pasilikusiems respublikoje giminėms ir gyventojams, ypač ir dėl to, kad per pastaruosius metus buvo pritaikyta amnestija asmenims, įvykdžiusiems daug sunkesnius nusikaltimus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Lietuvos KP CK biuras nutaria:

1. Prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad išspręstų klausimą dėl priėmimo SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako, draudžiančio buvusiems buržuazinių vyriausybių vadovams ir nariams, buržuazinių politinių partijų lyderiams, nacionalistinių organizacijų ir ginkluotų gaujų vadeivoms ir aktyviems dalyviams, kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir banditizmą, atlikus bausmę sugrįžti į Lietuvos SSR teritoriją ir kaimynines su Lietuvos respublika Baltarusijos SSR, Latvijos SSR ir RSFSR Kaliningrado sritį be specialaus kiekvienu atveju atskiro Lietuvos SSR Ministrų Tarybos leidimo. Nustatyti, kad už savivališką įvažiavimą į respublikos teritoriją šie asmenys traukiami baudžiamon atsakomybėn pagal teismų nuosprendžius. (Įsako projektas pridedamas).*

2. Prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad išspręstų klausimą dėl SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako priėmimo, kuris suteiktų Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui teisę sudaryti komisiją dėl peržiūrėjimo buvusio Ypatingojo pasi-

* Įsako projektas neskelbiamas

tarimo prie SSRS NKVD-NKGB sprendimų, o taip pat NKVD-NKGB potvarkių ir direktyvų pagrįstumo, pagal kuriuos į specialaus apgyvendinimo vietas buvo išstremtos banditų rėmėjų ir nacionalistinio pagrindžio dalyvių šeimos, kilusios iš neturtingų ir vidutinių valstiečių, darbininkų ir tarnautojų tarpo, o taip pat spręsti klausimą dėl tikslingumo šiuos asmenis palikti specialaus apgyvendinimo vietose. Suteikti šiai komisijai SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo vardu teisę priimti galutinius sprendimus dėl paleidimo iš specialaus apgyvendinimo vietų (projektas pridedamas).

4. Atsižvelgiant į tai, kad didžiausias skaičius nepageidautinų elementų sugrįžo ir sugrįžta į Kauną, kur ypatingai stipriai praeityje veikė nacionalistinis pagrindis ir kur sutelktas didelis mokslo įstaigų, aukštųjų ir vidurinių mokymo įstaigų skaičius, o taip pat kur dar stiprus buržuazinių nacionalistų ir reakcinės dvasininkijos poveikis kai kuriems atskiriems elementams, prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad pastarasis įpareigotų SSRS Ministrų Tarybą priskirti Kauno miestą prie režimą turinčių miestų skaičiaus, pritaikyti 1953 m. spalio 21 d. SSRS Ministrų Tarybos patvirtintą pasų nuostatą 40 str.

5. Įpareigoti Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrą Gailevičių, suderinus su Lietuvos SSR Ministrų Taryba, išspręsti klausimą dėl leidimo prisiregistruojant asmenims, kurie, atlikę bausmę ir pagal amnestiją, atvyko į respubliką, pažeisdami SSRS Ministrų Tarybos 1955 m. lapkričio 24 d. nutarimą Nr. 1963-1052 s ir 1956 m. kovo 12 d. nutarimą Nr. 342-216 vs.

Prisiregistravimo klausimą spręsti individualiai, atsižvelgiant kiekvienu atskiru atveju į tai, kokia yra partinių ir tarybinių organų, kolūkių valdybų nuomonė, neleidžiant prisiregistruoti kai kuriems iš tų asmenų tuose rajonuose, kurių teritorijoje jie įvykdė nusikaltimus.

6. Įpareigoti Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininką drg. Liaudį, Lietuvos SSR vidaus

reikalų ministrą drg. Gailevičių ir Lietuvos SSR prokurorą drg. Bacharovą artimiausiu metu pristatyti Lietuvos KP CK ir Lietuvos SSR Ministrų Tarybai (medžiaga) apie klausimo pateikimą atitinkamoms instancijoms dėl atšaukimo įvairių teisinių ir administracinių organų neteisingų sprendimų, dėl atleidimo nuo bausmės atlikimo ir leidimo įvažiuoti į Lietuvos SSR teritoriją, o taip pat dėl neteisingos amnestijos asmenims, kurie praeityje buvo buržuazinių vyriausybių vadovai ir jų nariai, buržuazinių politinių partijų ir nacionalistinių gaujų vadeivos ir aktyvūs dalyviai, anti-tarybinių organizacijų vadovai, kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir ginkluotą banditizmą. Šį klausimą spręsti atsižvelgiant į kiekvieno politinį elgesį dabartiniu metu.

7. Pavesti Lietuvos SSR Ministrų Tarybai, kad patikrintų pagal Lietuvos SSR Ministrų Tarybos nutarimus išstremtų į specialaus apgyvendinimo vietas asmenų pagrįstumą ir užtikrintų atsiktinai išstremtų neturtingų ir vidutinių valstiečių sugrįžimą iš specialaus apgyvendinimo vietų. Šį klausimą spręsti, atsižvelgiant į vietos partinių ir tarybinių organizacijų ir kolūkių valdybų nuomonę. 8. Įpareigoti Lietuvos SSR Ministrų Tarybą, ministerijų ir žinybų vadovus, Lietuvos KP rajonų ir miestų komitetus, miestų ir rajonų vykdomuosius komitetus, tuojau aprūpinti darbu ir būtinomis gyvenamomis patalpomis visus sugrįžusius iš specialaus apgyvendinimo vietų. Sistemingai su jais dirbti atitinkamą politinį darbą, kad jie kuo greičiau įsitrauktų į socializmo kūrimą.

Lietuvos KP CK sekretorius

A. Sniečkus

[V. Kašauskienė. Laisvė ir teisingumas buvo toli //Pozicija. 1993. Nr. 16. P. 6.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 600-603.]

**LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo
įsakas dėl draudimo buvusiems Lietuvos Respublikos
politiniams veikėjams ir antisovietinio pasipriešinimo
vadovams grįžti į Lietuvą**

Vilnius, 1957 m. sausio 21 d.

Nuorašas

Neskelbtina

**Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas**

Dėl uždraudimo grįžti į Lietuvą nuteistiesiems ir atlikusiems bausmę buvusiems Lietuvos buržuazinių vyriausybių vadovams, buržuazinių politinių partijų vadovams, lietuvių nacionalistinio pogrindžio aktyviems dalyviams, antitarybinių organizacijų vadovams

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria:

Uždrausti grįžti į Lietuvą buvusiems Lietuvos buržuazinių vyriausybių vadovams, buržuazinių politinių partijų vadovams, lietuvių nacionalistinio pogrindžio aktyviems dalyviams, antitarybinių organizacijų vadovams, nuteistiems už Tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus, o taip pat asmenims, nuteistiems už banditizmą ir atlikusiems bausmę.

Nustatyti, kad nurodyti asmenys, kurie ateityje savavališkai grįš į Lietuvos TSR, turi būti teismo nuosprendžiu nutremiami iki 5 metų.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos
Prezidiumo pirmininkas
J. Paleckis

Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos
Prezidiumo sekretorius
S. Naujalis

Vilnius, 1957 m. sausio 21 d.

[Tremtinys. 1990. Nr.12. P. 1. Nuorašo faksimilė.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės
okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 603-604.]

**Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos
pareiškimas dėl TSRS ginkluotųjų pajėgų
neteisetų veiksmų**

TSRS ginkluotosios pajėgos 1991 metų sausio mėnesio pradžioje Vilniuje smurtu užgrobė Spaudos rūmus, Lietuvos radijo ir televizijos rūmus, televizijos bokštą, Vilniaus radijo mazgą bei kai kurių kitų įstaigų pastatus, suniokojo patalpas, įrengimus, plėšikavo. Priešiškų akcijų metu buvo žiauriausiu būdu nužudyti ir sužaloti pastatus saugoję taikūs žmonės. Tokiais veiksmais, kaip ir lydinčių fiktyvių valdžios struktūrų kūrimu arba skelbimu bei planinga dezinformacija, siekiama sukelti politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo suirutę Lietuvoje, palikti Lietuvos ir tarptautinę visuomenę be teisingos ir laisvos informacijos, galų gale nuversti teisėtą Lietuvos valdžią.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, griežtai protestuodama prieš brutalius TSRS ginkluotųjų pajėgų veiksmus, reikalauja, kad Tarybų Sąjunga nedelsdama nutrauktų agresiją, išvestų karinius dalinius iš užgrotų patalpų ir atlygintų padarytą materialinę žalą bei kitus nuostolius, tarp pat išaiškintų ir patrauktų atsakomybėn kaltininkus, kad ir kokio aukšto rango jie būtų.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas

V. LANDSBERGIS

Vilnius, 1991 m. sausio 14 d.

1991 m. sausio 13-osios aukos

Aleksandro Juozapaičio nuotrauka

Virgilijaus
Usinavičiaus
nuotrauka

VIENA IŠ BUVUSIŲ LIETUVOS SODYBŲ

Zanavykų krašto lygumoje tarp Šakių ir Plokščių, tarp medžių ir didelio sodo, primenančio žemišką rojaus kampelį, buvo ūkininko Prano Runo sodyba. Trobesiai stūksojo ant akmeninių pamatų, o sodą ir sodybą supančių ažuolų, uosių, jovarų didybė kėlė susižavėjimą. Įvažiavimą nuo vieškelio rodė jovarai. Prie vartų lenkėsi gluosnių alėja. Prie įėjimo į gyvenamąjį namą - gėlynų klombos. Gedimino stulpai, Šaulių ženklas ir Vytis apsodinti žaliomis rūtomis. Sodybą nuo vieškelio skyrė įvairiaspalvė egzotiška augmenija. Toliau savo baltais kamienais bolavo beržynas. Viduryje sodybos išdidžiai stovėjo storas ir labai aukštas ne viena šimtą metų išgyvenęs jovaras. Jo nepajėgė apglėbti net trys vyrai. Jis matėsi nuo pat Šakių ir Plokščių. Aplink jovarą augo baltųjų baravykų kilmės grybai. Kiškiai sumaišydavo sodybą su mišku, medžių šakose buvo pilna paukščių. Vakaraus suokdavo lakštingala. Prūduose kvarkė varlės, augo ajerai ir vandens lelijos...

Dar septynioliktame amžiuje protėvis taip pat Pranas Runas vertėsi ne vien žemės ūkiu, bet turėjo spirito varyklą ir užėigą. Vėliau spirito varykla buvo pertvarkyta į plytinę. Daržinėje iki pat ūkio likvidavimo buvo prikrauta gražių raudonų plytų namo statybai. Dar vėliau vietoje plytinės buvo pastatyta jauja (pirtis) linams apdoroti.

1890-1895 metais daktaras Vincas Kudirka gyveno Šakiuose ir aktyviai bendravo su Plokščiuose gyvenusiu valsčiaus teisėju

P. Kriaučiūnu. Runų ūkis buvo pusiaukelėje tarp Šakių ir Plokščių. Penkiolikmečiui Pranui teko savo namuose pažinti minėtus šviesuolius. Pranas iš V. Kudirkos gaudavo lietuviškos literatūros ir platino ją draugams ir kaimynams.

Pranas Runas gimė 1875 m., caro laikais baigė keturias klases, Sankt Peterburge kariuomenėje baigė felčerių kursus ir dirbo felčeriu. Nuo Rusijos ir Japonijos karo pasitraukė į Angliją. Laisvai kalbėjo rusų, anglų ir lenkų kalbomis. Grįžęs iš Anglijos, paveldėjo tėvo ūkį ir vedė Melninkų kaimo ūkininkaitę, 1885 m. gim. Viktoriją Girdauskaitę. 1918 m. gyvenamojo namo patalpose jaunasis ūkininkas Pranas įkūrė pirmąją lietuvių pradžios mokyklą. Dienomis mokykloje mokėsi vaikai, o vakarais suaugusieji.

Jaunoji Viktorija Runienė buvo energinga, darbšti šeimininkė. Tame ūkyje buvo gera ir svingingai sutiktam pakeleiviui, ir svečiui, ir vargšui. Elgetas šeimininkė liepdavo pamaitinti, išmaudyti ir pakeisti rūbus. Namuose dažnai būdavo svečių, nes Pranas Runas buvo Plokščių savivaldybės narys. O ir mokyklos mokytoja Augutė Naujokaitytė kartu su šeimininke Viktorija organizuodavo renginius ir vakarėlius, kuriuose dalyvaudavo aplinkinių kaimų jaunimas ir vyresni žmonės. Buvo rengiami vaidinimai vaikams. Duktė Marytė ir sūnus Pranas pradžios mokyklą baigė savo namuose.

Darni ūkininkų Viktorijos ir Prano Runų šeima užaugino penkis vaikus. Vyriausia dukra Marytė, baigusi mokslus, mokytojavo Raseiniuose, tačiau jos grožį ir jaunystę 1942 metais „nusinešė“ džiova. Busimasis ūkio paveldėtojas sūnus Pranas, gimęs 1916 m., baigė Zvyplių žemės ūkio mokyklą. Neakivaizdiniu būdu baigė gimnaziją. Iš Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės demobilizavosi turėdamas viršilos laipsnį. Tais pat metais įstojo į Lietuvos žemės ūkio akademiją Dotnuvoje ir dirbo agronomu Šeduvoje. Sūnus Vytautas, gimęs 1926 m., dukros Birutė (gim. 1923 m.) ir Irena (gim. 1932 m.) mokėsi.

Buvusios Runų sodybos vietoje pastatytą kryžių šventina kunigas klebonas Antanas Urbanavičius. 1991 m. rugsėjo 14 d. Bundzai.

Jono Ivaškevičiaus nuotrauka

Per pirmąją sovietinę okupaciją, siautėjant okupantų pakalikams, tėvas Pranas Runas slapstėsi nuo suėmimo ir išvežimo. Pasikeitus okupantams, neprarasdamas vilties dėl Lietuvos išlaisvinimo, šešiasdešimt aštuntą dešimtį eidamas, tėvas nusprendė, kad laikas ūkio valdymą perduoti sūnui, taip pat Pranui Runui. Nedelsdamas iškviatė Praną į namus, pasiūlė jam ūkininkauti ir padaryti ūkį dar pavyzdingesnį. Sūnus Pranas, perėmęs tėviškę, rūpinosi ja ir dirbo Šakių-Plokščių agronomu. Sūnui Pranui tėvas pavedė baigti išleisti į mokslus brolių Vytautą, besimokantį Šakių „Žiburio“ gimnazijoje, seserims Birutei ir Irenai leisti mokytis pagal jų pasirinkimą.

Tada svarbiausia buvo, kad Vokietija sunaikintų bolševikinę Rusiją ir Lietuva atgautų nepriklausomybę... Deja, rudasis okupantas žlugdamas sugrąžino raudonąją okupantą. Žmonės tikėjo, kad Vakarų valstybės neleis Sovietų Sąjungai įsiveržti į Europą. Buvo tikimasi, kad JAV, Anglija ir kitos kapitalistinio pasaulio valstybės, sutriuškinusios Vokietiją, gražiuoju ar jėga atkurs Pabaltijo tautų nepriklausomybę.

1945 m. kovo-balandžio mėn. Pranas Runas (sūnus) su Lietuvos buvusiu karininku Jurgiu Valčių įkūrė karišką organizaciją, pavaldžią Lietuvos laisvės armijos vadovybei (LLA). Tėvai Viktorija ir Pranas Runai, suklupusius prie jų kojų du sūnus Praną ir Vytautą palaimino ginkluotai kovai už Lietuvos tėvynės laisvę ir nepriklausomybę. Visi tvirtai tikėjo, kad tai tik laiko klausimas, jog ateis ta diena, kai Lietuva išsilaisvins iš okupantų, užtat laisvės dienai reikia atsakingai ruoštis. Lietuvos valdymas turi pereiti į patikimas rankas.

Pranui ir Vytautui išėjus į ginkluotą pasipriešinimą, jų namus pradėjo lankyti ir vykdyti apklausas bei kratas enkavedistai ir stribai. Jie reikalaudavo pasakyti ir parodyti, kur slėptuvės, kur sūnūs banditai Pranas ir Vytautas, grasindavo visus iššaudyti. Keisčiausia, kad stribai „banditų“ ieškodavo ne tik visuose ūkio pastatuose, bet ir komodų, spintų ir spintelių stalčiuose. Kratų

metu išvogdavo vertingesnius daiktus ir rūbus, iškart suvalgydavo visą rastą maistą, o kas likdavo, paimdavo su savim.

Po eilinio sribų siautėjimo Praną Runą (tėvą) areštavo ir išlaikė iki 1945 m. rugpjūčio 29 d., kai prijungę prie šeimos ištrėmė į Molotovo (dabar Permės) sritį miško darbams.

Kartą Viktoriją Runienę, nuvežusią vyrui maisto į Griškabūdžio kalėjimą, sulaikė ilgai apklausai. Namuose buvo tik viena Irena. Užgriuvę sribai išnaršė visus kampus, bet nieko gero nerado. Tada vienas sribas, įrėmęs Irenai šautuvą į nugarą, varinėjo po visus pastatus, reikalaujamas parodyti, kur įrengti partizanams bunkeriai, kur yra broliai, kur slepiamas maistas ir taip toliau. Kadangi Irena tylėjo ir nieko nepasakė, sribas iš už nugaros trenkė šautuvu į kairę galvos pusę. Kai Irena atsipeikėjo, prie jos sėdėjo kaimynė Ona Matusienė, galva buvo aprišta šlapiu kruvinu rankšluosčiu. Už kairės ausies Irenai liko visam gyvenimui žymė - deformuotas kaulas.

1945 m. rugpjūčio 26 d. brėkstant sovietų kareiviai ir sribai apsupo Runų sodybą. Į kiemą įriedėjo rusiška „polutorka“. Visus pakėlė iš miego ir liepė skubiai rengtis. Netikėtumas parklupdė trylikametę Ireną prie Šv. Marijos širdies paveikslo, per skruostus riedėjo ašaros, ji meldėsi: „Švenčiausioji Mergele Marija, Tu paaukojai savo vienintelį sūnų žmonijos labui. Sutramdyk bolševikus, kad jie neskriaustų nekaltų žmonių, neterorizuotų Tėvynės Lietuvos. Rusai turi didelę savo tėvynę Rusiją. Kam jiems mūsų mažytė, miela, graži ir labai mylima Lietuva? Tegul rusai važiuoja namo, kodėl jie mus varo iš namų? Ką mes jiems padarėm? Reikia rusams mylėti savo kraštą, o ne užpuldinėti, niokoti, terorizuoti kitas tautas.“ Tokiomis ir kitomis mintimis bei žodžiais Irena suklupusi prašė Šv. Mergelės pagalbos. Į besimeldžiančią ir verkiančią Ireną išplėstomis akimis žiūrėjo rusų jaunas kareivis. Jam buvo keista, kad paauglė verkia, klūpodama prie paveikslo ir kažką šnabžda. Kareivis pakilo nuo kėdės, nuėjo į klėtį, užsivertė ant pečių ruginių miltų maišą ir nunešė į sunk-

vežimą. Mėsos produktai buvo sribų išvogti per ankstesnes kratas. Duonos kepalą ir šiek tiek lašinių atnešė kaimynė Ona Matusienė. Stribai buvo atėmę ne tik maisto produktus, bet ir viską, kas namuose buvo geresnio, todėl nelabai ką tinkamo turėjome nenumatyta kelionei.

Šiek tiek nurimusi Irena nusprendė pasislėpti, o vėliau išeiti į mišką pas brolius. Tuo metu broliai Pranas ir Vytautas su būriu partizanų buvo Plokščių girioje, kur įsikūrė laikinai po mūšio Sutkų girioje. Takus Irena žinojo, nes ne vieną kartą nešė maistą, o iš Plokščių nuo Antano Kajacko - granatas ir šovinius. Išėjus iš namo nuslinko į išvietę už klėties. Išvietė buvo nauja ir dvivietė. Pakėlus akis aukštyn, ji pamatė sukryžiuotus po stogo skersinius. Atkabino durų kabliuką ir užsiropštė ant tų skersinių. Kabliuką atkabino todėl, kad atidarius duris tualetas atrodytų tuščias. Stribai pasigedo Irenos, pradėjo ieškoti ir gąsdinti, reikalauti, kad mama šauktų. Mama garsiai verkė. Irena suprato, kad tėvai seni ir ji negali jų vienų palikti. Mamai tuo metu buvo 59, o tėtei 69 metai. Ji girdėjo rusiškus ir lietuviškus keiksmus, kareivių ir sribų lakstymą. Irena buvo įsitikinusi, kad jos rasti neįmanoma. Ji kaip šikšnosparnis tupėjo virš tualetu durų prie stogo. Kažkas atidarė tualetu abejas duris ir paliko atidarytas, nes tualete nieko nematė. Motinos verksmas draskė Irenai krūtinę, tad ji nusileido žemyn. Iš tualetu išėjo rami ir ori, ramiai nužingsniavo sunkvežimio link. Ją lydėjo keiksmi, o dvi šlykščios sribo rankos kaip javų pėdą įmetė į sunkvežimą. Nuvežė į Plokščius. Plokščiuose į kėbulą dar sulaipino Mozūraičių ir Atkočių šeimas.

Iš Plokščių į geležinkelio stotį vėl reikėjo vežti vieškeliu pro Runų sodybą. Pravažiuojant kieme matėsi vežimai su ilgomis kriptomis, į kuriuos buvo kraunami baldai ir kitas įvairus turtas. Pranas Runas prašė sustoti prie sodybos kryžiaus, bet stribai nesutiko. Važiuodami pro kryžiu, visi persižegnojo ir meldėsi. Tėvas Pranas Runas paskutinį kartą gyvenime peržegnojo savo protu ir rankomis išpuoselėtą ūkį.

SUDIE, TĖVYNE

*Kodėl
mums reikia palikti
gimtuosius namus?
Kodėl
mus veža į nežinią,
į svetimus kraštus?*

*Sudiev,
miela tėviškėle,
sodybos, kloniai,
javų laukai!*

*Sudiev,
Lietuva brangi,
miela šalele, -
verkia tavo vaikai.*

*Kodėl
protėvių žemę,
Lietuvą Tėvynę,
užgrobė atėjūnai,
žiaurūs bolševikai?*

*Kur mus „iškraus“
iš gyvulinio vagono?
Ar Uralo žemėje?
Ar platybėse Sibiro?*

Tokius žodžius Irena, gulėdama gyvuliniame vagonė ant gultų lentynos, sudėliojo ant mokyklinio sąsiuvinio viršelio. Vagonė buvo tamsu. Viename iš traukinio sustojimų iš vagono per langą išsoko ir sugebėjo pabėgti du jaunuoliai. Iškart viso traukinio vagonų langus užkalė aklinais. Šalimais įsitaisęs vaikinai kišeniniu peiliu sugebėjo išdrožti skylutę. Pro ją pakaitomis žiūrėjome į lekiančius pro šalį svetimus laukus, tamsius miškus ir pievas, apaugusias aukštomis piktžolėmis. Vagonas buvo prikimštas žmonių dviem aukštais. Jaunesni ir stipresni sulipo ant lentynų (narų). Apačioje įsitaisė vyresni ir mamos su mažais vaikais. Vienas berniukas pradėjo verkti ir prašyti į tualetą. Vyras vagono viduryje prie sienos grindyse iškirto skylę. Moteris skylę aptaisė paklodėmis. Taip vagonė buvo įrengtas tualetas.

Maitinosi žmonės tuo, kas ką turėjo. Labiausiai reikėjo geriamo vandens. Didesnėse stotyse traukiniui stovint, atidarydavo vagono duris ir dviem vyrams su dviem kibirais leisdavo atnešti vandens iš stoties perono. Nešikus iš abiejų šonų lydėdavo kareiviai. Vagonė žmonės ir meldėsi, ir verkė... Kiek kas pajėgė, tiek vienas kitą ramino. Visus slėgė žiauri nežinia dėl ateities ne tik savo, bet ir tų, kurie buvo pabėgę arba pradėję kovą dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės.

Iš mėslių dvokiančių gyvulinių vagonų „iškrovė“ Komi-Permės srities Mendelejevo stotyje. „Pirkėjai“ išsivežiojo stipresnes jaunesnes šeimas, tinkančias miškų darbams. Paliegęs po kalėjimo tardymų, septyniasdešimtmetis Pranas Runas, jo šešiasdešimtmetė žmona ir trylikametė dukra miškų darbams netiko. Jiems visą rugsėjo mėnesį teko glaustis vienas prie kito po atviru dangumi net lietui lyjant...

Pagaliau atvežė į tos pat srities Juvos rajono Sobolevo gyvenvietę. Apgyvendino kolūkietės Krochaliajevės viename namo gale 19 m² patalpose dviejų šeimų septynis žmones. Kartu su trijų žmonių Runų šeima buvo apgyvendinti iš Šakių apskrities

Švarplių kaimo Naujokaičių keturių žmonių šeima: tėvas Juozas Naujokaitis (gim. 1865 m.), jo žmona Marija Naujokaitienė (gim. 1873 m.), sūnus Jonas (gim. 1905 m.) ir duktė Onutė (gim. 1919 m.).

Patalpoje stovėjo 4 metalinės lovos su įklotomis į jas lentomis. Pravažiuodami kolūkio laukuose buvome pastebėję šiaudų. Jonas su Onute, Viktorija ir Irena nuėję prikimšo iš paklodžių pasiūtus čiužinius šiaudų. Grįžtančius sustabdė kolūkio prižiūrėtojai ir atvarė į kolūkio valdybą. Pralaikė apie dvi valandas, nes visi keturi nemokėjo rusiškai, tad susėdo ant čiužinių ir rodė rankomis, kad neturi ant ko miegoti, purtė galvas, kad be jų neišeis. Pagaliau vienarankis kolūkio pirmininkas, prigašdinęs, kad negalima vogti kolūkio turto, išleido... Su ašaromis akyse parėję į „naujuosius namus“ septyniems žmoniams paklojo keturias lovas.

Rusiškas pečius lyg ir skyrė dvi šeimas. Prie pečiaus susėdę Naujokaitis ir Runas, du didelių gražių ūkių buvę šeiminkai, skundėsi vienas kitam, ramino vienas kitą, labai norėjo gyvi sugrįžti į tėvynę Lietuvą. Deja...

Viduryje trobos stovėjo geležinė krosnelė, vadinama „buržuika“. Malkų prie namo buvo atvežta. Reikėjo patiems supjauti ir suskaldyti. Tik blogiausia, kad maisto atsargos buvo menkos. Joną ir Onutę išvarė prie miško darbų. Jiems, kaip miško darbininkams, davė korteles maistui, pagal kurias galėjo pirkti 500 gramų duonos dienai, mėnesiui 300 gramų cukraus, 500 gramų kruopų arba miltų ir 300 gramų margarino arba aliejaus. Negalintiems dirbti Marijai ir Juozui Naujokaičiams ir visai Runų šeimai davė maisto korteles, pagal kurias galėjo pirkti po 200 gramų duonos dienai, o mėnesiui 200 gramų cukraus, 200 gramų margarino arba aliejaus ir 500 gramų kruopų arba miltų. Bet šį normuotą davinį reikėjo pirkti už pinigų. Runai pinigų neturėjo, o uždirbti buvo neįmanoma.

Visus slėgė nežinia, kaip ten gyvena likusieji Lietuvoje... Skubiai visi rašė laiškus, sulankstytus į trikampius, į Lietuvą. Runienė su kolūkiečiais į bulves ir pinigus pamažu iškeitė du vyro vizitinius kostiumus, savo rūbus ir kitus daiktus, be kurių buvo galima apsieiti. Neapsakomas džiaugsmas buvo Runams, gavus iš dukros Birutės laišką ir 100 rb. perlaidą. O dar Birutė ir siuntinį pažadėjo atsiųsti. Birutei Kaune buvo taip pat nelengva. Kad galėtų pasiųsti tėvams ir sėsei pinigų ar siuntinį, reikėjo iš kažko gauti. Iki tėvų ištrėmimo ji pati viską gaudavo iš tėviškės.

Gera rusiškai kalbantis Pranas Runas, vos paeidamas dėl labai blogos sveikatos, nuvedė dukrą Ireną, nemokančią rusiškai, į netoli buvusią vietinę komi-permiakų pradžios mokyklą. Paprašė mokytojos, kad išmokytų rusų kalbos. Mokytoja sutiko ir priėmė. Irenai teko vienu metu mokytis rusų ir komi-permiakų kalbos, nes mokiniai tarpusavyje kalbėjo vietine kalba. Per dvejus mokslo metus Irena baigė šią pradžios mokyklą ir gavo pažymėjimą su pagyrimu.

Atėjo pirmoji šalta žiema su giliu sniegu ir šalčiu iki 45 laipsnių. Du kartus per mėnesį paskirtomis dienomis visi tremtiniai komendantūroje stodavo į eilę pasirodyti ir pasirašyti, kad nepabėgo. Nebuvo muilo ir jokių skalbimo priemonių. Aplink krosnį plyšiuose „gyveno“ blakės ir tarakonai. Į galvas ir baltinius, sakytum, iš kūno „lįsdavo“ utėlės. Su tais parazitais labai sunku buvo kovoti. Ir rūbus, ir galvas teko plauti pelenų šarmu. (Tai pelenai, užplikyti verdančiu vandeniu.) Malkų, pelenų ir vandens netrūko. Žiemos metu nebuvo kur išdžiovinti ne tik išskalbtų rūbų, bet ir Onutė bei Jonas, grįžę iš miško darbų, taip pat nerasdavo kur išdžiovinti apledėjusių drabužių. 1946 metų pradžioje Runų šeimą apgyvendino kitų kolūkiečių didesnio namo gale kartu su Seniūnų šeima. Ten taip pat šeimas skyrė rusiška krosnis, stovėjo tokia pat geležinė „buržuika“. Tėvai Seniūnai jau buvo garbaus amžiaus žmonės, gyveno su dukra Agute ir sūnumi Vladu. Agutė dirbo virėja, ruošė maistą miško darbininkams, Vladas

kartu su Irena lankė pradžios mokyklą. Vėliau Vladas dirbo laiškanėsiu. Kada Agutė valgykloje virdavo šaltieną, duodavo Irenai parsinešti kaulų. Kaulai būdavo verdami dar kartą, kad virale liktų nors mėsos kvapas. Agutė buvo labai miela ir gera mergina. Ji prie sienos įruošė Dievo Motinos Šv. Mergelės Marijos altorėlį. Gegužės ir birželio mėnesiais visi gyvenvietės tremtiniai rinkdavosi gegužinėms ir birželinėms pamaldoms. Nors tremiant buvo pasakyta, kad daugiau negrįšime į Lietuvą, tačiau visi meldėsi ir tikėjo, jog tikrai sugrįš. Daugiausia meldėsi už tuos, kurie liko Lietuvoje, kurie kovojo už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. 1945 metais trėmė partizanų šeimas, todėl tremtinius jungė bendras nepaaiškinamas jausmas.

Palengvėjimas atėjo 1946 metų vasarą, kai miškuose atsirado daug įvairių uogų. Daugiausia aviečių ir juodųjų serbentų. Pilną kibirą uogų slapta nuo komendanto Irena nešdavo 12 kilometrų per Karnos upę neaiškos didelės gamyklos darbininkams. Karnos ištakose buvo plati, bet negili brasta, kibirą su uogomis laikydavo ant peties. Kartais tekdavo sušlapsti iki juosmens.

Žiauriausia Runams buvo 1946-1947 m. žiema. Nuo lapkričio mėnesio negaudavo laiškų iš Birutės. Visada sulaukdavo gražių švelnių laiškų. Sugebėdavo atsiųsti pinigų ir vieną kitą siuntinį, o dabar nesulaukė net žinutės. Birutė visą laiką ramino visus ir nerašė apie brolio Vytauto žūtį. Rašydavo, kad visi yra gyvi ir sveiki. Pavasariop atėjo laiškas iš nepažįstamos merginos Albinos Benytės. Ji rašė, kad Birutė laikinai sulaikyta ir negali kol kas rašyti. Albinutė rašė, kad dabar ji rašys laiškus ir kad Lietuvoje visi gyvi bei sveiki. Apie Vytauto žūtį nerašė ir ji, kad nejaudintų jį užauginusių ir išmokslinusių senų tėvų. Albinutė mokėsi Kauno medicinos institute. Ji buvo Prano Runo ryšininkė, aprūpindavo partizanus medikamentais, padėdavo palaikyti ryšį su Kaunu. Pirmą trikampį laišką iš Birutės tėvai gavo tik 1948 m. pavasarį iš Archangelsko srities Jarcevo lagerio. Tai buvo ir džiaugsmas, kad gyva, ir skausmas, kad nelaisvėje.

1947 m. pavasarį visus negalinčius dirbti ir paliegusius senelius bei nepilnamečius vaikus suvežė į už 60 kilometrų buvusią miško kirtavietę, kur stūksojo tušti barakai.

Tai buvo apie 50 metrų ilgio ir 10 metrų pločio pastatas, į kurį vedė vienas įėjimas iš galo. Į abu šonus sustatytos riogsojo metalinės lovos su miško darbininkų sutrintais vatiniais čiužiniais. Prie lovos glaudėsi mažytė spintelė. Visas gyventojų turtas tilpdavo lovoje, po lova ir spintelėje. Tarp dviejų eilių lovų abiejuose barako galuose stovėjo po geležinę krosnelę. Barake rusiškos krosnies nebuvo. Runų šeima įsitaisė tolimiausiame kampe prie lango. Komendantas paaiškino, kad tai bus Verch Kūčios invalidų namai ir kad čia maitins. Kiekvienam duodavo 200 gramų duonos ir du kartus per dieną „buizos“. Joje galima buvo rasti vieną kitą bulvės gabalėlį ir žuvies kaulą.

Irena ir toliau labai norėjo eiti į mokyklą. Mokykla buvo už 12 kilometrų nuo Verch Kūčios Krochaliovo gyvenvietėje. Irena, pasiėmusi pradžios mokyklos baigimo pažymėjimą, nuėjo į ją ir buvo priimta į penktą klasę. Kol prasidėjo šalčiai, Irena kasdien eidavo pėstute per mišką. Per šalčius mokyklos direktorė leisdavo miegoti mokykloje kartu su valytojomis atskirame kambaryje. Kai Irenai suėjo 16 metų, maitinimą Verch Kučios invalidų namuose nutraukė. Tuo metu mokyklai reikėjo dar vienos valytojos. Irena prašė direktorės, kad priimtų ją, jog ji galėtų toliau dienomis mokytis, o po pamokų dirbti. Direktorė sutiko, ir Irena gavo darbininkės kortelę maistui bei valytojos atlyginimą.

Pranas Runas ir tremtyje buvo tardomas. Dėl to tardymo šeima sprendė, kad sūnūs Pranas ir Vytautas gyvi ir jų ieško. Pasukutinė Runo apklausa buvo 1947 m. lapkričio 8 d. Verch Kūčios invalidų namuose (LYA K-I, Ap. 45, B 323, L 107). Visada klausdavo, kur yra du Runo sūnūs...

Išsekęs nuo menko maisto Prano Runo kūnas neatsigavo, todėl 1948 m. birželio 22 d. tėvas mirė. Tik prieš jo mirtį Runai

Kudimkaro vid. vakarinės m-los baigimo proga. 1954 m.

Krochaliovo mokyklos 5 klasės mokiniai. Viršutinėje eilėje dešinėje - Irena Runaitė. 1949 m.

*Prano Runo laidotuvės. Prie karsto žmona Viktorija su dukra Irena.
Verch Kučia. 1948 06 25*

*Prano Runo palaikų perlaidojimas Kauno Petrašiūnų kapinėse. Prie karsto:
anūkės Laimutė ir Zita, proanūkiai Ugnė, Indrutė ir Vytautas. 1989 m. Kaunas*

sužinojo, kad jų jaunėlis sūnus Vytautas, svajonėse būsimas inžinierius architektas, gimęs 1926 m., dar 1945 m. rugsėjo 12 d. dėl išdavytės nelygioje kovoje su pasienio enkavedistų daliniu žuvo. Viktoriją Runienę ir dukrą Ireną prislėgė dvigubas skausmas – žinia apie sūnaus ir brolio Vytauto žūtį ir skaudi gyvenimo draugo ir tėvo netektis. Kamavo žiauri nežinia, kaip ten Lietuvos miškuose laikosi sūnus ir brolis Pranas, ar ištvers kalėjimų ir lagerių kančias Birutė?

Viktoriją Runienę 1950 metais perkėlė į kitų miškų glūdumoje, buvusioje kirtavietėje įrengtus invalidų namus už Verch Kūčios pavažiavus 250 kilometrų. Irena tuo metu gulėjo Kudimkaro ligoninėje. Sustiprėjus sveikatai ji pradėjo dirbti Kudimkaro prekybos bazėje sąskaitininko mokinė. Gyveno pas lietuvius tremtinius Juozą Jankauską ir jo dukrą Zosę, pradėjo lankyti vakarinę vidurinę mokyklą.

Kartą Irena sugrįžusi į butą rado Zosę, plėšančią iš dainų sąsiuvinio lapus ir mėtančią į ugnį. Irena pasibaisėjusi griebė ją už rankų, šaukdamą, ką tu čia išdarinėji. Zosė paaiškino, kad už dainų sąsiuvinį suėmė labai mums mielą Onutę ir ją teis. Liepė ir Irenai peržiūrėti visus savo eilėraščius. Irena atsakė, kad peržiūrės ir pridėjo, kad eilėraščius galima sudeginti, bet mąstymo bei ilgesio tėvynei Lietuvai suimti ir nuteisti neįmanoma. Abi apsisverkė, nes iš visų pažįstamų lietuvių labiausiai mylėjo ir gerbė Onutę. Abi „perkratinėjo“ visus Kudimkare gyvenusius lietuvius ir nusprendė (gal ir klaidingai), kad tik jis galėjo išversti iš lietuvių kalbos Onutės dainas...

1952 m. liepos mėn. į Prekybos bazę atėjo milicininkas ir Ireną Runaitę išvedė į saugumo rūmus išsiuntimui prie miško darbų. Einant sutiko vakarinės mokyklos direktorių K. Šipiciną. Sužinojęs, kad Ireną nori išsiųsti į miškus, paprašė milicininko pakeliui užėti į švietimo skyrių. Milicininkui sutikus, direktorius parašė pažymėjimą, kad Runaitė Irena 1951-1952 mokslo me-

tais mokėsi vidurinės mokyklos aštuntoje klasėje ir yra perkelta į devintą klasę. Su šiuo pažymėjimu rankose Ireną atvedė į saugumą pas viršininką Konšiną. Perskaitęs pažymėjimą, Konšinas kito saugumiečio paklausė: „Kodėl sakei, kad ji nesimoko?“, liepė grįžti atgal į darbą Prekybos bazėje. Irenai kilo klausimai, kas sakė, kad nesimoko? Tuo metu bute kartu buvo apgyvendinta, esą laikinai, mergina Marytė, kuriai viskas labai rūpėjo, nors pati nesisakė, net kur dirba. Irena pagalvojo, kad tai jos darbas ir iškart išsikėlė gyventi pas lietuvę Emiliją Lukaševičiūtę, kuri gyveno su dukrele ir mama.

1953 m. Irena gavo leidimą paimti iš Kosos senelių namų pilnam išlaikymui mamą Viktoriją Runienę. Pradžioje gyveno kartu su Emilijos šeima, vėliau gavo vieno kambario butuką prie darbovietės, kur dirbo jau vyresne buhalterė. Kiekvieno mėnesio nurodytą dieną (jau tik vieną dieną) reikėjo eiti į saugumą pas komendantą pasirodyti ir pasirašyti.

Mama ir dukra gaudavo raminančius Birutės laiškus iš lagerio. Tačiau nesuprato, kodėl jau daugiau kaip metai negauna jokių žinių iš Lietuvos, iš Albinutės apie sūnų ir brolių Praną. Pagaliau Birutė, primygtinai prašoma, parašė, kad jai dar 1951 m. rudenį Albinutė rašė, kad birželio 16 d. Pranas Runas-Daugirdas išduotas, apsuptas MGB vidaus kariuomenės dalinio, pašautas į kojas, nenorėdamas gyvas pasiduoti, vykdydamas partizano priesaiką, nusišovė.

Iškentėjusi badą, šaltį, žiaurias naktinių tardymų kančias, prievartinio darbo sunkumus, Birutė 1953 m. lapkričio 21 d. gavo pažymą „Položenije o pasportach“ ir grįžo į Lietuvą likimo draugės duotu adresu į Kazlų Rūdą. Nei Pilviškiuose, nei Vilkaviškyje darbo negavo. Po penkių blaškymosi mėnesių sugebėjo prisiregistruoti Kaune ir pradėti dirbti Lietuvos tiekime.

Viktorija Runienė Kudimkare susirgo labai stiprios formos plaučių uždegimu. Irena pasimetusi blaškėsi nežinodama, kaip iš-

С. С. С. Р.
МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
УПРАВЛЕНИЕ МВД
по Молотовской области
Иванов Иван - ПО РЭ МВД
15. 1954 г.
№ 16/Р

СПРАВКА
Выдана спецпоселенцу(ке) Дунин Виктор
Д. Дунин 1885 года рождения
уроженцу(ке) г. Вильнюс Швейцария
района, Швейцария области
по национальности литовка работающему(ей)
инженеру
в том, что ему(ей) разрешено проживать в Литовская
обл. по Мо. 15. 1954 г. в связи по адресу:
г. Курск ул. В. Терещина д. 51
Справка выдана взамен паспорта и действительна только
в Курск районе, Молотовской области
Срок действия: справки по 31 " декабря 1954 года
Начальнику зр. отд. 5 ГОМО МВД
Молотовской области
Кашин Иванов Колосов

Tremtinio tapatybės pažymėjimas

gelbėti mamą nuo mirties. Išsigandusi parašė seseriai Birutei graudų laišką. Rūpestingos priežiūros dėka liga pasidavė, ir Viktorija pradėjo sveikti. Atvažiavusi į Kudimkarą, Birutė rado mamą jau sveikstančią. Mamai ir Irenai su Birute buvo labai džiugus, bet ir liūdnas susitikimas. Mama verkė ir džiaugėsi, kad dar turi dvi gyvas dukras... Visos trys, Runų šeimos likučiai, sugebėjo prisiminimui nusifotografuoti. Išsiskyrimas buvo be galo liūdnas. Birutė mamytei ir sesutei pažadėjo dažnai rašyti ir labai laukti sugrįžtančių iš tremties į Tėvynę.

1957 m. gegužės 10 d. Irena iškėlė už buvusio Vyčio Kryžiaus būrio partizano Liudviko Belicko. Jis buvo svetima pavarde paimtas į Sovietų armiją. Kai po metų tarnybos išsiaiškino, atsiuntė į tremtį pas tėvus.

1957 m. liepos mėn. 27 d. Viktorija Runienė su dukra Irena gavo atleidimo nuo tremties dokumentus ir kartu su žentu Liud-

viku išvyko į Lietuvą pas Birutę į Kauną. Birutė gyveno mažame kambaryje su bendra virtuve. Gana greitai Irena ir Liudvikas rado išsinuomoti butą ir darbą. Tik vietoj priregistravimo Kaune gavo nurodymą skubiai iš Kauno išvykti. Pavyko apsigyventi tik Šiauliuose. Viktorijai Runienėi su dukra Irena dar užteko jėgų aplankyti Bundzų kaime (Plokščių vls., Šakių apskr.) buvusią gražią, pavyzdinę, okupantų sulygintą su žeme Runų sodybą. Abi suklušo plyname lauke ir glostė žemę. Nukeliavusios iki pat Plokščių, prie upelio šlaite esančios Šventaduobės, kur stovi Dievo Motinos Mergelės Marijos statula, trykštančio stebuklingo šaltinio vandeniui nuprausė tremtyje išverktas akis ir ilgai dėkojo Dievo Motinai, kad gyvos sugrįžo į tėvynę. Meldė ir prašė globoti ten, aukštybėse, visus žuvusius kovose už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, o svarbiausia, kad jų kilnios kovos nebūtų beprasmiškos, nebūtų užmirštos, kada nors suprastos ir įvertintos.

LIETUVOS LAISVĖS ARMIJA SUVALKIOJE

Vokiečių okupacinė karinė vadovybė nepripažino Lietuvos Laikinosios Vyriausybės. Buvo neaišku, kas dėsias toliau. Tačiau daugelis suprato, kad Lietuvos žemė bus skirta vokiečių kariams. O jeigu vokiečiams reikės darbininkų, jie galės pasirinkti iš lietuvių.

1941 metais įkurta Lietuvos laisvės armija buvo išsidėsčiusi visose apskrityse. Pagrindinis LLA tikslas buvo apsaugoti tautą nuo fizinio ir moralinio išnaikinimo ir siekimas atkurti Lietuvos nepriklausomybę

Lietuviška antinacistinė rezistencija neturėjo Vakaruose jokių sąjungininkų, užtat turėjo net tris priešus - pačius vokiečius, miškuose besislapstančius sovietinius partizanus ir Vilniaus srities lenkišką pogrindį.

Karui pasibaigus, kai iš nacionalsocialistinės Vokietijos okupacijos išvaduoti Europos gyventojai džiaugėsi savo kraštų nepriklausomybe, lietuviai stebėjo savo liūdnius pasiaukojimo rezultatus: vieną okupantą mūsų krašte pakeitė kitas. Lietuvių tautos kova už laisvę ir nepriklausomybę, prasidėjusi 1940 metais, turėjo būti tęsiama toliau.

1944 metais frontui nuslinkus į Vakarus, Šakių apskrityje slapstėsi daug jaunų vyrų. „Išvaduotojai“ paskelbė mobilizaciją, ir prasidėjo vyrų gaudymas į armiją, kartais net su vilkšuniais.

Niekas nenorėjo tarnauti sovietinėje armijoje, tuo labiau žūti už okupantų interesus. Visi tikėjo, kad kapitalistinis pasaulis raudonajam komunizmui neleis įsiveržti į Europą. Buvo viliamasi, kad kai susitiks komunistinio ir kapitalistinio pasaulio kariuomenės Vokietijoje, amerikiečiai sovietus privers neteisėtai aneksuotas valstybes palikti. Vyrų netenkinio slapstymasis - jie troško kovoti ir tinkamai palydėti priešą.

Suvalkijoje dar griaudėjo frontas, kai Raudonosios armijos užnugaryje ėmė formotis pirmieji partizanų būriai. Marijampolės apskrities Kalvarijos valsčiuje Vytautas Gavėnas-Vampyras suorganizavo partizanų grupę. Veiverių valsčiuje Lietuvos kariuomenės leitenantas Alfonsas Arlauskas-Geležinis Vilkas subūrė kitą grupę. Pakiauliškio kaimo jaunimą sutelkė į būrį Vincas Senvaitis-Šiaurys.

1945 metų pradžioje Lietuvos kariuomenės kapitonas Jurgis Valtys pradėjo kurti Suvalkijoje pagrindinę sukilėlių organizaciją, pavaldžią Lietuvos laisvės armijos (LLA) vadovybei. Tuo metu Lietuvos ginkluotų pajėgų vyriausiosios tarybos nutarimu Lietuva buvo padalyta į keturias apygardas: Vilniaus, Kauno, Panevėžio ir Šiaulių. Suvalkija buvo priskirta prie Kauno apygardos. 1945 metų vasarą LLA Kauno apygardai priklausė partizanų junginiai Šakių apskrityje, LLA Liūto rinktinė ir LLA Kovo kuopa. Čia slapstėsi ir veikė centrinės LLA vadovybės žmonės (gen. M. Pečiulionis-Spurga, A. Veverskis-Tauragis, B. Stankevičius-Lydeka).

Šakių apskrityje veikiantys partizanai sudarė Kovo kuopą. Iki pat 1945 metų pabaigos kpt. Jurgis Valtys-Tunda, Pranas Runas-Gintaras, Valentinas Aleksa-Aras, S. Jakštas-Katinas planavo sudaryti LLA Suvalkijos apygardą. Kovo mėnesį J. Valtys jau vadovavo 60-ies partizanų grupei. Buvo leidžiamas laikraštis „Laisvės Kovotojas“ ir atsišaukimai, kviečiantys ginkluotai kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Laikraščio leidyba rūpinosi buvęs policininkas Jonas Laurinavičius. J. Valtys susisiekdavo su Marijampolės apskrityje veikiančiais partizanais, gaudavo iš jų laik-

raščius „Girios balsas“, „Laisvės žvalgas“ ir „Nepriklausoma Lietuva“. Gegužės pradžioje J. Valčio dalinyje būta apie 150 vyrų. Vienas būrys vadinosi Vanagų, kitas - Vilkų. Dalinio štabą sudarė vadas Jurgis Valtys-Tunda (vėliau Lokys, Dunda, Tundra). Vado pavaduotojai buvo Dimidavičius-Viršila, Barzda, Pranas Runas-Šarūnas (vėliau Gintaras, Algirdas, Daugirdas), Petras Povilaitis-Jūreivis.

Kazlų Rūdos miškuose aktyvus LLA veikėjas buvo Lietuvos kariuomenės lttn. Vytautas Bacevičius-Vygaudas, kuris jungė atskiras partizanų grupes, organizavo Stirnos rinktinę. V. Bacevičius važinėjo po aplinkinius valsčius, organizavo pasitarimus su partizanų grupių vadais, taip pat ir su kpt. J. Valčių bei su lttn. Broniumi Abramavičiumi-Abramaičiu-Spygliu, kuris vadovavo Jančių, Kazlų Rūdos, Pilviškių miškų partizanams. V. Bacevičiui perėjus dirbti į Tauro apygardos štabą, Stirnos rinktinės vadu tapo B. Abramavičius-Abramaitis. Nuo 1946 m. sausio 31 d. Stirnos rinktinė pradėta vadinti Žalgirio rinktine. Tai apygardos įsakymu Nr. 1 Žalgirio rinktinė įteisinta 1947 m. sausio 1 d.,

Partizanai kasė apkasus, statė bunkerius, ėjo į žvalgybą, aiškino saviesiems teises, tikslus ir uždavinius. Už plėšikavimą grėsė mirties bausmė. Kvalifikuota vadavietė buvo įrengta Valkų kalvose. Buvo pastatytos dvi 6 x 12 m žeminės. Vienoje jų įrengė altorių, žemines pašventino Mišiurkės bažnytėlės kunigas J. Vyšniauskas. Partizanai šį kunigą vadino Tėveliu - jis laikė mišias, sakė pamokslus, klausė išpažinčių. 1946 metais kunigas J. Vyšniauskas buvo suimtas ir nuteistas. Partizanams toliau teikė patarnavimus Ilguvos dekanas kunigas Klemensas Ruseckas ir Lukšių kunigas Boleslovas Ligeika. B. Ligeika 1946 m. liepos 25 d. buvo suimtas ir nuteistas.

1945 m. gegužės 12 d. partizanai Valkų kalvose buvo NKVD kariuomenės netikėtai užpulti ir išblaškyti. Žuvo 24 partizanai: Kazys Stračkaitis, Antanas Čereškevičius, Juozas Vaičaitis, Antanas Ruzgys, Vincas Vaičaitis, Antanas Jakštys, Vladas Sprindžiu-

nas, Augustinas Rutkus, Juozas Vizgirda, Antanas Kriaučiūnas, Jonas Paukštys, Bronius Latvaitis, Pranas Mikalauskas, Juozas Kuosaitis, Pranas Rėčkaitis, Juozas Mockus, Vladas Bliuvas, Antanas Adomaitis, Kajetonas Mozūraitis, Aleksas Valiukas, Pranas Bublaitis, Antanas Širvaitis, Petras Mačiulaitis. Trigubai daugiau žuvo sovietų kareivių. Mūšiui vadovavo kpt. Jurgis Valtys-Vilkas.

Po Valkų mūšio išsisklaidę partizanai buvo sugrupuoti į būrius:

- 1) Lukšių valsčiaus miškuose veikė būrio vadas Jurgis Valtys;
- 2) Kidulių, Gelgaudiškio, Plokščių valsčiuose veikė vadas Pranas Runas;
- 3) Juškinų miške veikė vadas Petras Povilaitis;
- 4) Lekėčių miškuose veikė vadas Edvardas Guoga.

1945 m. pabaigoje buvo gautas LLA vadovybės įsakymas - patikimus partizanus išskirstyti skyriais ir trejetukais, kad kiekvienas žinotų savo skyriaus vadą ir tris organizacijos narius; verbuoti patikimus žmones, šviesti juos, paruošti, laikui atėjus, galinčius valsčiuose paimti valdžią į savo rankas. Šiai organizacijai priklausiusios grupės kovotojų pavadintos savigynos daliniais.

Agentams padedant saugumas šią organizaciją išaiškino. Dauguma jų narių buvo suimti ir nuteisti, Kidulių valsčiaus savigynos dalinio vadas Jonas Virpša buvo nuteistas mirties bausme ir 1947 m. sausio 30 d. sušaudytas.

1945 m. rugsėjo 12 d. dėl išdavystės enkavedistų dalinys Plokščių girioje apsupo Prano Runo-Šarūno laikiną būstinę partizanams pusryčiaujant. Vyrai atsišaudydami traukėsi Žalgirio miško link. Tarpgiryje jų laukė pasala. Pasipylė šūviai. Partizanas Vytautas Runas nešė tvarstį aprišti partizano Mozūraičio sužeistai rankai. Tą akimirką brolio Prano akivaizdoje Vytautą priešas nušovė. Toje kovoje žuvo šeši partizanai. Be vado brolio Vytauto-Rimgaudo, žuvo: Pranas Atkočaitis, gim. 1922, Juozas Kajac-

Gelgaudiškyje prie miško vokiečių iškastoje tranšėjoje 1945 09 12 palaidotiems partizanams pastatytas koplytstulpis. 1991 m. Gelgaudiškis.

Jono Ivaškevičiaus nuotrauka

Šioje vietoje 1945 m. rugsėjo 12 d. žuvo: Vytautas Runas-Rimgaudas, g. 1926 m., Juozas Mozūraitis, g. 1928 m., Pranas Atkočaitis, g. 1922 m., Juozas Kajackas-Strėlė, g. 1918 m., Juozas Užupis-Gintautas, g. 1921 m., Pranas Venys-Jovaras, g. 1918 m. Šakių-Plokščių tarpgiris.

Jono Ivaškevičiaus nuotrauka

Lietuvos laisvės armija-65. 2006 08 19. Plateliai.

Alfonso Beresnevičiaus nuotrauka

LLA sąjungos ataskaitinė konferencija Oginskių kultūros muziejuje, Rietavas. 2007 05 12.

Alfonso Beresnevičiaus nuotrauka

kas-Strėlė, gim. 1918, Juozas Mozūraitis, gim. 1928, Juozas Užupis-Gintautas, gim. 1921, Pranas Venys-Jovaras, gim. 1918. Žuvusių partizanų kūnus atvežė į Bundžų kaimą prie Runų sodybos ir suvarė žmones, kad atpažintų. Po to kūnus nugabeno į Plokščius, o iš Plokščių į Gelgaudiškį. Gelgaudiškiečiai pasakojo, kad kūnai ant grindinio buvo sudaužyti, suspardyti, o labiausiai sužalotas buvo Vytautas Runas - vado brolis. Užkasė Gelgaudiškyje prie miško dar vokiečių iškastoje tranšėjoje, o ant viršaus užmetė pastipusią karvę. To meto Šakių laikraštyje „Tikruoju keliu“ buvo parašyta: „Ilgą laiką vokiškų-lietuviškų nacionalistų būrys, kuriam vadovavo buožės sūnus agronomas Pranas Runas, terorizavo vietos aktyvistus ir baugino gyventojus. Rugsėjo 12 dieną buvo suduotas mirtinas smūgis šiai gaujai, Tarp užmuštųjų rastas jo brolis Vytautas Runas...“

1991 metais žuvusiųjų giminės ir Gelgaudiškio dori žmonės toje vietoje pastatė ir pašventino koplystulpius su žuvusiųjų pavardėmis.

Nežmoniškai žiauriai sribai ir enkavedistai elgdavosi su sužeistais partizanais. Netoli Sutkų pas gyventoją Pavalkį per susišaudymą buvo sribų paimtas sužeistas Dima Valuckas, kilęs iš Plokščių valsčiaus, Antkalniškių kaimo. Pririštą prie vežimo sribai kelis kilometrus vilko į Kriūkų. Kai Dima atgavo sąmonę gulėdamas ant grindinio ir paprašė gerti, sribas nusišlapino Dimai į gerklę.

Jurgis Valtys-Lokys, Dunda, Tunda, Tundra vadovavo didelėmis pastangomis ir rūpesčiu kuriamai kuopai nuo 1945 m. balandžio mėn. iki tų pačių metų spalio 7 d. Žuvo išduotas prie savo tėviškės. Palaidotas Lukšių kapinėse. Per trumpą vadovavimo laikotarpį (tik pusę metų) pasiekė daug organizacinių laimėjimų. Dėjo pastangas sujungti partizanų grupes, siekė sudaryti LLA Suvalkijos apygardą.

Likęs gyvas, Pranas Runas subūrė išsisklaidžiusius karius savanorius, papildė gretas naujais kovotojais, pakeitė LLA „Va-

nagai“ pavadinimą į „D-ro Vinco Kudirkos kuopą“, vėliau rinktinę ir jai vadovavo. Kuopai priklausė Slavikų, Kidulių, Gelgaudiškio, Plokščių, Paežerėlių, Šakių valsčių ir jų apylinkių partizanai. Pranas Runas Šarūno slapyvardį pakeitė į slap. „Gintaras“.

Ištrauka iš Šakių AV MVD pažymos K-1 Ap3 B. 1522 L180-185 (Lietuvos ypatingasis archyvas), versta iš rusų kalbos.

Apie Prano Runo LLA „Vanagai“ gaują ir Čereškevičiaus bei Povilaičio gaujų grupę, įėjusią į Runo gaujos sudėtį, dislokaciją Lukšių, Lekėčių, Plokščių, Šakių, Paežerėlių ir Gelgaudiškio valsčiuose, Šakių apskrityje.

1945 m. balandžio mėnesį Šakių apskrities teritorijoje: Lekėčių, Lukšių, Plokščių, Paežerėlių, Gelgaudiškio valsčiuose iš vokiškųjų statytinių, buožių, policininkų ir kitų antitarybinių elementų buvo suorganizuota iki 40 žmonių ginkluota sukilėlių gauja, kuriai vadovavo Jonas Bacevičius.

Sunaikinus Bacevičiaus gaują 1945 m. rugsėjo mėnesį ir jį nužudžius, sunaikintos gaujos dalyvis Runas organizavo kitą gaują, kurią pamažu papildė vokiškieji statytiniai, policininkai ir kiti asmenys.

Dabartiniu metu Runo gaujai priklauso apie 60 žmonių. Viena grupė, vadovaujama Prano Runo, apie 13 žmonių, dislokuota Plokščių, Gelgaudiškio, Šakių valsčių teritorijoje. Antra grupė, vadovaujama vokiečių statytinio Antano Čereškevičiaus, iš 7 žmonių, dislokuota Lekėčių ir Paežerėlių valsčių teritorijoje. Trečia gaujos grupė, sudaryta iš 10 žmonių, vadovaujama Aleksandro Povilaičio, dislokuota Jankų ir Lukšių valsčių teritorijoje.

Nurodytos gaujos gyvena klajodamos, veikia mažom grupėm po 3-4 žmones ir vykdo teroristinius aktus prieš tarybinius bei partinius aktyvistus. Gauja ginkluota: turi 4 rankinius kulkosvaidžius, 10 automatų, 16 šautuvų.

Nepaisant to, kad 1945-1946 metais iš Runo gaujos buvo užmušta 19 žmonių, o baudžiamojon atsakomybėn patraukti 16 žmonių, gaujai prijaučiančių pagalbininkų ir ryšininkų yra 30 žmonių. Runo gaują taip pat papildė palaikantys antitarybinį elementą banditai.

Gaujos LLA „Vanagai“ organizatorius ir vadovas yra:

1. Pranas Runas, Prano, g. 1917 metais Bundzų k., Plokščių valsč., Šakių aps. Specialybė - agronomas, lietuvis, iš valstiečių buožių. Jo šeima ištremta iš Lietuvos kaip banditų.

Gaujos vadovo Runo pavaduotojas ir organizatorius yra:

2. Aleksandras Povilaitis, g. 1922 m. Lekėčių k. ir valsč., Šakių aps., lietuvis, iš valstiečių buožių. Jo šeima ištremta iš Lietuvos kaip banditų.

Grupės, įeinančios į „Vanagų“ gaujos sudėtį, vadas yra:

3. Antanas Čereškevičius, g. 1900 m. Morkų k., Paežerėlių valsč., Šakių aps., lietuvis, iš valstiečių buožių. Vokiečių okupacijos metu dirbo valsčiaus policijos viršininku.

Dėl mūsų agentūros priimtų operatyvinių priemonių nužudyti šie banditai:

1. Bacevičius Jonas
2. Runas Vytautas (gaujos vado brolis)
3. Mozūraitis Juozas
4. Kajackas Juozas
5. Butkus Juozas
6. Atkočaitis Pranas
7. Alekša Juozas
8. Stračkaitis Kazys
9. Lebežinskas Vincas
10. Pilipaitis Pranas
11. Čereškevičius Antanas (gaujos vadovo sūnus)
12. Šmūilys Andrius
13. Mureika Antanas
14. Lincevičius Pranas ir kt.

Kiekvienai nurodytai gaujos grupei pradėtas rengti agentūrinis tinklas.

1. Prieš Runo vadovaujamą gaujos grupę pradėtas agentūrinis paruošimas Nr. 450 „Sukilėliai“, agentas „Antanas“, slaptas pranešėjas „Purnikas“.

Agentūrinio darbo paruošimui vadovauja Šakių KA (karinės apygardos) MVD viršininkas Kolentjevas ir Plokščių KA MVD vyr. leitenantas Drugovas.

2. Prieš Povilaičio vadovaujamą gaujos grupę pradėtas agentūrinis paruošimas „Naktiniai“. Gaujos grupėje veikia agentai „Žimaitis“, „Dūmas“, „Nabudas“, „Močiuta“. Vadovauja Lekėčių viršininkas KA MVD kapitonas Žuliabinas.

3. Prieš Čereškevičiaus vadovaujamą gaujos grupę pradėtas agentūrinis paruošimas Nr. 526 „Klajokliai“. Gaujos grupėje veikia agentas „Balandis“. Paruošimui vadovauja Paežerėlio KA MVD viršininkas vyr leitenantas Kačėris.

Priemonės

1. Peržiūrėti Runo gaujoje dirbančią agentūrą, įsitikinti jos darbo sugebėjimu.

2. Suaktyvinti paruošimą (Runo gaujoj) ir siekiant greitesnio jos sunaikinimo įsigyti naują agentūrą iš autoritetų (arba sudaryti naują agentūrą iš autoritetingų asmenų).

3. Sudaryti konkretų Runo gaujos sunaikinimo planą, kuriame būtų pažymėtos operatyvinės-agentūrinės kombinacijos, ir artimiausiu metu pasirengti operatyviniam kariniam smūgiui.

Šakių AV MVD viršininkas kapitonas (parašas)

AV AVK Šakių AV MVD valdybos komendantas
jaunesnysis leitenantas (parašas)

Lapšin

Tokias žinias (nors ir ne visai tikslias) apie partizanų sudėtį ir veiklą galėjo suteikti saugumui tik rusų užverbuoti agentai iš partizanų aplinkos. Pagal agentūrinius davinius buvo rengiamos čekistinės karinės operacijos, pagal jas buvo sudaromi specialūs pranešimai sovietinei okupacinei vyriausybei.

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo K-1, Ap. 3, byla 982, lapai 254-257. Vertimas iš rusų kalbos.

LIETUVOS TSR VIDAUS REIKALŲ MINISTRUI
drg. BARTAŠIŪNUI, VILNIUS

Specialus pranešimas

1946 m. lapkričio 12 d. pagal agentūrinius davinius Babtų vls., Kauno aps., Karalgirio miško masyve buvo atlikta karinė operacija. Operacijoje dalyvavo jungtinio dalinio 3/298 sp. VO MVD 80 žmonių ir grupė 211 MVD - 18 žmonių. Operacijai vadovavo 3/298 VV MVD vadas majoras Bogač ir VO MVD viršininkas Galickij.

Pagrindinė karinė grupė judėjo miško masyvu, „šukuodama“ patį mišką, tikrindama pamiškės gyventojus ir vienkiemius. Operacijos rajonas buvo apsuptas, o galimose atsitraukimo vietose paliktos pasalos.

1946 m. lapkričio 12 d. 17 val. vyr. leitenanto Skripničenkos ir Babtų VO MVD įgaliotinio leitenanto Černyševų grupė pastebėjo bėgančius mišku septynis vyrus, kurie, pamatę pasalą, atsitraukdami išsiskirstė miške.

Vyr. ltn. Skripničenka ir ltn. Černyševas keletą kilometrų persekiojo atsitraukiančius banditus - paviję susišaudymo metu tris nušovė. Kiti banditai, pasinaudoję sutema ir mišku, pabėgo.

Nušauti banditai pristatyti į Babtus atpažinti. Du banditai buvo neatpažinti. Trečias buvo atpažintas kaip gaujos vadas Kazys Bagdonas.

Vaiteliškių kaime gyventojų kluone šiauduose kovotojai rado ir sulaukė nepažįstamąjį, kuris pateikė dokumentus Algūno Algirdo, s. Jurgio, vardu, - Runo-Gintaro gaujos dalyvis.

Apklaustas vietoje banditas Algūnas prisipažino, kad jo pateikti dokumentai netikri, o jis yra Pečiulis Alfonsas, s. Prano, gimęs 1922 m. Angirių k., Josvainių vls., Kėdainių aps., lietuvis, iš vidutinių valstiečių, baigęs 4 pradžios mokyklos klases. Priklauso „Gintaro“ gaujai nuo 1946 m. birželio mėn. ir turi slap. „Vinča“.

Tardymo metu Pečiulis nurodė vietovę, kur yra išsidėsčiusi „Gintaro“ gauja.

Pečiulio parodymams realizuoti lapkričio 14 d. buvo organizuota čekistinė-karinė operacija, kurioje dalyvavo sp. VV MVD 50 žmonių. Operacijai vadovavo vyr. įgaliotinis OBB Kauno VO MVD lt. Podkaminskij ir vyr. Int. Skripničenka.

Operacija vyko Nykutės miške Plokščių vls., kur pagal Pečiulio parodymus buvo „Gintaro“ gaujos stovykla. Kareiviai nurodytą vietovę apsupo ir nuosekliai siaurino apsupimo žiedą, kol rado stovyklą. Tuo momentu stovykloje buvo du banditai, kurie, pastebėję apsuptį, apšaudė ją iš automatų, paskui atsišaudydami prasiveržė iš apsupties ir dingo miške. Kareivių turėtas tarnybinis šuo nesugebėjo atsekti pėdsakų, todėl pabėgusių banditų paieška liko be rezultatų. Miškas, kur buvo stovykla, yra labai tankus ir klampus.

Stovykloje buvo dvi brezentinės palapinės, kuriose rasti 2 šautuvai, 300 šovinių, 1 granata, banditų rūbai, įvairūs susirašinėjimas, Gelgaudiškio, Kidulių ir Šakių valsčių nacionalistinio pogrindžio administracijos sąrašai, taip pat sovietų valdžios represuotųjų sąrašai.

Dvi dienas stovykloje laikyta pasala rezultatų nedavė.

Toliau tardant sugautą banditą Pečiulį, paaiškėjo, kad jis priklauso banditų kuopai, vadinamai „Daktaro Vinco Kudirkos“ vardu. Kuopai vadovauja Pranas Runas, slap. „Gintaras“, gim. Bundzų k., Plokščių vls., Šakių aps.

Kuopos sudėtyje yra trys būriai.

1. Pirmas būrys priklauso pačiam „Gintarui“, jo sudėtyje - 10 aktyvių banditų.

2. Antras būrys - jo vadas banditas, slap. „Briedis“, būrio sudėtyje - 13 aktyvių banditų.

3. Trečias būrys - jo vadas banditas, vardu Algimantas, slap. „Tautvilis“. Būrio sudėtyje - 10 aktyvių banditų.

Pagrindinės veiklos ir dislokacijos vietovės buvo Šakių apskritys Šakių, Kidulių ir Gelgaudiškio valsčiai.

Pečiulis išvardijo „Gintaro“ gaujos kelis ryšininkus. Pagal jo parodymus buvo areštuoti:

1. Runaitė Birutė, Prano, gim.- 1923 m. Bundzų k., Plokščių vls., Šakių aps., lietuvė, Kauno Finansų technikum studentė. Kuopos vado Prano Runo-„Gintaro“ sesuo.

Runaitė Birutė nuolat kontaktavo su gauja, kuriai vadovavo jos brolis „Gintaras“, verbavo naujus narius, tarp jų buvo užverbutas ir banditas Pečiulis.

2. Pečiulienė Antosė, Silvestro, gim. 1899 m., gyv. Venslaiviškių k., Čekiškės vls., Kauno aps., mažaraštė, bedarbė. Pečiulienė nuolat palaikė ryšį su „Gintaro“ gauja, rūpinosi maisto ir rūbų tiekimu.

3. Karalius Juozas, Antano, gim. 1924 m. Ilgaso k., Paežerėlių vls., Šakių aps., lietuvis, komjaunuolis, išsilavinimas 4 kl., dirba Paežerėlių VO MVD milicininku.

Karalių „Gintaro“ gauja buvo užverbavusi 1946 m. spalio mėn., jis gavo slapyvardį „Kūjis“, rinko ir pranešinėjo gaujai įvairias žinias apie liaudies gynėjų kiekį, sudėtį, apie jų nuotaikas ir

apginklavimą. Gaudavo iš gaujos agitacinių lapelių ir laikraščių. Nuolat padėdavo apsirūpinti maisto produktais.

4. Jonikis Vincas, Vinco, gim. 1928 m. Kaune, komjaunuolis; lietuvis, išsilavinimas 4 kl., gyvena Kriūkuose, Šakių aps.

Dirbo Paežerėlio VO MVD milicininku. 1945 m. rugpjūčio mėn. užverbuotas „Gintaro“ gaujos, slap. „Pūtovas“. Pranešdavo apie būsimas VO MVD priemones ir operacijas. Sudarydavo ir perduodavo gaujai įvairias žvalgybines žinias.

5. Valevičius Antanas, Juozo, gim. 1928 m., gyvena Ilguvos k., Paežerėlių vls., Šakių aps., lietuvis, išsilavinimas 4 kl., dirbo Pieno punkto vedėju Ilguvoje.

Su „Gintaro“ gauja kontaktuoja nuo 1946 m, liepos mėn., suteikia materialinę paramą. Pasinaudodamas tarnybine padėtimi, aprūpindavo gaują pieno punkto produkcija valstybės sąskaita.

Dar Pečiulis nurodė aktyvius gaujos ryšininkus, palaikiusius ryšį su „Žalgirio“ rinktine:

6. Puidokienė, slap. „Laimutė“, gyv. Tvirbitų k., Kriūkų vls., Šakių aps. Ryšininkė su „Žalgirio“ rinktine ir kitomis gaujomis.

7. Ptašinskaitė Aldona, Veliuonos gimnazijos mokytoja, Kauno apskr. Ryšininkė su „Losuso“ būriu.

Apie sulaukytus asmenis, gyvenančius Šakių apskrityje, informuota Šakių VO MVD.

Pagal duotus parodymus gyvenančių Kauno apskrityje sulaukymu pasirūpinta.

Priedai: Rastų banditų dokumentų kopijos, 8 lapai.

KAUNO VO MVD VIRŠININKAS
PULKININKAS GALICKIJ /parašas/

1946 m. lapkričio mėn.

Kaunas

Iš šio slapto specialaus pranešimo matome, kokio aukšto karinio lygio buvo „Dr. Vinco Kudirkos“ partizanų kuopa-rinktinė. Partizanai, supratę, kad nėra tarp jų Pečiulio nei gyvo, nei žuvusio, tikriausiai stovykloje paliko du kovotojus, kuriais pasitikėjo, ir buvo teisūs. Net penkiasdešimt kareivių, apsupę tiksliai nurodytą vietą, nesugebėjo jų paimti. Du prieš penkiasdešimt...

Arba šukuojant Karalgirio masyvą kareivių buvo 98 (80 + 18). Jiems vadovavo du aukšto rango karininkai. Iš septynių kovotojų sugebėjo nušauti tris. Tai didelė ir labai skaudi netektis. Tačiau koks jėgų santykis?

Alfonsas Pečiulis, gim. 1922 m. Kėdainių aps., Čekiškės vls., neatlaikė žiaurių kankinimų, išdavė daug žmonių, tarp jų savo motiną Antaniną Pečiulienę ir vado Prano Runo-Gintaro seserį Birutę Runaitę-Skirmutę. Pagal A. Pečiulio parodymus buvo nu-teisti ir išsiųsti į Šiaurės lagerius 14 ryšininkų ir rėmėjų. Pačiam A. Pečiuliui atseikėjo 25 metus.

1946 m. rudenį Pranas Runas buvo pakviestas į Tauro apygardos partizanų suvažiavimą. Grįžęs vyrams ir seseriai Birutei pasakė, kad kuopa-rinktinė bus performuota ir prijungta prie Tauro apygardos. Pr. Runas 1946 m. gruodžio mėn. slapyvardį „Gintaras“ pakeitė į „Algirdas“. Tačiau tik 1947 m. gruodžio 12 d. Žalgirio rinktinės vado Vinco Štrimo-Šturmo įsakymu Nr. 5 „Dr. Vinco Kudirkos“ kuopos-rinktinės vadas Pranas Runas skiriamas Žalgirio rinktinės štabo viršininku, o „Dr. Vinco Kudirkos“ rinktinė padalijama į dvi kuopas. Pirmos kuopos vadu skiriamas tos pat kuopos I-ojo būrio būrininkas Tauras (§8), III-ojo būrio vadu paskirtas vado pavaduotojas Taumylis (§9). Vėliau šios kuopos pavadintos 36 ir 37 kuopomis (1947 m. liepos 22 d. įsak. Nr. 111).

Oficialiai LLA organizacijos pabaiga laikoma 1945 m. gruodis, kai buvo suimti LLA vadas gen. M. Pečiulionis ir vyr. štabo nariai A. Veverskis ir S. Stankevičius. Tačiau „Dr. Vinco Kudirkos“ kuopa-rinktinė tęsė savarankišką veiklą iki 1947 m. gegužės 12 d.

LLA Suvalkijoje baigė savo veiklą nesunaikinta, bet perorganizuota į naują pasipriešinimo junginį. Žuvusiųjų už laisvę brolių ir sesių aukos išliks Laisvos Lietuvos žmonių mintyse ir istoriniuose puslapiuose. Tarp paskutiniųjų partizanų buvo ir LLA narių.

„Karas po karo“, arba Lietuvos kariuomenė pogrindyje, paneigė Sovietų Sąjungos mitą apie išvadavimą.

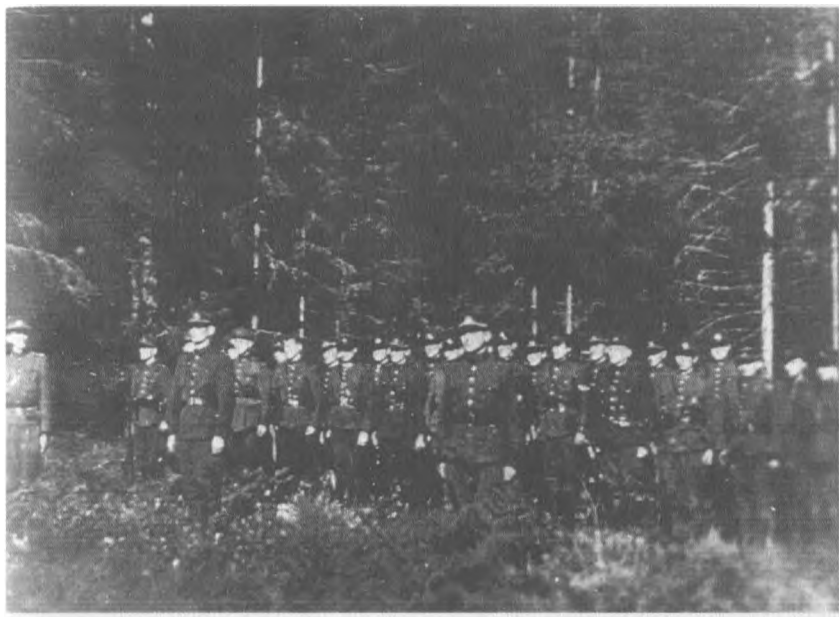
LIETUVOS KARIUOMENĖ

POGRINDYJE

(Suvalkijos kraštas)

Partizanai, veikdami kaip karinė struktūra, tęsė Lietuvos kariuomenės tradicijas. Pagal nustatytas elgesio normas buvo laikomasi griežtos karinės drausmės. Naujai įstojęs į partizanų gretas kovotojas duodavo priesaiką. 1946 m. Tauro apygardoje buvo įsteigtas Vyriausias Lietuvos atstatymo komitetas (VLAK), kurio tikslas buvo - vadovauti Lietuvos išlaisvinimo kovai. Įsteigtas Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų štabas pradėjo vadovauti karinėms partizanų struktūroms. Siekta suvienyti kovojančias Lietuvos jėgas į vieningą organizaciją.

Pranui Runui buvo sunku skirtis su didelėmis pastangomis rūpestingai sukurta ir išugdyta „Dr. Vinco Kudirkos“ rinktine, su jos disciplinuotais, gerai apmokytais kovotojais, bet gerai žinojo, kad Lietuvos kariuomenė ir pogrindyje turi būti vienos vadovybės rankose. Iš pradžių jis norėjo įsijungti į Tauro apygardą su „Dr. V. Kudirkos“ rinktine ir toliau jai vadovauti. Tačiau vienoje vietovėje turėti dvi rinktines buvo netikslinga. Tada nuspręsta, kad „Dr. V. Kudirkos“ rinktinė bus padalinta į dvi kuopas, kurioms vadovaus buvę būrių vadai Tauras ir Taumylis. Taip nuo 1947 m. gegužės 12 d. „Dr. Vinco Kudirkos“ rinktinė padalijama į dvi kuopas (36 ir 37), paskui prijungiamos prie Tauro apygardos

Tauro apygardos mokomoji kuopa. Pirmas iš kairės lektorius Pranas Runas-Daugirdas. 1947 m. rugpjūčio 20 d.

Žalgirio rinktinės. Pranas Runas keičia slapyvardį ir pradeda eiti Žalgirio rinktinės štabo viršininko pareigas.

Nepriklausomos Lietuvos gynėjai dėvėjo karines uniformas su atitinkamais skiriamaisiais ženklais. Reikėjo nuolatos rūpintis karių kovine parengtimi ir jų kvalifikacija. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys rašo įsakymą Nr. 21, kuriuo įpareigoja Žalgirio rinktinę Kazlų Rūdos miškuose organizuoti jaunesniųjų puskarininkių mokymo kursus. Vadovaudamasis apygardos vado įsakymu, rinktinės vadas Šturmas (Vincas Štrimas-Štrimaitis) 1947 m. rugsėjo 12 d. įsakymu nr. 18 įsteigė Mokomąją kuopą. Mokomosios kuopos vadu paskyrė apygardos adjutantą Juozą Jasaitį-Naktį. Mokomosios kuopos pirmosios laidos lektoriais paskyrė: Žalgirio rinktinės štabo viršininką partizanų kapitoną Praną Runą-Algirdą, Vytauto rinktinės štabo rikiuo-

Iš kairės: Pranas Runas-Daugirdas, Tauro apygardos adjutantas, ir Aleksandras Grybinas-Faustas, Tauro apygardos vadas. 1949 m.

Tauro apygardos mokomosios kuopos lektoriai (iš kairės):

1. Jonas Kuras-Jaunutis
2. Pranas Runas-Daugirdas (Žalgirio rinktinės viršininkas)
3. Juozas Jasaitis-Naktis (Apygardos adjutantas)
4. Jurgis Vasiliauskas-Skydas (Vytauto rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas)

1947 m. rugpjūčio 20

tės viršininką partizanų leitenantą Jurgį Vasiliauską-Skydą ir Žalgirio rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininką partizanų leitenantą Joną Kurį-Jaunutį.

Mokomosios kuopos pirmosios laidos apmokymas pradėtas 1947 m. rugpjūčio 3 d. ir baigtas rugpjūčio 18 d.

Baigiamuosius egzaminus laikyti numatė 1947 m. rugpjūčio 18-20 dienomis.

Tuo pačiu įsakymu buvo paskirta egzaminų komisija: pirminkininkas - Apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininkas partizanų mjr. Jonas Aleščikas-Rymantas, nariai - Mokomosios kuopos vadas Juozas Jasaitis-Naktis, mokomosios kuopos lektoriai Pra-

nas Runas-Algirdas, Jurgis Vasiliauskas-Skydas, Jonas Kuris-Jaunutis, Žalgirio rinktinės vadas Šturmas ir Vytauto rinktinės vadas Vampyras.

Į pirmąją mokomosios kuopos laidą mokyti vadas Šturmas nukreipė 15 Žalgirio rinktinės kovotojų, 9 Vytauto rinktinės, 3 Kęstučio rinktinės ir 2 24-osios kuopos.

Kovotojai, baigę puskarininkio laipsniui įgyti mokomosios kuopos pirmąją laidą ir išlaikę baigiamuosius egzaminus, gavo jaunesniojo puskarininkio laipsnį ir grįžo į dalinius.

Į Žalgirio rinktinę su jaunesniojo puskarininkio laipsniu grįžo Faustas-Aleksandras Grybinas, Saidokas-Viktoras Vitkauskas, Neptūnas-Algimantas Matus, Darius, Rimantas-Jonas Janušaitis, Tauras-Urbantas Dailidė, Naras-Vytautas Svotelis, Prienas-Zigmas Adomaitis, Vilkas-Vitartas Budrys, Aras-Valentinas Aleksa, Petras-Vytautas Naik, Berželis-Pranas Rimas, Riešutas-Aleksandras Povilaitis, Peslys-Juozas Blažys, Demonas-Juozas Jankauskas.

Į Vytauto rinktinę su jaunesniojo puskarininkio laipsniu grįžo kovotojai: Oželis, Dainius, Viesulas, Miškinis, Herbas, Šalmas, Algirdas, Stumbras ir Jaunutis.

Į Kęstučio rinktinę, turėdami jaunesniojo puskarininkio laipsnį, grįžo Kļajūnas, Žaibas ir Kovas.

Žalgirio rinktinės jaunesniajam puskarininkui Taurui, baigusiam kursų pirmuoju, ir Vytauto rinktinės jaunesniajam puskarininkui Oželiui, baigusiam antruoju, buvo įteikti laikrodžiai, o už parodytą uolumą ir rūpestingumą bei stropumą pareikšti tarnybiniai pagyrimai.

Mokomosios kuopos vadui Nakčiai (Juozui Jasaičiui) ir lektoriams: Algirdui (Pranui Runui), Skydai (Jurgiui Vasiliauskui), Jaunučiui (Jonui Kuriui) pareikšta tarnybinė padėka.

Žalgirio rinktinės vadui Šturmui, 36 kuopos būrio vadui Liūtui, 34 kuopos skyrininkui Žvirbliui už gerą tvarką, uolumą ir pastangas irgi pareikšta padėka.

L.L.K. „Tauro“ Apygardos Žalgirio Rinktinei
ĮSAKYMAS Nr. 18

Būstinė, 19 47 m. rugsėjo mėn. 12 d.
Rikiuotės sritis

§ 1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsaky-
mą Nr. 21 iš rugpjūčio mėn. 2 d.

§ 1.

Prie apygardos Štabo steigiu Mekomąją Kuopą, kuriai pavedu
rengti puskarininkio laipsniui įgyti nustatytos programos apmo-
kymą ir egzaminus.

§ 2.

Į pirmąją Mokomosios Kuopos laidą skiriami šie kovotojai:

a) Žalgirio Rinktinės kovotojai:

Faustas,
Saidokas,
Neptūnas,
Darius,
Rimantas,
Tauras,
Naras,
Plienas,
Vilkas,
Aras,
Petras,
Berželis,

Riešutas,
Peslys,
Demonas.

b) Vytauto Rinktinės kovotojai:

Oželis,
Dainius,
Viesulas,
Miškinis,
Herbas,
Šalmas,
Algirdas,
Stumbras,
Jaunius.

c) Kęstučio Rinktinės kovotojai:

Klajūnas,
Žaibas,
Kovas.

d) 24-osios kuopos kovotojai:

Sakalas,
Tigras.

Pagr.: Žalgirio Rinktinės Vado raport., Vytauto Rinktinės Vado raport., Kęstučio Rinktinės Vado raport. ir 24-osios kuopos Vado raportas.

§ 3.

Pirmosios laidos apmokymui vesti Mokomosios kuopos Vadu skiriu Apygardos adjutantą Naktį, einantį drauge ir tiesiogines pareigas.

§ 4.

Mokomosios Kuopos pirmosios laidos lektoriais skiriu: Žalgirio Rinktinės štabo viršininką Algirdą, Vytauto Rinktinės Štabo Rikiuotės skyriaus viršininką Skydą ir Žalgirio Rinktinės Štabo Rikiuotės skyriaus viršininką Jaunutį.

Pagr.: Žalgirio Rinktinės Vado rap. ir Vytauto Rinktinės Vado rap.

§ 5.

Mokomosios kuopos pirmosios laidos apmokymą įsakau pradėti š.m. rugpjūčio 3 dieną ir baigti š.m. rugpjūčio mėn. 18 d. Baigiamuosius egzaminus praveisti š. m. rugpjūčio 18-20 d. d.

§ 6.

Pirmosios laidos egzaminų Komisiją skiriu tokios sudėties: Pirmininku - Apygardos štabo Rikiuotės skyriaus viršininką Rymaną, nariais: Mokomosios kuopos vadą Naktį, Mokomosios kuopos lektorius - Algirdą, Skydą, Jaunutį, Žalgirio Rinktinės vadą Šturmą ir Vytauto Rinktinės vadą Vampyrą.

§ 7.

Vietove, mokslo priemonėmis, maistu ir sargybomis rūpinasi Žalgirio Rinktinė.

Originalą pasirašė: Žvejys,
Apygardos vadas

Nuorašas tikras: Naktis,
Apygardos adjutantas

Originalą pasirašė: Šturmas,
Rinktinės vadas

Nuorašas tikras: Saidokas,
Rinktinės adjutantas

L.L.K. „Tauro“ Apygardos Žalgirio Rinktinei
ĮSAKYMAS Nr. 22.

Būstinė, 1947 m. rusėjo mėn. 27 d.

Rikiuotės sritis

§ 1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir Vykdymai Apygardos Vado įsakymą Nr. 25 iš š.m. rugpjūčio mėn. 19 d.

§ 1.

Kovotojus, baigusius prie apygardos Štabo puskarininkio laipsniui įgyti Mokomosios kuopos I-ją laidą ir išlaikiusius baigiamuosius egzaminus, pakeliu į jaunesnio puskarininkio laipsnį ir grąžinu į dalinius:

1. Kovotojus Taurą,
2. „ Oželį,
3. „ Faustą
4. „ Saidoką,
5. „ Tigrą,
6. „ Dainių,
7. „ Stumbrą,
8. „ Demoną,
9. „ Neptūną,
10. „ Herbą,
11. „ Šalmą,
12. „ Rimantą,
13. „ Darių,
14. „ Jaunių,
15. „ Sakalą,

16.	„Viesulą,
17.	„Riešutą,
18.	Narą,
19.	„Vilką,
20.	Klajūną,
21.	Kovą,
22.	„Petrą,
23.	Arą,
24.	„Berželį,
25.	„Žaibą,
26.	„Miškinį,
27.	Algirdą,
28.	„Plieną,
29.	„Peslį.

Pagr. Mokomosios Kuopos vado raport.

§ 2. '

Žalgirio Rinktinės jaun. puskarininkiui Taurui, baigusiam pirmuoju, ir Vytauto Rinktinės jaun. puskarininkiui Oželiui, baigusiam antruoju Mokomosios Kuopos I-ją laidą, įteikiami laikrodžiai. Tuo pačiu už parodytą uolumą, rūpestingumą bei stropumą reiškiu tarnybinį pagyrimą.

§ 3.

Mokomosios Kuopos Vadui Nakčiai ir lektoriams: Algirdui, Skydui, Jaunučiui už pastangas ruošiant Mokomosios Kuopos I-ją laidą reiškiu tarnybinę padėką.

§ 4.

Žalgirio Rinktinės Vadui Šturmui, tos pat Rinktinės 36 Kuopos Būrio Vadui Liūtui ir 34 kuopos skyrininkui Žvirbliui už gerą

tvarką, uolumą ir pastangas telkiant paramą Mokomajai Kuopai reiškiau tarnybine padėką.

Pagr.: Mok. Kuop. Vado rap.

§ 5.

Sudarytoji prie Apygardos Štabo Mokomoji Kuopa išformuojama, tuo pačiu Mokomosios Kuopos Vadas Naktis ir lektoriai: Algirdas, Skydas, Jaunutis grąžinami į savo ankstesniasias pareigas.

§ 6.

Žalgirio Rinktinės Štabo globos Poskyrio Viršininkui Dariui už ypatingą rūpinimąsi ir padėtas pastangas Mokomosios Kuopos I-sios laidos apmokymo metu reiškiau tarnybinę padėką.

Pagr.: Žalgirio Rinktinės Vado raportas

Originalą pasirašė: Žvejys,

Apygardos Vadas

Nuorašas tikras: Naktis,

Apygardos Adjutantas

Žalgirio rinktinės štabo globos poskyrio viršininkui Dariui už ypatingą rūpinimąsi ir pastangas Mokomosios kuopos I-osios laidos apmokymo metu pareikšta tarnybinė padėka.

Po iškilmingo jaunesniųjų puskarininkių kursų baigimo, pažymėjimų įteikimo ir parado Mokomosios kuopos vadas Naktis (Juozas Jasaitis) ir lektoriai Algirdas (Pranas Runas), Skydas (Jurgis Vasiliauskas), Jaunutis (Jonas Kuris) buvo sugrąžinti į ankstesniasias pareigas.

1948 m. balandžio 3 d. Mokomųjų kursų antrą laidą baigė

Birutės rinktinės 12 kovotojų. Visiems sėkmingai išlaikiusiems baigiamuosius egzaminus buvo suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis ir padėka. Tai kovotojams Mindaugui, Algirdui, Šiauliui, Arūnui, Voverei, Dėdei, Uosiui, Kovui, Beržui, Drambliui, Unguriui ir Strazdui.

Pasipriešinimo karinė struktūra (būriai, kuopos, rinktinės, apygardos) atėjo iš Lietuvos laisvės armijos statuto dar nuo 1941 metų. Šie kariniai teritoriniai vienetai turėjo savo vadus, štabus, o svarbiausia - veikė griežtos karinės drausmės ir subordinacijos principu. Nuolat buvo rengiami kursai eiliniams kovotojams ir karininkams mokytį.

Svarbiausi ginkluoto pasipriešinimo okupantams uždaviniai buvo:

1. Skatinti gyventojus nebendrauti su okupacinės valdžios pareigūnais ir nepripažinti jų.
2. Neleisti okupacinės valdžios struktūrų kūrimui Lietuvoje.
3. Svarbiausias uždavinys - nepripažinti Lietuvos prijungimo prie Sovietų Sąjungos.

1947 m. rugpjūčio 15 d. suėjo dveji metai, kaip buvo įkurta Tauro apygarda. Apygardos vadas Žvejys šia proga išleido įsakymą nr. 21 (pridedama ištrauka), kuriame pažymi, kad įtemptu darbu ir pasiaukojimu kariai įrodė, kad „Lietuvių tauta niekada nevergavo ir nevergaus... Ši dvejų metų kova pareikalavo iš mūsų labai daug brangių aukų, kurios verčia mus tęsti pradėtą kovą iki galutinės pergalės - Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Sudėtos aukos tegul skatina mus tolimesnei kovai ir įduoda daugiau jėgų bei energijos žengti užsibrėžtu kovos keliu...“.

Matome ir jaučiame, koks kilnus ir pasiaukojantis buvo partizanų, teisingiau - Lietuvos kariuomenės karių, laisvės troškimas. O svarbiausia - partizanai buvo pasiryžę paaukoti savo jaunus gyvenimus, kad pasiektų užsibrėžto kelio galą, kad Lietuva

atsikratytų okupantų ir toliau būtų laisva, demokratinė, konstitucinė valstybė.

Partizanai dėjo daug pastangų administruoti savo veikimo teritorijoje, siekė ugdyti kovotojų ir tautos pilietinį sąmoningumą, puoselėti patriotizmo idealus. Partizanai laikėsi tautinių ir katalikiškų tradicijų, šventė bažnytines ir valstybines šventes. Apie tarptautinius įvykius gyventojai sužinodavo iš partizanų leidžiamų laikraščių. Suvalkijos partizanai leido „Laisvės žvalgą“, „Nepriklausomą Lietuvą“, „Girios balsą“, „Kovos keliu“ ir nuolatinis atsišaukimus bei kreipimusis į gyventojus, o labiausiai į jaunimą.

„Liūdnei ošia kapinių medžiai, rymo pasvirę seni kryžiai ir kur ne kur mirksi vieniša švieselė. Tyliai suklumpa sena motulė ar liūdinti mergaitė ties kukliu žuvusio kovotojo kapu ir karšta malda maldauja Dievą, kad didvyrių aukos nenueitų veltui.“ Tokiais širdį veriančiais žodžiais Tauro apygardos vadas Žvejys 1947 m. spalio 26 d. pradėjo rašyti įsakymą Nr. 34 mirusiesiems ir žuvusiesiems pagerbti. Toliau ten pat apgailestauja: „Tačiau ne visiems lemta turėti savo kapus. Dauguma mūsų žuvusiųjų kovos brolių kapų neturi... Mūsų brolių kapai - Lietuvos žemė. Ta žemė, už kurią jie kentėjo, drąsiai kovojo, kraują liejo, garbingai atidavė savo jaunas gyvybes. Šiandien jiems niekas paminklų nestato, tačiau savo pilnais pasiaukojimo darbais pastatė sau paminklus, tvirtesnius už akmenį ir varį - tai nevystančias garbės paminklai. Jų kovas už tėviškės laisvę minės kartų kartos, dainas apie juos dainuos...“. Ir garbingai užbaigė — „KOVOJANTI TAUTA NEŽŪVA“ (Įsakymas nr. 34)

„KAPAI BE KRYŽIŲ, KRYŽIAI BE KAPŲ“ - taip pavadino savo knygą, išleistą 2009 metais, rašytojas Albinas Slavickas. Toje knygoje poetas Robertas Keturakis į skaitytojus kreipiasi žodžiais: „Didingas paminklas ne vieną dešimtmetį yra statomas Lietuvos laisvės kovotojams-partizanams. Gyviausia to paminklo dalis - atsiminimai“.

Šiandien išsipildė tai, ką dar 1947 metais rašė žuvęs už Tėvynės laisvę Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys. Apie kovas už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, kritusių kovos lauke garbei parašyta daug knygų, sukurta daug eilėraščių, dainuojamos dainos ir giesmės. Tik nei dainos, nei eilėraščiai, nei atminimai neužpildys motinų, seserų, mylimųjų skausmo dėl skaudžių netekčių...

Į Tauro apygardą, kaip patikimiausią, buvo perkelta Vyriausioji ginkluotųjų pajėgų štabo būstinė. Vyriausioji vadovybė ir Bendro demokratinio pasipriešinimo Sąjūdžio Prezidiumas nustatė Sąjūdžio ir Vyriausiais ginkluotųjų pajėgų štabo kompetenciją ir jų pareigūnų funkcijas.

ĮSAKYMAS Nr. 21

Būstinė, 1947 m. rugsėjo mėn. 25 d.

Rikiuotės sritis

§ 1.

Skelbiu Rinktines žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymą Nr. 24 iš rugpjūčio mėn. 15 d. ištrauką.

§ 1.

Šiandien sukanka dveji metai, kaip buvo suburti atskiri daliniai ir suorganizuota mūsų Apygarda. Šie dveji metai įtempto darbo, žiauriai persekiojant okupantui, parodė, kad lietuvių tauta niekad nevergavo ir nevergaus. Buvo ir yra žiauri kova, nes raudonasis okupantas deda dideles pastangas mus palaužti, sugniuždyti ir sunaikinti, tačiau visos prieš pastangas veltui, nes mūsų

Apygarda tęsia pradėtąją kovą be pertraukos ir vis su naujesne energija bei pasiryžimu.

Ši dvejų metų kova pareikalavo iš mūsų labai daug brangių aukų, kurios verčia mus tęsti pradėtą kovą iki galutinės pergalės - Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Sudėtos aukos tegul skatina mus tolimesnei kovai ir įduoda daugiau jėgų bei energijos žengti užsibrėžtu kovos keliu.

Žuvusieji kovos draugai skatina ir ragina mus į kovą ir įsako suduoti okupantui lemiamą smūgį, kad jis kuo greičiau liautųsi mindžiojęs savo kruvina koja mūsų mieląją žemelę ir nešdintųsi į Azijos gelmes. Žuvusiųjų draugų atminimas tegul būna visuomet prieš mūsų akis ir tegul rodo tikrąjį kelią į laisvę. Prisiminkime juos visada, o ypač savo maldose, nes jie paaukojo ant Tėvynės Aukuro savo gyvybes ir nurodė mums tikruosius kelius į pergalę, dėl kurios jie patys žuvo.

Dvejų metų Apygardos veikimo sukakties proga sveikinu visus vadus, kovotojus ir rėmėjus su ištverme, ryžtumu ir pasiaukojimu, parodytais šios kovos laikotarpiu, raginu ir toliau tęsti pradėtąją kovą ir su dar didesniu pasiryžimu, atkaklumu ir pasiaukojimu žengti mūsų protėvių keliais, kad pasaulis greičiau pamatytų mūsų tikruosius tikslus, nuveiktus darbus, sudėtas aukas, o mes patys - išsvajotąją laisvę.

Linkiu visiems ištvermės ir laimingai sulaukti jau brėkšančios laisvės rytojaus.

Amžina garbė kritusiems kovoje dėl Tėvynės ir Laisvės.

Tegyvuoją kovojanti, kenčianti ir į Laisvę žengianti Tėvynė Lietuva.

§ 2.

Visiems Apygardos Štabo pareigūnams ir Rinktinių vadams Apygardos dvejų metų veikimo sukakties proga už tinkamą ir uolų pavestų pareigų atlikimą kovoje su žiauriuoju okupantu dėl

Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo reiškiau tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§ 5.

Visiems Apygardos Vadams, Kovotojams ir Rėmėjams už gerą pareigų atlikimą ir ištvermę kovoje su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo Apygardos dviejų metų veikimo sukakties proga reiškiau tarnybinę Padėką.

Originalą pasirašęs: Žvejys,
Apygardos Vadas

Nuorašas tikras: Naktis,
Apygardos Adjutantas

Originalą pasirašė: Šturmas
Nuorašas tikras: Saidokas,
R-nės Adjutantas

L.L.K Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei
ĮSAKYMAS Nr. 31

Būstinė, 1947 m. spalio mėn. 30 d.

Rikiuotės sritis

§ 1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Tauro Apygardos įsakymo Nr. 34 ištrauką: § 1. iš š/m. spalio mėn. 25 d.

§ 1.

Liūdnam ošia kapinių medžiai, rymo pavirtę seni kryžiai ir kur ne kur mirksi vieniša švieselė. Tyliai suklumpa sena motulė ar liūdinti mergaitė tjes kukliu žuvusio kovotojo kapu ir karšta malda malda Dievą, kad didvyrių aukos nebūtų veltui.

Vėlinės - mirusių šventė. Visur viešpatauja tylą, nes mirusieji mėgsta ramybę.

Tačiau ne visiems lemta turėti savo kapus. Dauguma mūsų žuvusiųjų kovos brolių kapų neturi, nes bolševikai net mirusiems kapo pavydi. Mūsų brolių kapai - Lietuvos žemė. Ta žemė, už kurią jie kentėjo, drąsiai kovojo, kraują liejo, garbingai atidavė savo jaunas gyvybes. Šiandien jiems niekas paminklų nestato, tačiau savo darbais, pilnais pasiaukojimo, pastatė sau paminklus, tvirtesnius už akmenį ir varį, - tai nevystančios garbės paminklai. Jų kovas už tėviškės laisvę minės kartų kartos, dainas apie juos dainuos, maldoje palydės motinų ir mylimųjų mergaičių akys dėkingumo ir meilės ašaros, tėvo veido pasididžiavimo šypseną papuoš tuos paminklus.

Narsūs gyvieji didžiosios kovos broliai! Prisiminkime šią mirusiųjų šventės dieną savo žygių draugus. Pagerbkime juos laisvu noru susilaikydami kurį laiką nuo bet kokio pasilinksminimo, nuo svaigalų ir paraginkime savo rėmėjus bei kitus žmones atitinkamai paminėti tą dieną. Pasimelskime už juos ir pasisemkime iš jų žygių ir mirties dvasios stiprybės, tvirčiau suspauskime ginklą ir tęskime narsiai šią kovą už Lietuvos Laisvę, už brolių mirtį, už šeimų ramybę.

Kovojanti tauta nežūva.

Amžina garbė kritusiems kovos lauke už Lietuvos Laisvę didvyriams. Jie žuvo, kad tauta gyventų.

Originalą pasirašė: Žvejys,
Apygardos Vadas

§ 2.

37-os kuopos I-jo būrio Vadui Drąsučiui, to pat būrio k.k. Vėbrai, Mėnuliui, Kęstučiui ir III-jo būrio Vadui Tautmyliui už parodytą rūpestingumą ir stropumą štabo pareigūnams reiškiu tarnybinę padėką.

Pagrindas: Rikiuotės Skyr. V-ko raportas Nr. 3

§ 3.

38-os kuopos I-mo būrio būrininką Tarzaną atleidžiu iš einamų pareigų ir skiriu to pat būrio Vadu nuo šios dienos.

§ 4.

38-os kuopos II-o būrio Vadu skiriu k. Riešutą.

Originalą pasirašė: Šturmas,

Rinktinės Vadas

Nuorašas tikras:

Saidokas,

Adjutantas

IŠRAŠAS IŠ TAURO APYGARDOS VADO ŽVEJO ĮSAKYMO Nr. 39 § 4 (Lietuvos partizanų Tauro apygarda, V., 2000, 1. 267)

Kadangi mes atstovaujame tikrajai Lietuvos vyriausybės kariuomenei ir mūsų centrinei vyriausybei kaip tikrajai valstybės vyriausybei, todėl įsakymai, direktyvos, nuostatai, išplaukia tiek iš centrinės vyriausybės, tiek iš mūsų pačių vadovybės, yra privalomi ne tik kovotojams, bet ir visiems Lietuvos gyventojams.

Iki šio laiko įsakymai, duodami civiliams gyventojams, nebuvo pilnai vykdomi ir į juos buvo žiūrima pro pirštus. Kad to daugiau nebūtų, kad lengviau būtų vystyti patį veiksmą, reikia griežtai prižiūrėti šių įsakymų vykdymą. Rinktinės Vadas, davęs savo rajono civiliams gyventojams įsakymą, privalo reikalauti, kad tas įsakymas būtų visiškai ir tiksliai įvykdytas. Tam tikslui reikia nustatyti atitinkamas bausmes už įsakymų nevykdymą ir praktiškai visa tai įgyvendinti...

1948 m. gegužės 16 d. Tauro apygardos vadas Jonas Aleščikas-Rymantas rašo Kęstučio apygardos vadui Jonui Žemaičiui-Vytautui: „Jūsų spėjimas, kad Tauro apygardoje kažkas įvykę, pasitvirtino. Padėtis yra daug pakitusi. Paskutiniu laiku patyrėme daug nuostolių, netekome daug mums brangių asmenų. Š. m. vasario 2 d. žuvo Apygardos vadas Žvejys, po to dar trys rinktinių vadai, tarp jų Šturmas, kuris kaip tik daug ką galėjo, man perėmus Apygardą, padėti, ir nemažas skaičius kovotojų. Lenkiamė galvas žuvusiems, jų nuveiktus darbus tevainikuoja amžina garbė“ (LPTA, V., 2000, 1. 317).

Jonas Aleščikas-Rymantas, pastebėjęs, kad kažkas įvyko, kad kažkas negerai Tauro apygardoje, žuvo 1948 m. rugpjūčio 10 d. - tik po keturių mėnesių vadovavimo apygardai. Tai rodo, kad iš tiesų Tauro apygardoje vyksta blogi dalykai... Tik kas? Iki šiol tai paslaptis. Išaiškinamos tik smulkios žuvelės - KGB užverbuotos agentės, kurių vaidmuo - tik tarpininkauti tarp pagrindinių „veikėjų“.

Partizanai buvo tvirtai apsisprendę ginklu ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Lietuvos miškuose tūkstančiai vyrų tęsė žūtbūtinę kovą už Lietuvos išlaisvinimą. Partizanus globojo, saugojo ir palaikė visuomenė. 1949 m. vasario 2 d. Lietuvos partizanų vadai susirinko Radviliškio rajone, Balandiško kaime, Stepono Sajaus sodyboje į suvažiavimą. Sodybos namo kamarėlėje parti-

zanų vadai rengė dokumentus, sprendė Lietuvos valstybės klausimus. Įtarus, kad apylinkėse siaučia NKVD kariuomenė, vasario 10 dieną suvažiavimas persikėlė į Minaičių kaimą, į Stanislovo Mikniaus sodyboje buvusį Prisikėlimo apygardos vado L.Grigo-
nio-Užpalio bunkerį.

Vasario 10 d. Bendro demokratinio pasipriešinimo Sąjūdžio prezidiumo ir Karo tarybos jungtiniame posėdyje buvo įkurtas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis (LLKS), kuris sujungė visas su okupantais kovojusias struktūras. Buvo sudaryta vyriausioji partizanų vadovybė - Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos prezidiumas. Prezidiumo pirmininku buvo išrinktas Jonas Žemaitis-Vytautas, jo pirmuoju pavaduotoju Pietų Lietuvos srities vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Antruoju pavaduotoju tapo Didžiosios kovos apygardos štabo viršininkas bei Vytauto apygardos igaliotinis Juozas Šibaila-Merainis. Trečiuoju pavaduotoju tapo Prisikėlimo apygardos vadas Leonas Grigonis-Užpalis.

1949 m. vasario 16 d. LLKS Tarybos posėdyje buvo priimta LLKS Tarybos Deklaracija, kurioje išdėstytos Sąjūdžio pagrindinės politinės nuostatos: LLKS Taryba okupacijos metu yra aukščiausias tautos organas, vadovaujās politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai, kad būtų atkurta nepriklausoma demokratinė, parlamentinė Lietuvos respublika.

LLKS Taryba buvo vienintelė teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje.

1988 m. birželio 3 d. ėmė veikti Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinė grupė Vilniuje, o vėliau ir Kaune. Kai kuriems komunistų partijos nariams buvo rekomenduojama dalyvauti Sąjūdžio veikloje. Sąjūdis neskirstė žmonių į kūrėjus-kovotojus ir siekiančius karjeristinių tikslų. Dainuojanti revoliucija pakeitė kiekvieno iš mūsų gyvenimą.

1989 m. vasario 15-16 d.d. Kaune, neeilinėje Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio sesijoje, buvo priimta istorinė rezoliucija dėl Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

1989 m. rugpjūčio 28 d. Baltijos kelias gyva žmonių grandine sujungė Lietuvą, Latviją, Estiją, o milijoninė minia parodė pasauliui pasiryžimą siekti Nepriklausomybės.

1990 m. kovo 11 d. parlamentarai balsuoja už deklaraciją „Dėl Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos deputatų įgaliojimų“, kuria rinkėjų valia deputatai įpareigojami atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Uždengiamas salėje kabojęs LSSR herbas ir jo vietoje nuleidžiama Lietuvos tautinė trispalvė. Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis teikia vardiniam balsavimui Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“.

1990 m. kovo 11 d. 22 val. 44 min. paskelbiami istorinio balsavimo rezultatai: už - 124, susilaikė - 6, prieš - nėra.

Lietuva tampa laisva dvasiškai ir teisiškai. Deputatai ir svečiai atsistoję gieda valstybės himną.

PAGRINDINIAI KGB KOVOS METODAI SU TEISĖTA LIETUVOS KARIUOMENE

Sovietinio generolo majoro G.K. Vaigausko knygoje „Lietuvių nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja“ (vadovėlis praktikams), išleistoje 1986 m. Maskvoje, rašoma: „TSKP CK ir Lietuvos kompartija valstybės saugumo organams iškėlė užduotį - likviduoti nacionalistinį pagrindį ir ginkluotas gaujas per trumpiausią laiką. Saugumo organams į pagalbą buvo pasiūsti kariniai daliniai... Bendrų agentūrinės ir karinės žvalgybos pastangų dėka buvo nustatomos gaujų ir diversinių grupių dislokacijos vietos, organizuojamos čekistinės-karinės operacijos ginkluotiems nacionalistų junginiams likviduoti...“ Sovietinis generolas Vaigauskas pripažįsta, kad tai buvo karas tarp sovietinės kariuomenės ir Lietuvos kariuomenės pagrindyje.

Toliau Vaigauskas rašo: „Agentūrinis įsiskverbimas į nacionalistinį pagrindį vyko verbuojant agentus iš pačių aktyviausių nacionalistinio pagrindžio dalyvių, infiltruojant į ginkluotas gaujas agentus, prieš tai pervestus į nelegalią padėtį, pakišant KGB organų agentus nacionalistinių gaujų ir organizacijų vadeivoms.“

Kaip pavyzdį matome Viktorą Vitkauską-Saidoką. Jis nuo 1944 m. iki 1945 metų tarnavo sovietinėje armijoje - tik vienerius metus... Kodėl tik vienerius? Nei šaltis, nei kojų tinimas čia nieko

dėti... Grįžęs ramiai įsidarbino sąskaitininku fabriko „Kova“ pagalbiniam ūkyje ir tais pat metais užverbuotas agentu, kurio slapyvardis „Tušitel“. Ne atsitiktinai Vitkauskas brovėsi į „Dr. Vinco Kudirkos“ kuopą, kuriai vadovavo Pranas Runas. 1946 m. pavasarį į „Dr. V. Kudirkos“ kuopą atvyko Alfonsas Pečiulis, prašėsi priimamas, nes dalinį, kuriame jis buvo, „sutriuškino“. Patikrinę Ypatingajame archyve Pečiulio bylą, matome, kad 1945 m. sunaikintas Kuniavičiaus būrys, tik vienas Pečiulis liko gyvas. Paskui Pečiulis pereina į Jelkio būrį, kuris taip pat sunaikinamas, o Pečiulis pasitraukia gyvas. 1946 m. per „Dr. V. Kudirkos“ vado P. Runo seserį Birutę-Skirmutę išiprašo į kuopą. Alfonsas Pečiulis buvo silpnas vienas sunaikinti „Dr. V. Kudirkos“ kuopą, todėl į pagalbą jam atsiunčiamas jo pusbrolis Viktoras Vitkauskas-„Tušitel“. Sovietinis KGB agentas „Tušitel“ tampa partizanu Saidoku ir kuopos vado Prano Runo raštininku. 1946 m. lapkričio 14 d. Alfonsas Pečiulis išduoda „Dr. V. Kudirkos“ dislokacijos vietą Plokščių vls., Nykutės miške, tačiau Pranas Runas jau nebepasitikėjo Pečiuliu ir, jam dingus, pakeitė stovyklos vietą, tik nespėjo sunaikinti stovyklos likučių. V. Vitkauskas ir A. Pečiulis buvo pusbroliai. A. Pečiulis buvo V. Vitkausko globojamas.

Alfonsas Pečiulis-Vinča tardomas prisipažino, kad 1945 metais per pusbrolių V. Vitkauską gavo pasą ir karinį bilietą. Tokius dokumentus buvo galima gauti tik iš paties saugumo. 1945 metais V. Vitkauskas, grįžęs iš armijos, tais pat metais jau turi ryšį su saugumu ir kovo mėnesį užverbuojamas informatoriumi, slapyvardžiu „Tušitel“. Dirbo ar nedirbo Saidokas KGB informatoriumi, tai paslaptis... Lengviausiai informaciją perduoti galėjo per moteris. Kai atsidurdavo su gražuole šnipe vieni, negalime žinoti, kokius „meilės“ žodžius kalbėjo ir kam jie buvo skirti. Patogi susisiekimo forma... ir malonumas, ir ryšys...

Agentų pagalba buvo nustatomos partizanų vadavietės, stovyklos, bunkeriai, išaiškinami vadai, aktyvūs dalyviai ir pagalbininkai, ryšiai su kitomis apygardomis ir su užsieniu.

Generolas G. K. Vaigauskas ten pat rašo: „Kiekvieną kartą, kai saugumo organams pavykdavo infiltruoti agentus į ginkluotą nacionalistinio pagrindžio vadovujančias grandis ir pavienes gaujas, buvo sprendžiama ne tik jų likvidavimo, bet ir pagrindžio ardymo iš vidaus klausimas, skleidžiama nesantaika ir įtarumas tarp gaujų vadeivų, eiliniams nariams įteigiamas nepasitikėjimas vadais... Gaujas skaldyti padėjo jų vadeivų ir aktyvių dalyvių kompromitacija. Meistriškai naudojant šias priemones pavykdavo sukelti banditų nepasitikėjimą, jų tarpusavio nesantaiką, padaryti nekenksmingus pavojingiausius vadeivas ir atriboti nuo jų įtakos eilinius gaujų narius.“

Generolo majoro G. K. Vaigausko 1986 metais redaguota mokyimo priemonė „Lietuvių nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja“ atskleidžia Lietuvos laisvės kovų istoriją ir pokario kovas iš kitos barikadų pusės. Vadovėlyje parodomas Lietuvos komunistų partijos vadovaujantis vaidmuo saugumo organams, kurie kartu su SSRS kariniais daliniais kovojo su Lietuvos kariuomene pagrindyje. Todėl lietuvių tauta patyrė neapsakomus ir nedovantinus nuostolius, netektis. 1940-1953 metais nužudyta 30 045 partizanų ir beginklių žmonių. Į lagerius išvežta 148 590 kalinių, išstremta 130 958 žmonės, 1944 m. repatrijavo į Vakarus 440 000 žmonių. Gyvuojant sovietinės okupacijos režimui, Lietuva neteko 775 000 gyventojų. (Antikomunistinio kongreso ir Tribunolo procesas. Vilnius. P. 835-841. 2000 m.)

Minėtos netektys - tai Komunistų partijos pastatytas paminklas gausybei savo darbų, kai nebaudžiamai čia viešpatavo, naikindama lietuvių tautą.

LLKS

Tauro Apygardos

Karo Lauko Teismo

PROKURORAS

1949 m. liepos 9 d.

Nr. 1

Nuorašas

Tauro Apygardos Vadui

Raportas

Tamsta Vade, š.m. birželio mėn. 30 d. atsitiktinai man teko dalyvauti Žalgirio R-je prie tardymo ir sunaikinimo ypatingos MGB šnipės Aldonos Meškauskaitės iš Kaune mst.. slapyvarde „Šimkus“.

Kadangi nuo pačios pradžios įstojimo į partizanų eiles įtinėjau esant šnipu provokatorium dabartinį Žalgirio R-nės Vadą Saidoką, kurį aš pats būdamas Žalgirio R-nės Dr. V. Kudirkos kuopos Vadu 1946 m. rugpjūčio mėn. 16 d. lengvabūdiškai priėmiau, po pastarojo įvykio randu reikalą patiekti Tamstos nuožūrai ir tolimesniam ištyrimui p. Saidoko asmenybės ir dabartinės veiklos savo įtarimų paaiškinimus - memuarus bei išvadas, liečiančius p. Saidoką laikotarpyje 1946 m. rugpjūčio mėn. 16 d. ir 1949 m. birželio m. 30 d. Priedas: 3 lapai.

pas. P. Daugirdas

KLT Prokuroras

Nuorašas tikras: Kietis

Tauro ApVAdj

PAAIŠKINIMAI-MEMUARAI
TAURO APYGARDOS KARO LAUKO
TEISMO PROKURORO IŠVADOS APIE ĮTARIAMĄJĮ
ŽALGIRIO RINKTINĖS VADĄ SAIDOKĄ
(LYA, K-I, ap. 45, b. 315, L. 358.)

Priedas prie raporto Nr. 1, 1949 m. liepos 9 d.

1946 m. pavasarį, eidamas Žalgirio rinktinės V. Kudirkos kuopos vado pareigas, susitikau savo seserį Birutę, slapyvardžiu Skirmutė, kuri likusi neištremta mokėsi Kaune ir iš dalies buvo ryšininkė, ir jai pasakiau, kad mano vadovaujamoje kuopoje trūksta inteligentų.

Tų pat metų birželio, o gal liepos pabaigoje, tiksliai neatsimenu, atvyko toksai Pečiulis Alfonsas, slapyvardžiu Vinča, kaip patikimas asmuo, nes Skirmutė mokosi su jo broliu, gyvena tame pačiame name ir jau kurį laiką jį pažįsta, be to, su Vinčos broliu apie mane kalbėjosi ir tas brolis jai pasakojo, kad Vinča buvo geras partizanas, bet jų dalinį sutriuškino ir jis, pasidaręs fiktyvius dokumentus, gyveno kažkur Kaune.

Iš brolio sužinojęs apie gerą tvarką ir discipliną mano kuopoje, panorą sugrįžti į partizanų gretas. Vinča sakėsi partizanaujęs nuo antrojo bolševikų užėjimo, parodė pasą, kad jis yra Alfonsas Pečiulis iš Josvainių valsčiaus, kaimo neatsimenu, ši pavardė sutapo su jo brolio, mano sesers bendraklasio pavarde. Jisai sakė, kad bolševikai jų kuopą sutriuškino, toje vietoje veikęs atsiųstas didelis MVD garnizono būrys - 100 ar 200 kareivių, tai jis išėjęs į Kauną ir gyvena su svetimais dokumentais.

Patikėjęs sesers rekomendacija, jį priėmiau. Kadangi sakė baigęs žemės ūkio mokyklą, pavedžiau jam padaryti kai kurių dokumentų nuorašus, kad įsitikinčiau jo raštingumu.

Bet aš vis tik pradėjau įtarinėti, sekiau kiekvieną jo žingsnį, klausiausi pokalbių, stebėjau veido išraišką ir t. t. Po poros mėnesių likau galutinai juo nepatenkintas, nes paaiškėjo, kad jis visai netinka dirbti raštininku. Ūkio reikalais pasiunčiau jį į kitą būrį. Ten nuvykęs susikivirčiojo ir pačių draugų buvo sužeistas.

Kol jis tenai gydėsi, parašiau Skirmutei, kad Vinča raštinės darbui netinka ir iš viso yra neaiškus tipas, tuo pačiu paprašiau surinkti apie jį daugiau žinių.

Po kurio laiko (rugpjūčio 16 d.) atvyko dar vienas tipas su Skirmutės rašteliais, kuriame buvo rašoma, kad jis yra Vinčos pusbrolis ir geras raštininkas.

Tą asmenį pasilikau patikrinimui ir netrukus išsikviečiau Skirmutę. Pasidomėjau antruoju jos atsiųstu žmogumi. Skirmutė sakė, kad jis dirbo tabako fabrike, yra Pečiulio pusbrolis, atrodo geras žmogus. Draugijoje linksmas, mėgsta anekdotus ir visokius pokštus. Daviau jam slapyvardį Saidokas ir priėmiau. Padariau klaidą, kokių yra padarę ir kiti vadai.

Patikėjęs jo pasakojimais apie savo praeitį, nes liudininkų apie jo praeitį ir kodėl jis išėjo partizanauti neturėjau. Tikėjausi tai išsiaiškinti vėliau, nusprendžiau, kol nesurinksiu pakankamai duomenų, nenuleisiu nuo jo akių. Pusantero mėnesio Saidokas man labai pataikavo ir elgėsi mandagiai. Taip jis nuslopino mano budrumą, ir aš pavedžiau jam rašyti įvairius dokumentus, nes jis rašė gražiu braižu. Jo išsimokslinimu aš abejoju (sakėsi baigęs 6 klases), nes darydavo gramatinių klaidų, bet nusprendžiau, kad kalta jo tarmė, ir paskyriau jį savo raštininku. Rugsėjį Saidokas parašė Vincai laišką, man tai nesukėlė įtarimo. Lapkričio pradžioje gavau skubų būrio vado pranešimą, kad Vinča pabėgo.

Gavęs pranešimą, Saidoką nuginklavau, atėmiau visus dokumentus, pavedžiau kovotojams jį saugoti. Bet po dienos pagalvojau, kad neturiu tam jokio pagrindo, ir jį paleidau. Apie tai perspėjau kuopą ir visus ryšininkus.

Domėjausi, kur dingo Vinča. Po kelių dienų Vinča atėjo į mano rajoną ir parašė man laišką, bet ateiti į stovyklą kažkodėl bijojo. Aš jam atsakiau, kad grįžtu į stovyklą, nes aš nieko nežinau ir man neaišku, kodėl jisai pabėgo. Saidokas garantavo ir įrodinėjo, kad šnipu jis nebuvo ir negali būti.

Bet Vinča negrižo, slapstėsi ir rašinėjo man bei Saidokui neaiškius, miglotus laiškus, kuriuos prisegiau prie Karo lauko teismo bylos. Sužinojęs, kur jisai būna, per jo ryšininkę perdaviau jam griežtesnį laišką, bet laiškas sugrižo.

Pasiunčiau Saidoką su kariais, kad jį įtikintų, ir Saidokas jį parvedė. Nebaudžiau, nors jo mimika man kėlė įtarimą.

Priėmiau jo priesaiką, gražiai pakalbėjau ir paaiškinau kaip ir visiems kovotojams. Apskritai patikėjau Saidoko laidavimu. Tuo metu vėl pradėjau Saidokui pasitikėti.

Tų pat metų lapkričio pradžioje, išėjus man su kovotojais tvarkyti tarnybinių reikalų, Vinča, likęs stovykloje dviese su kitu kovotoju, pabėgo. Pasitariau su kariais, ką daryti. Sušaudyti be Karo lauko teismo aš nenorėjau, nes neturėjau pakankamai įrodymų.

Pabėgęs jis vėl rašinėjo laiškus, tad nusprendžiau, kad galbūt bus kažką iškrėtęs partizanaudamas kitame krašte.

Kai aš parašiau jam griežtą laišką, jisai iš mūsų apylinkės dingo.

Tik po kurio laiko supratau, kad jis išgyveno kovą tarp sąžinės ir išdavystės. Saidokas tikino, kad jisai neišduos. Išeidamas Vinča parašė laišką, kad grįžta į savo kraštą. Aš jam buvau sakęs, kad gautų savo krašto partizanų arba vadų rekomendacijas.

Labai susirūpinau, nes Vinča ir Saidokas tapo neišsprendžiama problema. Paskui susirgau, kad net nepakeičiau savo stovyklavietės. Lapkričio 14 d. 14 valandą atbėgo pavargęs kovotojas ir pranešė, kad ištrūko iš rusų. Aš pamaniau, ar tik nebus tai Vinčos ir Saidoko darbas. Pažvelgiau į Saidoką, bet jis buvo apsimestinai ramus. Tuoj pat liepiau visiems pasiruošti (buvome 8 vyrai), tačiau tvarkant stovyklos turtą, atbėgo sargybinis ir pranešė, kad

rusai jau čia pat. Skubiai išsidėstėme ir pirmieji atidengėm ugnį į apsupusius stovyklą priešus.

Kadangi įtariau, kad esame išduoti, įsakiau trauktis priešui nežinoma kryptimi - Nemuno link.

Įsikūrėme prie Nemuno ir laukėme antrojo antpuolio, bet priešas, gavęs atsaką, nespėjo susiorientuoti, kur ieškoti. Kaip vėliau paaiškėjo, pulti jie ruošėsi vakare, vakaro maldos metu.

Su MVD buvo ir išdavikas Vinča. Lapkričio 17 buvome susitarę susitikti su Skirmute netoli mūsų vietos. Tai buvo pavojinga. Bet lapkričio 16 a. sužinojau, kad MVD persikėlė per Nemuną, o su jais buvo vienas civilis. Nepaisydamas jokio pavojaus, nuėjau į sutartą vietą, kad praneščiau Skirmutei apie įvykį. Kai sužinojau, kad Vinča kažkaip „slaptai“ už Nemuno areštuotas ir kad su MVD per Nemuną persikėlė kažkoks civilis, nusprendžiau, kad tai jo darbas.

Saidokas pirmą kartą kategoriškai užprotestavo, tada aš savo sesers ir jos draugės akivaizdoje nusprendžiau nekelti triukšmo. Po sėkmingo mūsų pasivaikščiojimo ir išsiskyrimo

Lapkričio 25 d. atbėgo ryšininkė Laimutė ir verkdama papasakojo, kad jų rajone Vinča vaikšto su MVD, areštuoja partizanų artimuosius ir ryšininkus, o ji pati spėjo pabėgti. Vadinasi, Vinča tikras išdavikas, o Saidokas?

Pasikarščiavęs Saidoką nuginklavau ir, pasitaręs su savo žmonėmis bei neturėdamas kitos išeities, nusprendžiau su juo pakalbėti. Gal jisai pasitaisys, bet kartu ir sekti jį, o jeigu pasirodytų esąs MGB šnipas, sušaudyti.

Galimas dalykas, kad suvokęs aukštus mūsų organizacijos siekius ir matydamas gerą tvarką jisai pasitaisys, o aš stengisiuosi neleisti jam susisiekti su MGB. To bijodamas nenorėjau jo išleisti į Kauną, bet paskui, kai viską apgalvojau, išleidau, tuo parodydamas, kad juo pasitikiu ir laikau jį geru žmogumi.

Po to išėjau su pirmu būriu į kaimą ieškoti vietos žiemos stovyklai.

Vieną naktį Saidokas sukėlė įvykį, kuris parodė jo moralinį nesantūrumą ir kažkokią vidinę kovą, kaip būdavo su Vinča. Visi kovotojai išsigando, bet buvo tokie disciplinuoti, kad nesiryžo replikuoti, kam aš tokius žmones priimu. Taip ir liko Saidokas pas mus.

1946-47 m. m. leidau Saidokui parašyti žmonai laišką, patikrinau, nieko įtartino. Vėliau patikrinau dar vieną jo laišką. Laiškas man pasirodė įtartinas, perspėjau Jūratę, kad be mano žinios Saidoko laiškų į Kauną nevežiotų, bet, nenorėdamas sukelti įtarimo, laišką jam grąžinau.

Pernai lapkritį parašiau Žemaitijos Liūto rinktinės partizanams ir paprašiau, kad surinktų žinias apie Vinčą ir Saidoką, bet jie man neatsakė. Surinkau apie Vinčą visokių „špargalkių“ ir perdaviau jas rinktinės vadui, kad atiduotų Karo lauko teismui.

Po įtartino laiško žmonai nepatikėdavau Saidokui rašyti kai kurių dokumentų, rašomąją mašinėlę rašydavau pats.

Pasiūsta anapus Nemuno, ryšininė Naktis pranešė, kad neįmanoma surinkti tikslių žinių, bet ji iš partizanų ir gyventojų girdėjusi, kad Saidokas ir Vinča yra KGB agentai. Tačiau supratau, jog nuolat sekamas Saidokas nieko negalės padaryti, o pavasarį būsimė jau laisvi.

Taip praėjo žiema. Pavasarį atvyko rinktinės vadas Šturmas ir paskyrė mane štabo viršininku. Nenorėdamas paleisti Saidoko iš savo akiračio, pasitikėdamas juo, pasakiau Šturmui, kad Saidokas gražiai rašo ir galėtų eiti rinktinės adjutanto pareigas. Vadui to ir reikėjo, jis paskyrė Saidoką į tas pareigas.

1947 m. rugpjūčio 19 d., kai pasitraukiau iš užimamų štabo viršininko pareigų ir grįžau į savo kuopą, Saidokas liko be priežiūros. Aš stebėjau, kuo viskas baigsis. Kai Saidokas ėmė kilti tarnyboje, pamaniau, kad būsiu apsirikęs, bet šios žiemos įvykiai kėlė man širdies nerimą, ėmiau galvoti, ar tik Saidokas, tapęs savarankišku vadu, nebus susidėjęs su MGB.

Ir tik dėl įtarinėjimų išsigelbėjau nuo pražūties. Kelti viską į paviršių neturiu faktų, būtų ne tik kvaila, bet ir kenksminga organizacijai. Aš nutylėjau, kodėl savo įtarimų neišsakiau Šturmui, kai mes išėjom į rinktinės štabą.

Pavasariį Faustui pasakiau, kad Žalgirio rinktinėje tikriausiai yra MGB šnipas, nes man žiemos įvykiai labai įtartini.

Jis man papasakojo apie savo seserį, kurią apklausė MGB, ir minėjo aptakias tardytojo užuominas apie Saidoką.

Dar žiemą iš kovotojo Žemuko, Dėdės ir Agento sužinojau, kad Saidokas bendrauja su kažkokia įtartina mergina iš Kauno. Pernai ji buvo atvežusi kunigą ir kovotojai priėjo išpažinties (kovotojų manymu, kunigas buvo patikimas žmogus).

Tas kunigas Kaune paslaptinai žuvo - ar pats nusišovė, ar kas kitas nušovė, neaišku.

Aš norėjau tą merginą pamatyti, tik nebuvo progos. Pirmomis liepos dienomis pirmą kartą ėjau pas Faustą, ilsėdamasis pas bičiulį Dėdę, sužinojau apie slaptą miško šukavimą ir tos merginos (šnipės Šimkus) sulaikymą ir paleidimą, prašiau Dėdės, kad patikrintų tos merginos sulaikymo ir paleidimo faktą.

Kitą dieną sutikau Faustą, Saidoką bei kitus ir išgirdau, kad jie rengia kovotojams mišias. Pasakiau, kad išpažinties neisiu, nes nepasitikiu ta mergina. Saidokas pasakė, kad jis ja pasitiki.

Š. m. birželio 30 d. būdamas vienoje stovykloje su Saidoku, sužinojau, kad jis eis susitikti su ta mergina, su ja iš Kauno turi atvažiuoti kažkoks Kęstutis.

Į tą susitikimą panorau ir aš eiti. Saidokas manęs nekvietė, bet ir nesipriešino. Pasirodo, kad vietoje Kęstučio į susitikimą atėjo dar kažkokia mergina iš Kauno.

Saidokas, būdamas mūsų grupėje vyriausias, įtartinę merginą apklausti nenurodė. Aš norėjau dalyvauti apklausos metu, nes kaip prokuroras turiu tokią teisę.

Saidokas tylėjo. Susitikimas vyko miške. Garsiai pasiteiravau apie naują viešnią, kaip jos susipažino ir kaip ja patikėjo. Kartu

stebėjau tą merginą ir Saidoką. Klausinėdamas pastebėjau, kad jai rūkant drebėjo rankos.

Žiūrėjau į ją ramiai, kad nesukelčiau įtarimo. Tuo metu neturėjau žinių apie ją, nors man ta merga atrodė įtartina (ji iš tikrųjų buvo panaši į gatvės mergšę). Kadangi nebuvo įpareigotas ją apklausti, todėl stengiausi išklausinėti kai kurių faktų, kad vėliau galėčiau surašyti kaltinamąjį aktą.

Iš Agento sužinojau, kad pirmoji mergina, vardu Genė, iš Kau-no tikrai yra MGB šnipė. Šnipė Genė žiūrėjo į mane išsigandusi. Aš su vienu iš kovotojų pakviečiau ją pokalbiui. Klausiau ją, kur gimusi, ką veikia, kokiais sumetimais nori su mumis bendrauti ir t. t. Klausinėju labai mandagiai vis atsiprašinėdamas. Kovotojai pradėjo vaišintis Genės draugės atvežtais saldumynais. Aš atsiskaitau vaišių dėl danties skausmo. Po vaišių visi pradėjo žaisti preferansą, o aš toliau klausinėju šnipę Genę. Pokalbis nesirišo, todėl teko kalbėti griežčiau. Paprašiau jos parodyti dokumentus. Ji parodė tik pažymėjimą. Aš paklausiau, kodėl neturi darbo pažymėjimo, nes gali sulaikyti. Ji nuliūdo, bet aš pasakiau, kad juokauju. Sutemus aš paprašiau vyrų, kad baigtų žaisti, Saidoko paklausiau, ką darysime. Jis kategoriškai pareiškė: „Spręsiu aš...“ Norėjau pasakyti, kad sprendimo nematau, bet nutylėjau. Saidokas nusivedė naujai atvykusią merginą be liudininkų pasikalbėti.

Man tapo įdomu, ir aš prisidėjau prie jų. Saidokas liko nepatenkintas, kodėl jiems neleidžiu kalbėtis vieniems.

Atsiprašinėjome viešnios už tokį priėmimą ir pasakėme, kad Genė pasiliks pas mus pasiaiškinti. Galbūt mergina nekalta ir paleisim ją su sekliu. Pasodinome šnipę Genę, apsupome ją ratu, kad nepabėgtų, ir uždavinėjome jai klausimus. Saidokas sėdėjo prieš mane ir tylėjo, vėliau nusisuko ir atsisėdo veidu į sieną. Po mano apklausos klausinėjo kiti, o aš klausiausi. Saidokas klausimų neuždavinėjo, tik kartais patvirtindavo, kas sakoma. Kiek žinau, Saidokas, būdamas jaunas karys, labai aktyviai dalyvaudavo įvairiose apklausose, o čia tokia „riebia žuvelė“ visai nesidomėjo.

Pradėjo temti, sunku buvo rašyti, tačiau Saidokui buvo nesvarbu, jis būtų ir toliau žaidęs, jeigu ne aš.

Šnipė iš pradžių neprisipažino, vis žiūrėjo į Saidoką ir laukė, ką jis pasakys.

Iš Fausto buvau girdėjęs, kad kažkoks Ažuolas jam įtartinas. Pradėjau klausinėti apie Kęstutį, kas jis toks, kaip susipažino. Aš sakiau, kad viską atleisim, jei atvirai prisipažins. Tada ji paprašė leisti pasikalbėti su vienu Saidoku, aš užprotestavau, Saidokas nenorom tai patvirtino. Ji pradėjo meluoti, esą paskutinio jos su laikymo metu buvo užverbuota, išsisukinėjo nuo atsakymų, vis žiūrėjo į Saidoką, kuris sėdėjo nuleidęs galvą ir tylėjo.

Kai Tigras stuktelėjo, pradėjo pasakoti atviriau, tai parodė, kad buvo galima iš jos išgauti mūsų organizacijai svarbių žinių.

Saidoko elgesį apklausos metu aprašyti sunku, bet kad vyrukas per šią šnipę perduodavo MGB žinias ir ruošė visą rinktinę sunaikinimui, buvo aišku. Jeigu būčiau buvęs tuo tikras, pareikalausčiau atitinkamos apklausos. Kad neišvyktų tragedija, aš negalėjau net mandagiai paklausti. Mano manymu, visa kaltė ir buvo Kęstučio, Saidoko ir Ažuolo, kadangi ta mergina lengvai galėjo viską išduoti.

Toliau eina užrašai iš bloknoto, užrašyti šnipės Šimkaus apklausos metu.

1. Apklausos ir įvykdymo metu dalyvavo: Žalgirio rinktinės vadas Saidokas, apygardos adjutantas prokuroras Daugirdas, Žalgirio rinktinės org. skyriaus viršininkas Tigras, adjutantas Kietis, Šturmo Tėvonijos vadas Beržas ir Tėvonijos kovotojas Perkūnas.

2. Kauno MGB žino Saidoko pavardę ir, jei ji pasakys banditams tą pavardę, jie ją sušaudys.

Išvada: MGB grasino šnipei, kad ji nepasakytų Saidoko pavardės, jie nori, kad banditai jo pavardės nežinotų. Iš ko MGB žino, kad mes nežinome Saidoko pavardės.

3. Agentė prisipažino, kad buvo užverbuota 1946 metų liepos-rugpjūčio mėn... Sutampa su Saidoko atvykimu pas mane.

4. Agentė nurodė susitikimo vietas su MGB.

5. Agentė prisipažino, kad ją MGB siuntinėjo savo reikmėms paskirtu laiku.

6. Agentė kalbėjo, kad tarp mūsų yra daugiau agentų.

7. Agentė prisipažino, kad MGB jai davė degtinės ir liepė išbandyti, ar ją banditai gers, atvežė keistų saldainių...

8. MGB rodė Mažyčio ir Skirmanto nuotraukas. Kas davė?

9. Agentė per patį pokalbio įkarštį norėjo viena pakalbėti su Saidoku. Kodėl?

10. Paskutinė užduotis agentei: pavesta šnipinėti apygardos ryšius su kitomis apygardomis ir kada sugrįš iš užsienio Mažytis ir Skirmantas.

Išvada: Aišku, tokių ryšių galėjo suteikti tik Saidokas.

11. Po susitikimo su Saidoku, Faustu ir kt. Ažuolas išvykdamas pasakė, kad čia tikri banditai-chuliganai, kad tik vienas Saidokas geras žmogus, visas paslaptis pasako (agentės parodymus girdėjo ir kovotojas Šernas).

12. Išgirdusi nuosprendį - nubausti mirtimi, agentė puolė Saidokui ant kaklo, sakytum, mylimajam: „O Jėzau, Saidokai, gelbėk!“ Atrodė, norėjo kažką pasakyti, bet... Ką tai reiškia?..

Agento draugės parodymai, liudijant Šturmo Tėvonijos kovotojui Šernui:

1. Agentas pasakė, kad dalyvavo 5 kartus susitikimuose, kur būdavo ir Saidokas. Saidokas su šnipe visada kalbėdavosi atskirai.

2. Agentas jau pirmame susitikime perspėjo Beržą, kad ta panelė G. daug meluoja. Tai buvo 1948 metų rugsėjo gale.

3. Žemukas ir Dėdė paaiškino agentui, kad kol kas apie Genę nekalbėtų Saidokui, nes jis už ją deda galvą ir pyksta.

4. Pavasari, žlugus visiems bunkeriams, agentas paklausė Saidoko, ar jis tikrai žino, kad ta mergina gera. Saidokas atsakė, kad

ja visiškai galima pasitikėti, - jei ji būtų ką dariusi, tai būtų rezultatai.

5. Praeitą žiemą, sugrįžusi iš susitikimo, šnipė Šimkus savo draugėms, gyvenančioms Kaune, Gardino gatvėje, pasakė, kad Saidokas atsiribojo nuo Agento kaip nepatikimo, o ja pasitiki.

6. Gruodžio mėn. Agentas norėjo šnipei į akis pasakyti, kokia ji, tačiau susitikime ji tai nuspėjo.

7. Agentas pasakė, kad Saidokas nekartą davė kažkur nuvežti šnipės laiškus.

8. Šnipė gyrėsi, kad Saidokas jai įtaisė batus.

9. Šnipė draugių prašė prirodyti gydytoją, kad padarytų abortą, gyrėsi, kad jai įtaisė vadas Saidokas. Agentas tvirtino, kad tikrai jai abortas buvo darytas.

10. Apie Kalėdas šnipė, grįžusi iš Žalgirio, aplankė Ald. (su kuria buvo atvykusi VI 30) ir Saidoko vardu pareikalavo išsamios autobiografijos; iš pradžių ta nenorėjo, bet vėliau atspausdino mašinėle ir atidavė šnipei. Kodėl šnipė nebijojo Aldonos vežtis su savim pas mus?

11. Saidokas netikėjo, kad ji nepatikima asmenybė.

12. Ald. prašė paklausti Saidoko, ar gavo jis jos autobiografiją.

13. Šnipė žinojo - jai įrodė Saidokas, kad ja ypatingai pasitiki.

14. Agentas ir Šimkus davė vienas kitam žodį, kad vienas kito neįduos MVD ir arešto metu. Paskutiniu metu Agentas įtarė Genę ir ji tai jautė, tad kartą pareiškė, kad jei aš žūsiu, tai nuo tavo rankų, bet vis tiek paskutinį kartą važiavo pas mus, tikėjosi pagalbos. Atrodė, paskutinę minutę ji kreipėsi pagalbos į asmenį, tik tas nesiryžo išsiduoti.

Dar kiti mano parodymai iš išvados

1. Iš Vinčos ir Saidoko pasakojimų aiškėja, kad Saidokas dalyvavo dokumentų padirbinėjimo kompanijoje (apie tai žinojo Drą-

sutis, Klevas, Vėtra, Uosis, ryšininkė Laimutė ir X), esą dėl to jis buvo priverstas mesti darbą ir sprukti pas partizanus.

Išvada: Vadinasi, kaip praktika parodė, jog visi dokumentų padirbinėtojai, net jeigu MGB apie juos ir nežino, vis tiek pakliūva ir yra MGB.

2. Drauge su Vinča partizanavo kovotojas Meilutis, kuris pasakojo, kad Vinča buvo tikras banditas, plėšė ir žudė gyventojus, prisiplėštą turtą pardavinėdavo Kaune. Tą gaują partizanai nuginklavo, perspėjo dėl provokacijų, tačiau Vinča, nepasitaisė, pasidirbdino dokumentus ir valkatavo Kaune, kol neatvyko pas mane. Meilutis tvirtina, kad Vinčą atsiuntė MGB. Saidokas sakė, kad jis pats padirbo Vinčai dokumentus, todėl jis turėjo dalyvauti ir kituose Vinčos darbuose. Dar prieš Saidokui ateinant, Vinča kalbėjo, kad jis nedovanos kažkokiam Viktorui (dariusiam dokumentus), kad už tai paėmė 2000 rublių.

Visa tai galima lengvai įrodyti nuodugniai apklausus liudininkus.

3. Saidokas apie Vinčos praeiti melavo, nors viską puikiai žinojo. Kodėl? Dar yra gyvų liudininkų, girdejęsių Saidoko ir Vinčos pokalbius, - kovotojas Uosis, kiti kalėjimuose arba žuvę. Apie Vinčos darbus gerai žino Meilutis.

4. Kodėl Šimkus birželio 30 d. nebijojo vežti Aldonos. Ji galėjo paklausti Saidoko, ar jis gavo jos autobiografiją. Jei Saidokas būtų buvęs tikras partizanas, turėdamas tokius įrodymus, būtų sušaudęs šnipę. Išvada: šnipė Saidoko nebijojo, vadinasi, Saidokas toks pat...

5. Suprantama, kodėl Saidokas dar ir dabar gina provokatorių Vinčą, guldo už jį galvą ir pateisina.

Visa tai, ką čia išdėščiau, manau, yra pakankamas pagrindas pradėti tyrimą ir išaiškinti Saidoko praeitį, kodėl jis tapo partizanu ir dabartinę jo veiklą.

Ilgaliotiems asmenims išvardysiu gyvus ir areštuotus liudininkus. Atsižvelgdamas į esamą padėtį, apsisprendžiau, nenoriu,

kad kovos broliai ateity man priekaištautų dėl Vinčos. Žinodamas apie kenkėjišką Saidoko veiklą, nusprendžiau visa tai iškelti viešumon ir neslėpti nuo kovotojų.

Siųsdamas savo tiesioginiam viršininkui paaiškinimus-memuarus ir šaltinių parodymus apie Saidoko kaltę, tebejaučiu atsakomybę už buvusias ir galimus Saidoko veiksmus, perduotus savo tiesioginiam viršininkui, Šturmo tėvonijos partizanams, kitiems Žalgirio rinktinės vyrams ir tiems, kurie atliks tyrimą ir spręs šią bylą.

Tauro apygardos Karo lauko teismo prokuroras -

PR. DAUGIRDAS

1949 07 09 d.

PARTIZANO MINTYS APIE DEMOKRATIJĄ

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanas Pranas Runas-Daugirdas gimė 1916 09 17 d. Bundzų k., Plokščių vls., Šakių apskr..

1944 m. Lietuvos Laisvės Armijos dalyvis. 1945 m. įkūrė „Dr. V. Kudirkos“ kuopą ir jai vadovavo. Vėliau buvo Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo viršininkas, Birutės rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas, Tauro apygardos adjutantas, partizanų teismo prokuroras.

Sunkios partizaniško gyvenimo sąlygos pakirto Daugirdo sveikatą. Paskutiniaisiais gyvenimo metais sirgo reumatu ir atvira plaučių tuberkulioze.

Žuvo 1951 06 16 d. Meškelų k., Paežerėlių vls., Šakių apskr., išduotas agentės „Puidokienės“ - Marytės Karaliūtės ir informatoriaus „Dalgelės“, nelygioje kovoje pašautas į kojas pats nusišovė.

Partizano Prano Runo mintis apie demokratiją spaudai parengė Birutė Runaitė-Šidlauskienė.

Šiandien ne tik pas mus pavergtoje Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje verda politinės kovos - šaltuoju karu vadinamos. Įžengėme į paskutinį tų kovų etapą - antikomunistinio karo išvakares. Jau daug metų nuolat girdime linksniuojant žodį „demokratija“. Mūsų, geriau sakant, visos žmonijos priešai, parazitai, raudonieji kraugeriai bolševikai ir kiti tik drįsta save vadinti „demokratiškiausiais“. Žiūrėdamas į tai, noriu su kovos broliais ir visais tauriais tautiečiais pasidalyti mintimis

šiuo klausimu ir esu įsitikinęs, kad nuodugnus pabertų minčių apsvarstymas sukels visai kitą vaizdą apie šią visuomeninę santvarką.

Jau žiloje senovėje tautos ir atskiros žmonių grupės turėjo iš kartos į kartą perduodamus papročius. Tie papročiai būdavo užrašomi ir virsdavo, laikui bėgant, įstatymais. Tie papročiai, arba ta sociali santvarka, būdavo ne vieno žmogaus, bet visuomenės, kaip tokios, padaras, tik atskirais atsitikimais atskiri žmonės tuos papročius suderindavo, sugrupuodavo ir paskelbdavo kaip įstatymus. Besikuriant didesnėms valstybėms ir besidarant visuomeni-

Pranas Runas-Daugirdas, 1947 m.

niam gyvenimui sudėtingesniam, kilo reikalas turėti pastovesnę socialią tvarką, kuri būtų paremta ne papročiais, bet proto sumetimais.

Tam reikalui tautos ir valstybės per savo organus pradėjo leisti įstatymus, kuriais buvo normuojami ir tvarkomi atskirų žmonių iš vienos pusės bei valstybės iš kitos pusės santykiai. Tų įstatymų visuma vadinasi tos valstybės ar tautos teise. O teisė, kaip žinome, yra normų bei tam tikrų taisyklių rinkinys, kurios nustato atskirų žmonių, organizacijų bei pačių valstybių ribas. Kartais teisė atima žmogui laisvę, kartais tik susiaurina, o kartais žmogui duodama plačiausios laisvės ir privilegijos. Be to, reikia pabrėžti, kad teisė, jeigu ji nėra žmonių sąmonėje, ji nėra teisė. Vadinas, apie teisę visa šio žodžio prasme galima tik tada kalbėti, jei visas socialinis kolektyvas yra supratęs, kad taip ir taip galima elgtis, o taip ir taip negalima, nes sociali tvarka laikosi tik įsitikinimais. Yra didžiausia nesąmonė primesti tautai arba valstybei tokią normą, kuri svetima tos tautos dvasiai ir būdai. Tai keltų perversmus, socialines kovas ir t. t.

Vadinas, teisės, arba privalomos tvarkos, paruošimas arba jos paskelbimas visam kolektyvui (tautai, valstybei) turi būti gerai suderintas su tautos psichologija, būdu, tradicijomis ir t. t. Gyventi ir elgtis sulig tam tikrom normom privalo kiekvienas žmogus, kiekvienas didesnis ir mažesnis kolektyvas. Niekas negali būti už teisės ribų, visiems teisė skiria tam tikrą sferą, tik tos veikimo sferos gali būti nelygios. Vienam duodama daugiau laisvės, kitiems mažiau arba visai neduodama. Šitoks nevienodas teisės veikimo sferos paskirstymas priklauso daug ir nuo to, kas tą teisę kuria. Čia kyla teisės kūrimo ir paklusimo tai teisei klausimas. Tuo pačiu kyla ir politinės tvarkos formų klausimas. Jeigu valstybę valdo vienas žmogus, jeigu išleistos ir paskelbtos normos (teisės) privalomos tik jo pavaldiniams ir jei jis tą teisę gali pakeisti savo nuožiūra arba atšaukti, tai tokiais atvejais kalbama,

267-1

Demokratija (?)

Standings netik per mus. Paveiktų
 Lietuvos, bet ir visame pasaulyje. Viena
 politinė kovos - kaitaliojimas. Karštas ir namas
 žengimu; praskutis ty vady elaps -
 antikomunistinis karo išvakars. Jau
 sili mity kaip ximelat gūdimis. Žodis
 demokratija, liukšiuoju. Musy ge-
 niti sakant, visos žmonių prietai,
 paratla, randonij, kraugenda, egzistuoja
 ir belienika. Ir tie dygtis, seny vadie
 ti net demokratikamiz. Žiū-
 riat; tai musis su kovos. Būdamas
 vienas, tamai būdamas tautiškas, jam
 dalinti mintimis, tuo klaidin. Ir
 em grįžti, kad mudu mus, pabes-
 ty mūnų apneštynas, sukelia visa
 kiti vady, apie. Būv vadyvų
 santuokų.

Jau žilgi seny, tautos ir adreks

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
 A. K. 1. Ap. 45 B. 323 267-1
 Tūris
 Skyriaus vedėjas

Žmonių grupės turijo ir kartos; kaitę per-
duodantys papročius. Tie papročiai bū-
davo ugdymui ir virstavo, laisvai liegant
įsakymai. Tie papročiai, arba ta
sociali santarka būdavo ne tik
žmogaus, bet visuomenės kaip visos,
padėties, tik atskirai atnaujinamais
atskiri žmonės tuos papročius sudėsi-
davo, nupildydavo ir jas keitėdavo
kaip įsakyimus.

Priskurdant didesnius valstybių, ir
besidėstant visuomeniniam gyvenimui
sudėtingesniui, iškilo reikalo turėti
patodų socialų tautos, kuri būtų
paremta ne papročiais, bet proto
sumetimais.

Tam reikalui tautos ir valstybės
per savo organus pradėjo liest
įsakyimus, kurių pagalba buvo nor
nuvirstinti ir turėjusi atskirti žmo-
nius

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

F. K. 1 Ap. 45 B. 323 267-14

Tikras

Skryniaus redėjas

kad valstybė yra autokratiškai valdoma. Pavyzdžiu gali būti neribotos monarchijos, kaip kad buvo Rusija prieš Dūmos laikus.

Jeigu valstybę valdo ne vienas žmogus, bet tam tikra žmonių grupė, kuri remdamasi papročiais ar tai pajėgomis yra užsitikriniusi sau tam tikras privilegijas ir skelbia normas, kurių likusieji privalo klausyti, tai tokiais atvejais kalbama apie aristokratišką krašto valdymą. Atsižvelgiant į tai, kas sudaro valdančiųjų grupę, kalbama apie tikrąją aristokratiją, jeigu tą grupę sudaro pasižymėję savo darbais žmonės; apie plutokratiją, jei tą grupę sudaro piniguočiai, apie oligarchiją, jeigu tą grupę sudaro žmonės, jėga bei sukybėmis paėmę valdžią į savo rankas; ir galop apie proletariato diktatūrą, jei valdančią grupę sudaro tam tikri darbininkų sluoksniai.

Šitom dviem politinės santvarkos formom (autokratiškai ir aristokratiškai) priešpastatoma demokratinė santvarka, kuri pastaraisiais laikais susilaukė labai daug šalininkų ir priešininkų. Kaip jau minėta, valstybiniame ir socialiniame gyvenime žmonės privalo savo veiksmais prisilaikyti tam tikrų taisyklių, normų. Autokratinėje ir aristokratinėje valstybėje tų taisyklių, normų (įstatymų) leidėjai iš vienos pusės ir tie, kurie privalo sulig paskelbtais įstatymais elgtis, yra ne tie patys žmonės; autokratinėje valstybėje vienas žmogus, o aristokratinėje valstybėje maža visuomenės dalis leidžia visai visuomenei, visiems gyventojams įstatymus.

Visai kitaip dalykas yra sutvarkytas demokratinėje valstybėje. Čia leidžiant ir skelbiant teises normas dalyvauja kaip tik tie patys žmonės, kurie gyvenime tų įstatymų turi laikytis. Vadinas, demokratinėje valstybėje žmonės leidžia patys sau įstatymus, patys tvarko savo reikalus.

Atsižvelgiant į tai, ar visa visuomenė pati dalyvauja įstatymų leidime, ar tik jos rinkti atstovai yra tam įgalioti, demokratinės valstybės yra skirstomos į betarpines ir tarpines.

Lietuvos valstybė sulig Steigiamojo Seimo priimta Konstitucija buvo tarpinė (demokratinė valstybė, nes įstatymų leidimas ir jų vykdymas buvo pavestas tautos rinktiems žmonėms - Seimui).

Susipažinus nors paviršutiniškai su autokratinė, aristokratinė ir demokratine valstybės formomis, dabar kyla klausimas: kuri iš jų yra geriausia? Kuri iš jų ypač tinka mums? Atsakyti trumpai į šiuos klausimus yra labai sunku, tuo labiau kad pats valstybės formos gerumas arba tinkamumas priklauso ne tiek nuo pačios formos, kiek nuo žmonių, kurie leidžia įstatymus.

Doros žvilgsniu aukštajai visuomenei doras ir teisingas karalius gali labai būti tinkamas, vadinasi, čia tinka ir autokratinė valstybės forma. Taip pat ir dori aristokratai, kurie myli savo kraštą ir supranta žmonių reikalus, yra visiems teisingi, gali būti pageidaujami valstybės viešpačiai. Galiausiai ir su demokratine santvarka: ir čia rinkimų keliu gali būti išrinkti gabiausi ir geriausi žmonės, kurie patys būdami kilę iš visuomenės supranta jo reikalus ir tinkamai juos gali tvarkyti. Žodžiu tariant, visuomenės, žmonių gerovė priklauso ne tiek nuo valstybės formos, kiek nuo gerų įstatymų leidėjų ir tų įstatymų vykdytojų. Dėl šių pastarųjų dalykų, o ne dėl pačių formų įvyksta pasaulyje kruvinosios revoliucijos ir žūtbutinės politinės kovos.

Po to viso kyla klausimas: kuri iš paminėtų valstybės formų duoda daugiau galimybių atiduoti įstatymų leidimą ir jų vykdymą į geriausių ir gabiausių žmonių rankas? Čia reikia pasakyti, kad patikimiausias garantijas, o ypač mūsų krašte, duoda demokratinė forma.

Karaliaus autokratinė valdžia, nors ji ir labai teisinga būtų, visuomet bus karaliaus artimų žmonių panaudojama savo tikslams. Kita vertus, karaliaus valdžia dažniausiai baigiasi su jo mirtimi, nes sūnūs dažnai nėra panašūs į savo tėvus.

Taip pat ir aristokratų valdžia vargiai gali išlaikyti tam tikrą teisėtumo bei teisingumo lygį, nes pats valdžios turėjimas vilioja aristokratus pasinaudoti ja ir ne visai teisingiems reikalams.

20-2

is vienas, pusi, lai valstybei is kitos
pusi, saugoti kariauri.

Py jitalumy visuma, radinai, tos
valstybei, ar tos tautos teisei. O teisei
kaip zinome, yra mokym, lai tam
tikai, taisykliu, mokykla, kurio mokytojai
atstovai, zinomiy, organ. xarjy lai pacis
valstybei pilies.

Kartai teisei atina Europos Gies
kartais tie sunauna kartais gi
Europos duosame platumis laivei
prietegija. Bet meile fabulisti, kad
teisei, jeigu ji uina zinomiy, xarjy
uina teisei. Kadine apli teisei pily
to kadine prazniyi galime tik tada
kalbėti, jei vips socialin kolektiva
yra supratę, kad taip i taip galime
elgti, o taip i taip negalime, nes
sociali lauka laiko. Tin in lauka
- mais. La diditams nesumone.

LIETUVOS YPATINGASIS A
F. K. 1 Ap. 45 B. 323
Tikra
Skryniaus vedėjas.

dang ir mus to, kas to teisė gamins
 oia kyla teisė gaminti ir tai
 teisė paklusimui klausimui. Tuo
 patiu oia kyla ir politinė teisė
 derinti klausimus.

Jeigu valstybė valdo oia, žmogų,
 pagal klerikotą ir pakultotą moros
 (seną) pavaldumą. Hie po pavaldū
 manų ir jei jis to teisė gal' pa-
 keisti savo nuostata arba atstauti
 tai tokiais atvejais kalbama, i
 kad valstybė yra autokratika,
 ueldoma, Glorzdriū' gal' luti' m-
 ribotos monarchijos, kaip kad buvo
 Prūsijos ir Osmanų laikais.

Jeigu valstybė valdo ne oia, žmogų,
 žmogų, bet tam tikrą žmogų
 grupę, kuri ar tai einant papro-
 cūrai ar tai pajėgos kelin' ypa
 vis. Lietuvių sąj. tam tikrą pavaldū.

LIETUVOS YPATINČIASIS ARC.
 F. K-1 Ap. 45 B. 323 L.
 Tikra
 Skyriaus vedėjas

4) Tuo vienu patikurdama skelbia nor
 mes, kurių tikslai privati klamys
 tai, tačiau atvejis valkama ap
 aristokratiškos krašto valdymu.
 Štai pabrėžiant, tai, kas sudaro
 valdymą grupę, valkama ap
 tikrąjį aristokratą, jeigu to
 grupės sudaro patikimųjų savo darbu
 kurti žmonių. Jau plitoma
 tipas, jeigu grupės sudaro finišu
 -čiai, apri oligarchijos, jeigu to
 grupės sudaro žmonių, patikimų be
 sunktybių pagalba patikimų valdymu
 savo namus, i galop apri pro
 letarijato diktatūras, jeigu valdymu
 cijos grupės sudaro laisvų žmonių da
 liumų sukuria.

Šiame dviem politinėse santarke formos
 (autokratiškai aristokratiškai) yra
 priimama demokratini

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

K-1 an. 45 B 323 267-3p.

Tikras

Skyriaus vadovas

Lieka **demokratinė forma**, prie jos reikia apsistoti kiek ilgiau.

Demokratija, aiškinant žodį lietuviškai, reiškia liaudies masės valdymą. Vadinas, liaudis, arba pati tauta, per savo rinktus žmones nustato valstybės teisinę tvarką ir žiūri, kad jos būtų prisilaikoma. Supratimas demokratijos, kaip liaudies masės, yra netikslus ir neteisingas. Masė, liaudis pati per save negali tvarkyti visų savo reikalų. Užtenka, kad liaudis tik atskirais atvejais pareiškia savo nusistatymą valstybės reikalais. Tų nusistatymų pasireiškimas turi būti visai sąmoningas, o tam reikia, kad liaudis būtų pribrendusi valstybiniais reikalais spręsti.

Dėl šių visų priežasčių demokratinė valstybės forma laikoma viena sunkiausių ir viena tobuliausių. Sunkiausia dėl to, kad esant demokratinėi valstybės formai reikia, jog visi piliečiai numanytų valstybės reikalus, tobuliausia dėl to, kad rinkimų keliu iš politiškai susipratusios liaudies išskiriama tam tikra žmonių dalis, kuri rinkikų supratimu geriausiai nusimano apie valstybinius reikalus.

Šitos atrankos, išskyrimo priedas yra dar vienas leistinas dalykas - tai visuomenės išskirstymas į grupes sulig pažiūrų skirtingumu. Visuomenę, arba valstybę, sudarantieji žmonės nėra vienodų pažiūrų! Leidžiant įstatymus svarbu žinoti tų išsiskirsčiusių grupių dydį ir jų reikalavimus. Tai galima tik tuomet, kuomet valstybės gyventojai yra laisvai pasiskirstę į politines partijas. Leidžiamieji įstatymai turi atitikti valstybės, kaip visumos, reikalavimus ir būti lyg kompromisas tarp visų politinių partijų reikalavimų. Be to, politinių partijų reikalingumas demokratinėje valstybėje pasireiškia dar ir kitais dalykais, ypač valstybės vairininkų rinkimuose. Juk pažinti žmogų galima tik pamačius jo darbus. Nesant politinių organizacijų, pati liaudis negalėtų spręsti valstybinių reikalų, busimųjų valstybės vairininkų negalėtų pažinti pati liaudis.

Iš šito darosi aišku, kaip naiviai skamba mesti į mūsų visuomenę obalsiai apie karą su partijomis. Kovoti reikia su išsigimusių partiškumu, bet ne su sveiku visuomenės politiniu susiskirstymu.

Baigdamas šio klausimo bendrą aptarimą, norėčiau pabrėžti tokius punktus:

1. Žmonių gerovė priklauso ne tiek nuo valstybės formos, kiek nuo gerų įstatymų, nuo įstatymų leidėjų bei vykdytojų.

2. Iš visų valdymo formų demokratija duoda daugiau garantijų, kad prie valstybės vairo bus gabiausieji žmonės.

3. Demokratija yra viena sudėtingiausių valstybės formų, todėl sunkiausia.

4. Demokratijos forma reikalauja iš visuomenės tam tikros brandos.

5. Demokratija, kaip visumos, kaip liaudies valdymas arba kaip visumos norų realizavimo forma, yra neįgyvendinama, nes žmonės nėra ir nebus savo pažiūromis lygūs.

6. Demokratija duoda galimybę atsistoti prie valstybės vairo tam tikrai visuomenės daliai, kuri pavirsta savo rūšies aristokratais, bet jų perrinkimo galimybė verčia juos neužmiršti visuomenės reikalų.

7. Demokratija duoda galimybes ir teises pasireikšti visiems žmonėms.

8. Demokratija yra energijos ir gyvybės forma, nes senos pajėgos periodiškai pakeičiamos naujomis.

9. Demokratija yra ideali jaunystės ir susenėjimo kovos forma, nes atskiri žmonės arba politinės grupės, paėmę valstybės vairą į savo rankas, sensta, konservatyvėja; prieš juos kyla reakcija, laimi, susilaukia to paties likimo - taip eina politinio gyvenimo bangavimas be pabaigos.

10. Demokratija visa šio žodžio prasme auklėja žmones ir moko gerbti kitų nusistatymus bei surasti kompromisinį sugyvenimą.

santrauka kiti pasakojimai laisvai sura-
šomi. Čiaai daug šalininkų ir još-
vinkų.

Čiaai par minto, valstybės ir so-
cializmo gyvime žmonių privalo
savo veikime prisitaikyti tam, kas
taisyklis, normis. Autokratizmas ir aristo-
kratizmas valstybės bei taisyklis, normis
(įstatymais) leidžiamas, skelbiamas ir vėluos
prieš ir tie, kurie privalo suktis pa-
sukelti įstatymais vėlyti, ypač tie
tie patys žmonės; autokratizmas valsty-
bės vėluos žmogus, o aristokratizmas
valstybės mada visuomenės daktai
leidžia ir kai visuomenės, visuomenės gy-
ventojams įstatymais.

Vėliai k. Čiaai dalykai ypač autokratizmas
demokratizmas valstybės. Čiaai tei-
nis, normis /įstatymais/ leidime ir
jį skelbiame dalykams ir kaip.

VIETOS VP
P. 51. 20. 45
Tikra
Skryniaus vedėjas

tie patys žmonės, kurių gyvenime tie
įstatymai turį priešai. Čia dūm
demokratiškas valstybių žmonės leidžia
patys sau įstatymus, patys tveria
savo reikalus.

Atsižvelgiant į tai, ar visą vėmo-
mą pati dalyvaus įstatymų
leidime ar tie jos sukuria atskirai
yra tam įgaloti demokratiškai
valstybė yra skirstomos į lėtas ir
greitas tarpines.

Lėtos valstybės sulig šiuo laiku
priešais konstitucijos ^{laiką} yra tarpinė
demokratinė valstybė, ar įstatymų
leidimas. Ji yra vykdomas laiko
priešais tautos linkimus, žmones,
deimius.

Seni patarimai nori pabrėžti, kad
su automatiškai, ar skaitmenais
demokratinė valstybė formuojasi.

LIKIMO KELIAI

1. AD. 45 B. 323. 1267-4

1. 12. 1908

dabai kyla klausimas: kuris iš jų
yra geriausias? Kuris iš jų tikrai
ypatingai mums? Atsakytume: tikrai
jais. Šios klausimų yra labai
mūsų, tuo labiau, kad patys valsty-
bi formos gimusios arba tūkstan-
tus pareina ne tik nuo pačios
formos, kien nuo pačios, tūrinis,
pats leidžia įsivaizduoti.

Doro žvilgsnis aukštai stovintis
vismuonui doro, i. tūrinis, ka-
nalinis, gaci, laker, i. laker, abalut
uadius, oia tūrinis i. anto kratinis,
valstybi formos. Taip pat i.
dori, aristokratinis, kien, myli
savo krato i. supmanta tūrinis
reikalas, bi yra tūrinis, tūrinis,
gaci, laker, pacydantami, valstybi
viespadiu. Klausimas i. su de-
mokratine santuoka. i. oia

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

F. 8.1. Ap. 45. B. 323. 132.5

Tikra

Skyriaus vadovas

oršnomeni, siūkiūmo keli gal' būti
 išimti galiausiai i' geriausių
 žmonių, kurie patys šiuo dainu
 k. g. i' oršnomeni, supanti oršno-
 menis reikalus i' tūgama jūn
 gali tūvanti. Tačiau tūstant
 oršnomeni, žmonių geron' pasiecia
 ne tū uo valstybės formos, kdek
 uo galy jūstūmū, leidūjū i' tū
 ištūmū vykdūjū. Del šio pas-
 tūjū dalykū, o ne del pačių formū
 jūvūta formū, siūvūcia revoliucijos
 i' žūbūcia politūi kovos.

Šo šo oršno kyla klausimas: kur i' jū-
 vūcia valstybės formos dūda danybū
 galūmū, šliūcia i' tūmū leidūmū
 i' jū vykdūmū i' geriausių i' galūmū
 žmonių rāvūcia?

Cūa reikia sūvūti, kad patūvūcia
 sūvūcia, o ypač mūcū, kūcia,

VOS YPATINGASIS ARCHIVAS

AP 45 B. 323 367-54

19000113

duoda degenerative forma

Karectian, autolatian, ueldria, non
ji u laka taringa luty, orinom et luy
to khalikan, astumy tumbuy pusi po
mandy luma sado dirlan. K aut lat pu
si taringa karectian, ueldria dardulan
siki kargiat si po untrai, uer satus
dardua nina pumai, i tums.

Ship jet 11 mistakety valdria var-
gri gal kela kiti tam tinge ta-
simum be teingumo mistung, va-
pats valdria sturjans otiga ar-
stokates parruandoti jays i ne
vira, teingjans reikadans

Грчка давамоћелим фотина, јер је још не-
киб афистати кик-уриан.

Dia ~~nama~~ Demokodja, an' kinant
 ty sedi linterirai, rebek & lantier,
 mais valdyng. Uatime, lantier, arde
 pat. Kanta per saro sruketu. Eimout,
 martato valtyla. Teriny tuars & debja
 kod. So tuars lenty pri'ka'kama.

Sohn eines demokratischen Reichskandidaten

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
F. K-1 Ap. 45 B. 323 L309-6
Tikra
Skyriaus vedėjas

masi aaldynes, ypa netiklus ir nete-
singas. Masi, liandi pati per sava
negali toaregti visy sav reikalų. Iki-
tinka, kad liandi tik atėjusis atve-
ptai pareisito sav ministatų valsty-
bei reikaluose. Ty ministatų pareisim
stun buti buty, visa įmoningys, o
tām reikalų, kad liandi lieti
prieimant valstybinis, reikalus
spęsti. Del ty visy prieisim deuo-
kratui valstybei forma yra suato-
ma visos suikiamis ir visos delu-
tikomis. suikiamis delto, kad but
demonstruoti valstybei formos reiko-
liuga, kad vis tikėtis, masimant
valstybinis reikalus, tikėtis
sia delto, kad tikėtis kelis
ir politika suipretuotos liandi
būdinama tam tikre žanovis de-
li, kūr reikis, sapratim gaud
sia masimant apis valstybinis
reikalus.

Sita atvaizdas, iskyrimas prieisim

LIETUVOS RESPUBLIKOS

FK-1 20-45 6323 267-ly

Tikra

Skyriaus vedėjas

ir da vienas lentinis dalykas, -
 šia vienu metu išsiskirstymas į grupes,
 suvokiant partitines skirtingumas. Visuomenę
 arba valstybę sudarantys, ruošiant
 mums vienuodų partitų. Leisiant
 įstatymus suvokti yra žinoti, kad iš
 skirtingų grupių dydžių ir jų reikalo-
 vimus. Šis galimas tik tudent, ruošiant
 valstybę gyventojai yra laisvai pari-
 skirstyti į politines partijas. Leisiant
 įstatymus, turi atsižvelgti valstybės re-
 visumus reikalaus, kad būtų lyg visų pro-
 mumu tarp mūsų politinių partijų reika-
 vimų. Bet politinių partijų reikalingumas
 demokratinėje valstybėje - pareikia, kad ir
 kitose dalykuose, ypač, reikalingas
 valstybės valdymui.

Juk partitės žinoma galimas tik pama-
 čius po darbus. Nesant politinių organ-
 zacijų nei pati tautos valstybės fan-
 ruošiant šio dalykui reikalingų rei-
 kaly šventime, nei patys tautos reiki-
 valstybės valdymui - negalės būti
 partitės ir tautos jėgos.

Šis dalykas, kaip, RAJONOS YPATINGASIS A

F. L. d. 40-0323
 Tikra
 Skyriaus vedėjas

mašinos, namai, mėsos, medienos, ir ma-
nos akalinės, apšvieta, laisvė, partizanai.
Tiesi, reikia su begalinėmis pasti-
gimimis, bet ne su sunkiu visuomenės
politiniu suiradymu.

Reikdama palio klaukus bei
dug aptarus, norėdau suvart. vienas
į reikiamą punktą.

- 1.) Žinomy, gerovi, parveža ne tiek nuo
valstybės, kiek nuo gery įsto-
pimų, ir nuo įstatymų leidėjų bei
vykdymo.
- 2.) T. vieny, valstybės, forum, demokratija
daugda daugiau garantijų, kad šioje
valstybės, vieno, kito, partijos, ga-
lės daryti. Suomai.
- 3.) Demokratija yra vieno siūditi-
g. ^{valstybės} forum, ir do diti, sukuriantis.
- 4.) Demokratijos forum, reikalingas
ir visuomenės, tam, tiek, submenšius.
- 5.) Demokratija, kaip visuomenės, kaip
tikrojo, valstybės, arba kaip visuomenės,
nėra, realizuojamas, formos, yra, negyvi,
ne, žuoni, nėra, ir, nėra,

VOS YP. TINKAMAS ARCHIVAVIMAS
AD 99 525 18719

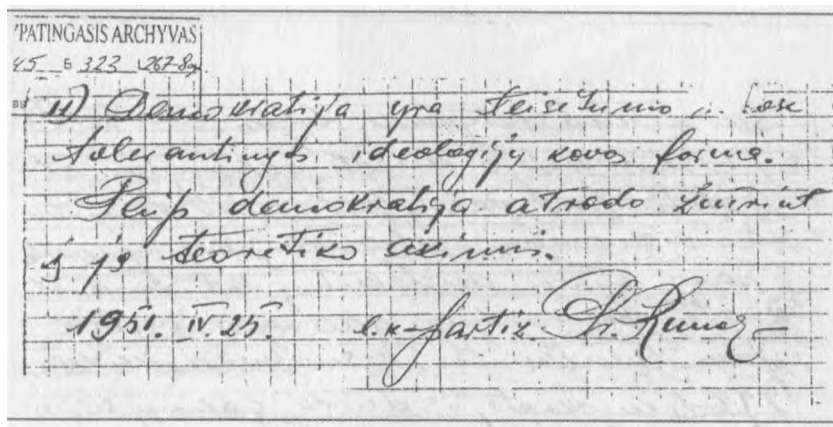
VELOSIS

- su nustatymais lygus. 27-28
- 6) Demokratijs duoda galimybę atsisakyti prot. valstybės, t. y. išlaikyti ne tik valstybės, bet ir valstybės, kur paviršiuje, kaip rūšis, Aristokratas, bet šis Aristokratas pirmiausia galimybę verčia į juos, uždaviniai. Visiškai reikalingi.
- 7) Demokratijs duoda galimybę 4. Tiesiogiai paviršiuje, o tikrai žinoma.
- 8) Demokratijs yra energijos, ir gyvybės, forma, nes senos pajėgos, pirmiausia yra faksicilijos, nągėnais.
- 9) Demokratijs yra idealizmo - jėga, mąstas ir sąmoningumo kova, dvasia, nes atskleidžia žmogaus arba politinio grupės, paviršiuje, valstybės, kaip 3. savo dvasia, sena, klerikalijs, prietaisų, reikijs, laimėjimas, šiek tiek to paties, tikimais, kaip eina politinio gyvenimo, kaip arčiau, be faksicilijos.
- 10) Demokratijs, pirmiausia, to paties, pirmiausia, kaip pirmiausia, žmogaus, ir mokymais, gerbiamais, nustatymais, bei savate, kaip pirmiausia, kaip pirmiausia, kaip pirmiausia.

TL-105 YPATINGASIS ARCHYVAS

1. Ap. 45 5323 267-8

TAUS VEDIS

11. Demokratija yra teisėtumo ribose tolerantiška ideologijų kovos forma.

Taip demokratija atrodo žiūrint į ją teoretiko akimis.

1951 04 25

L.k. partizanas Pranas Runas

Š.: LYA. F.K-1. Ap. 45. B. 323. L267-1-8 ap.

TRUMPA PRANO RUNO BIOGRAFIJA

Pranas Runas, slap. Šarūnas, Gintaras, Algirdas,

Daugirdas, gimė 1916 m.

rugsėjo 17 d. Bundzų k.,

Plokščių vls., Šakių apskr.,

ūkininkų Viktorijos ir Prano

Runų šeimoje. Vyriausia se-

suo Marytė, baigusi moks-

lus, mokytojavo Raseiniuo-

se, tačiau 1942 m. mirė džio-

va. Brolis Vytautas, gim.

1926 m., iš paskutinės Šakių

„Žiburio“ gimnazijos klasės

įstojo į P. Plechavičiaus ka-

rininkų mokyklą Marijampo-

lėje. Vokiečiams mokyklą likvidavus, pavyko sveikam sugrįžti į

namus. Seserys: Birutė, gim. 1923 m., nuo 1945 m. gyveno, mo-

kėsi ir dirbo Kaune, Irena, gim. 1932 m., gyveno namuose.

Pranas, baigęs Lietuvos kariuomenėje mokomąją kuopą, tarnavo Seredžiuje, 1939 m. rudenį demobilizavosi turėdamas viršilos laipsnį. Nuo 1939 m. Šeduvoje dirbo agronomu ir studijavo Dotnuvos žemės ūkio akademijoje.

*Pranas Runas-Šarūnas,
Gintaras, Algirdas,
Daugirdas garbingai žuvo
1951 06 16. Prikaltas prie
Šakių KBG saugumo
pastato sienos*

1943-1944 m. dirbo agronomu Šakiuose, Plokščiuose, gyveno tėvų ūkyje ir jį prižiūrėjo. Nuo 1941 metų buvo Lietuvos laisvės armijos narys, nuolat bendravo su LLA kūrėju Kazimieru Veverskiu ir kita LLA vadovybe Kaune.

1944-1945 m. žiemą Pranas kartu su tėvu ir broliu Vytautu rengė posėdžius-pasitarimus, kuriuose dalyvaudavo kpt. Jurgis Valtys ir kiti. Slaptavietėje buvo kaupiami ginklai.

1945 m. kovo-balandžio mėn. Pranas kartu su Lietuvos kariuomenės kpt. Jurgiu Valčiu subūrė besislapstančius vyrus į karišką organizaciją, pavaldžią LLA.

1945 m. rugpjūčio 29 d. tėvai ir sesuo Irena buvo ištremti į Šiaurę.

1945 m. rugsėjo 12 d. nelygioje kovoje su rusų kariuomene Prano akivaizdoje žuvo brolis Vytautas-Rimgaudas.

Nuo 1945 m. spalio 7 d., žuvus vadui kpt. Jurgiui Vaičiui, likęs gyvas Pranas subūrė išsisklaidžiusius kovotojus, pakeitė LLA „Vanagai“ pavadinimą į „Dr. Vinco Kudirkos“ kuopą, vėliau rinktinę, slapyvardį „Šarūnas“ pakeitė į „Gintaras“.

Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės dienos proga Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas ADAMKUS Vyčio Kryžiaus ordinu apdovanojo Praną Runą (po mirties).

Pranui Runui skirtą Lietuvos valstybės apdovanojimą priėmė jo seserys Irena BELICKIENĖ ir Birutė ŠIDLAUSKIENĖ.

Vilnius. Generolo J. Žemaičio aikštė. 2001 metų gegužės 20 diena.

Džojos Gundos Barysaitės nuotrauka

Prano Runo–Gintaro, Algirdo, Daugirdo žuvimo vietoje seserys Irena ir Birutė sodina ąžuolą. 1990 m. Gerdžiūnai.

Jono Ivaškevičiaus nuotrauka

*Monsinjoras Svarinskas
šventina Atminimo ženklą
Tauro apygardos partizanams,
žuvusiems Paežerėlių
valsčiuje, atminti.
Jono Ivaškevičiaus nuotrauka*

*Prano Runo-Daugirdo 50-ųjų
žūties metinių minėjimas.
2001 m. birželio 16 d.
Gerdžiūnai.
Jono Ivaškevičiaus nuotrauka*

1946 m. lapkričio 22 d. suimta sesuo Birutė, slp. Skirmutė.

1947 m. gegužės 12 d. „Dr. Vinco Kudirkos“ rinktinė padalijama į dvi kuopas (36 ir 37), kuopos prijungiamos prie „Žalgirio“ rinktinės Pranas Runas keičia slp. „Gintaras“ į „Algirdas“ ir tampa „Žalgirio“ rinktinės štabo viršininku.

1947 m. rugpjūčio 2 d. Tauro apygardos vado paskirtas mokomosios kuopos lektoriumi, mokė partizanus puskarininkio laipsniui gauti.

1948 m. liepos 23 d. įs. Nr. 17 pervestas į Birutės rinktinę rikiuotės viršininku.

1948 m. rugpjūčio 25 d. įs. Nr. 36 paskiriamas Birutės rinktinės vadu.

1948 m. spalio 8 d. įsak. Nr.18 Daugirdas paskiriamas į Tauro apygardos štabą eiti adjutanto pareigų.

1949 m. sausio 1 d. paskiriamas dar ir apygardos partizanų teismo prokuroru, kartu eina tiesiogines adjutanto pareigas.

1949 m. vasario 19 d. įsak. Nr. 4 apygardos adjutantui Daugirdui pareikšta padėka ir tarnybinis pagyrimas už narsumą kautynėse Avilėlių kaime.

1950 m. balandžio 27 d. įsak. Nr. 16, pablogėjus sveikatai, paties prašymu išleistas atostogų (sirgo atvira plaučių tuberkulioze).

Agentės „Puidokienės“ ir informatoriaus „Dalgelės“ išduotas 1951 m. birželio 16 d. nelygioje kovoje su Šakių MGB vidaus kariuomenės daliniu, pašautas į kojas, nusišovė.

Lietuvos Respublikos prezidento dekretu už nuopelnus kuriant ir stiprinant Lietuvos kariuomenę bei krašto apsaugą Pranas Runas, Vytautas Runas, Birutė Šidlauskienė (Runaitė) apdovanoti Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliais.

Už narsumą ir sumanumą kovojant su priešu Pranas Runas turėjo daug padėkų ir apdovanojimų. Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės dienos proga Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus 2004 m. gegužės 15 d. dekretu Nr. 1325

apdovanojo Praną Runą (50-ųjų žūties metinių proga) Vyčio Kryžiaus ordinu.

Prano Runo žuvimo vietoje Sakių rajono Gerdžiūnų gyvenvietėje vietos gyventojai pastatė kryžių, šalia ant akmens užrašė: „Jis laisvę gynė mūs ne žodžiais, bet kova. Jo žygdarbius minės atgimus Lietuva“. Atokiau kalnelyje Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras Pranui Runui kartu su visais apylinkėje žuvusiais partizanais pastatė Atminimo ženklą.

PĒDOS ŠIRDYJE

* * *

*Kūdikystė mano - žavingas rytas
Žemiško rojaus kampelyje.
Vaikystė mano - prisirpęs sodas
Meilės ir džiaugsmo glėbyje.*

*Rasos lašai spindėjo saulėje.
Skambėjo muzika smuikuojančių žiogų.
Rytmečio žara, išsimaudžiusi rasoje,
Rūku pakilo virš debesų.*

*Su rūku išskrido vaikystės juokas.
Veidas paniuro pilkumu.
Per anksti atėjo šaltas protas -
Subrendau būdama vaiku.*

*Trylikametė mergaičiukė
Pavirto atsargia sekle.
Ateities Viltys ir troškimai
Liko beviltiškoje tamsoje...*

1945 06 24 Bundzai

TREMTIN

*Verkė daržely žalios rūtos,
raudojo jurginų žiedai,
kai ankstų rytmetį pažadino
iš saldaus miego sribai.*

*Veltui draskė Reksas grandinę,
kad apgintų nuo kraugerių šeiminkus,
kad iš gimtojo kiemo išgintų
nekviestus ginkluotus vilkus.*

*Jų akys raudonos it žarijos
skrodė kūnus skersai, išilgai,
juodi paakiai, purvinos rankos
mosavo prieš iš miego praplėštas akis.*

*Rūtų darželyje buksavo „polutorka“,
laukdama krovinio - kūnų gyvų,
kuo greičiau suvartyti į purviną kėbulą,
išvežti į nežinią iš gimtųjų namų.*

1945 m.

MALDA PRIE ŠV. MARIJOS PAVEIKSLO

*Sveika Marija,
Tu malonės pilnoji,
atsiųsk mums stebuklą
iš Dievo sūnaus.
Išgelbėki mane,
Tėveli, Mamytę
nuo raudono šėtono -
grobuonio žiauraus!*

*Apsaugoki Lietuvą,
Motiną gimtinę,
nuo bolševikinio maro,
užgrobuisio Tėvynę.
Palaiminki šventą
partizanų ryžtą
kovoti už Laisvę
prieš siaubingą priešą.*

*Sukilusiems už Laisvę
Lietuvos kariam
suteiki stiprybės
protėvių milžinų.
Neleiski pražūti
tikriesiems galiūnams, -
meldžiu, juos apsaugok,
suteiki jėgų!*

*Prieš Dievo ir Tėvynės priešą -
žiaurųjį bolševizmą -
išėjo kovoti
žalio kaimo vaikai.
Apsaugoki, Viešpatie,
jų kilnų siekimą!
Lai juos visus saugo
Tavo angelai.*

1945 m. Bundzai

KATORGON

*Dievuli Aukščiausias,
ką bolševikai padarė!
Kodėl mus nekaltus
į gyvulinį vagoną suvarė?*

*Gyvulinis vagonas
dvokia karvių mėšlu.
Raibuliuoja akys
nuo tamsos ir smarvės.*

*Tėveli, išdroški
vagono sienoje plyši,
įleiski spindulėlį
dienos šviesos.*

*Noriu matyti
svetimų laukų pievas
ir pro šalį lekiančius
tamsius miškus.*

*Ešelonas vis rieda ir rieda
neaiškia kryptimi.
Per skruostus skausmo ašaros ritas,
o traukinys vis tolyn...*

*Jis pūškuoja gilin į Šiaurę
Uralo kalnų link,
vis toliau ir toliau nuo Lietuvos -
nuo Tėvynės Motinos brangios...*

*Kur nuriedės ešelonas?
Gal pasieksime Laptevo jūros krantus?..
O gal Šiaurės sniegynuose
rasime šaltus ledinius namus?..*

1945 rugsėjis. Vagonas

MENDELEJEVO STOTY

*Lietus prausia veidus
nuo perono dulkių.
Vėjas šluosto ašaras
nuo užverktų akių.*

*Styra rankos.
Šqla kojos.
Dreba kūnas,
išsekęs nuo kančių...*

*Kareiviai ir šunys
keičiasi pamainomis.
Tik mes -
paliege, maži, seni -
tie patys,
likę paskutiniai
Mendelejevo stoty...*

1945 m. rugsėjis

KALĖDOS TREMTY

*Šiandien Kalėdų
pirmoji diena..
Nei kalėdaičių,
nei duonutės
ant stalo nėra.*

*Nesuprantu, kodėl
mus marina badu...
Ar mirsim?
Ar išgyvensim?
Pasakyti sunku...*

*Ačiū Dievuliui,
kad dar gyva esu,
kad dar Mamytės
ir Tėvelio
balsus girdžiu.*

*Išgirsk, Aukščiausias,
maldą tremtinių,
sugrąžink į Lietuvą -
Marijos žemę -
Tėviškę tėvų!*

1945 12 25 Sobolevas

TREMTYJE

*Bus ir čia pavasaris,
ir gėlės sužydės.
Tik krūtinėje širdis
be Tėvynės nenurims.*

*Laisvės ilgesys
kankins nuolatos.
O alkanos akys
gali užgest be šviesos.*

*Čia saulė ne ta,
drumzlinas dangus.
Būties pilkuma
slegia jaunus ir senus.*

*Tarakonų karavanai,
utėlių ir blakių ataka,
o pagrindinė palydovė -
šalčio ir bado šmėkla.*

*Kaip vergiją iškęst ir
vilties neprarast?
Kaip greičiau sugebėt
į Tėvynę sugrįžt?*

1946 m. Sobolevas

PAVASARIS

*Jau nukrapnojo
pavasario lietūs.
Sprogsta beržų
pirmieji pumpurai.
Sveikina taigą
mėlynakės žibutės.
Artoją sveikina vyturiai.*

*Širdyje viltis
rusena dar vis
vasaros ir Laisvės laukimu.
Vis tiek dar tikiu,
kad gyva sulauksiu
sugrįžimo į gimtuosius namus.*

*Mane šaukia
Tėviškė gimtoji -
jovarių alėjos,
šimtamečiai ažuolai,
ajerais apaugę sodybų prūdai,
gandralizdyje perintys gandrai.*

1946 m. Sobolevas

TĖVIŠKĖLE MIELA

*Norėčiau prisiglausti
prie Tavo krūtinės,
prie žydinčių sodų,
pievų ir laukų,
ąžuolų kamienus išbučiuoti,
apkabinti baltus
nuometus beržų.*

*Ten bėgo laimingos
vaikystės dienos
pasakiško gėrio ir
meilės apsupty,
tarytum skaidraus
šaltinio čiurlenimas
žavingos sodybos pakrašty.*

*Ten aplink
žilagalvį jovarą,
budėjusį sargyboj
gal šimtmetį... gal du,
vėl rinkti į pintinę
rudagalvius baravykus,
pakelės brūzgynuos
skinti avietes.*

*Sodybą globojo
senas, senas kryžius,
savo didybe
primindamas ainių kilmę,*

*kad vieškeliu
keliaudamas keleivis,
linktelėjęs galvą,
kilsteltų kepurę.*

1946 m. Sobolevas

TĖVYNĖS ILGESYS

*Tau, mano Tėvyne,
žydi gėlės,
žaliuoja laukai ir miškai.
Tau, mano Tėvyne,
ošia tėviškės uosiai,
ažuolai, jovarai.*

*Man svetimoj šaly
spaudžia krūtine
Tėvynės ilgesys.
Mano jaunoj širdy -
kančia, nerimas
dėl Lietuvos ateities.*

*Kur jūs, broleliai,
jauni kareivėliai,
be tėvų, be sesių, be namų?
Ar apsaugos jus
Plokščių girios takeliai
nuo kulų okupantų ir sribų?*

1946 m. Sobolevas

SVAJONĖ

*Svajoju sugrįžti
į tėviškėlę mielą,
į gimtuosius namus.*

*Ankstyvą pavasarį
laukų arimuose
klausyti čirvyravimo vieversių.*

*Užslopinti skausmą,
užmiršti košmarą
klaikios tremties.*

*Sutikti laimę -
paklydusią, benamę
Tėviškės laukuos.*

1947 m. kovas. Krochaliovas

ARTOJUI

Jaunas stiprus
žalio kaimo sūnus
ramiai arė ir sėjo
tėvų žemės laukus.
Netikėtai nelauktai
nekviešti „svečiai“
pavergė Tėvynę -
Motiną gimtinę.

Už Dievą ir Tėvynę,
už gimtuosius namus,
už Nepriklausomybę
ir laisvę Lietuvos,
palikę arklą, šeimas,
vyrai ėmė ginklus į rankas,
ėjo saugot Lietuvos -
TĖVYNĖS MOTINOS BRANGIOS!

Liko javai neiškulti,
grūdai nesumalti,
laukai nesuarti,
žiemkenčiai nepasėti.
Liko rūtų darželyje
ašarojanti mergelė.
Liko prie lango rymoti
Motulės balta skarelė.

1947 m. Krochaliovas

ILGESYS

*Mielas ir brangus
gimtasis krašte,
tavo žydinčios pievos,
paparčiai miškuos!*

*Ar dar pamatysiu
tavo angelišką grožį?
Ar kada nors nurimsiu
tėviškės glėby?*

*Tremties dienos pilkos
stumia viena kitą,
alina jaunystę,
slopina jausmus.*

*Laisvas paukšteli,
margas sakalėli,
nuneški gromatėlę
į Žalgirio miškus.*

*Pasakyk broleliui,
kad jauna sesutė,
jei sparnus turėtų,
pas tavę atskristų,*

*nusilenktų broliui,
Lietuvos kareiviui,
saugančiam Tėvynę
nuo grobuonių bolševikų.*

1947 m. Krochaliovas

GIMTADIENIS

*Man jau šešiolika -
šviesėja galva.
O gal iš tikrųjų
išliksiu gyva!?*

*Kaip aš noriu gyventi!
Noriu džiaugsmo išmokti,
į Tėvynę sugrįžti,
laiminga būti!*

*Tremties dienos beprasmės
slenka vėžlio žingsniu
be gyvenimo laisvės,
be saulės spindulių.*

*Tik aplinkui tyla,
tik klaiki vienuma.
Per gyvenimo ledą
stumiuosi viena.*

*Tėveli, Mamyte,
kaip aš noriu pas jus,
prisiglausti prie jūsų,
apkabinti pečius...*

*...Sulaužytas gyvenimas.
Aplink tamsi naktis...
Pro mokyklos langą glosto
mėnulio pilnatis.*

1948 06 24 Krochaliovas

PER GYVENIMĄ

*Per gyvenimą šliaužiu
su nerimo skausmu.
Kaip paklydusi paukštė -
skrendu ne tuo taku.*

*Noriu bėgti, lėkti
per svetimas pievas ir
taigos miškus,
nuo klaikios lemties pabėgti į
gimtuosius tėviškės namus.*

*Ten pasilenkus prie
šulinio svirties
pasisemti gyvybės vandens.
Parkritus kriaušės šešėlyje
užmiršti košmarą tremties.*

1948 06 24 Krochaliovas

* * *

Albinutei

*Daug skausmo patirta
kovose tikrai iš širdies,
kad matyčiau tave laimingą,
prigludusią prie mano peties.*

*Nesupyk, mylimoji,
jei tave apkabinsiu
pūslėta nuo ginklo ranka,
kas sugeba kovą garbingą
su širdžia supinti,
to meilė kilni ir šventa.*

*Tas sugeba džiaugsmą
ne vien tik patirti,
bet ir pasidalyt su draugais,
pasiektą laimėjimų
sėkmę pajusti
vardan Lietuvos ateities.*

1950 m. Kudimkaras

* * *

Broliui Pranui

*Tu rašai, esi toli -
netiesa!*

*Tu džiaugsme ir liūdesy
su manim visada.*

*Su Tavim aš braidau
per taigos pusnynus kartu,
tik aromatinėj paunksnėj pušų
apkabinti Tavęs negaliu.*

*Kai Tau sunku,
aš širdimi jaučiu.*

*Skubu į Žalgirio
gimtuosius miškus.*

*Prašau, pajusk
mano meilę ir artumą
atodūsio valandėlę
ir sapnuose.*

1950 m. Kudimkaras

TAIGOJE

*Takelis per taigą
vingiuoja lankais
per žemuogių žiedus
viršių kilimais.*

*Pro šalį vis slenka
atsitiktiniai veidai...
tai pranyksta migloje...
tai išryškėja nelauktai...*

*Tik tavęs čia nėra.
Tik tu vienas neateini.
Nejaugi liksiu viena
savų svajonių ilgesy?*

*Kas esi tu
ir kur tu esi?
Aš laukiu tavęs.
Kodėl neateini?*

1951 m. Kudimkaras

PAVASARĖJANT

*Pavasario
ir laimės laukimas
žaidžia
saulės šiltais spinduliais.*

*Krioklių
ir upelių šniokštimas
atgaivina
plakimą širdies.*

*Atbudimas
gamtoje ir gyvenime...
Grįžta
paukščiai išsiūlgę lizdų.*

*Širdį
paliečia jaunatviškas nerimas
ir laukimas
nepatirtų jausmų.*

1951 m. Kudimkaras

KAS TU?

*Tarp sienų keturių
sėdžiu, liūdžiu ir laikiu...
Tik pasakykite, kodėl,
kodėl su sienomis kalbu?*

*Gyvenimo klajonėse
einu akmenėtu keliu.
Kodėl tik svajonėse
esu su tavim kartu...*

*Pasakyk, brangusis,
kas esi tu?
Ar sutiksiu aš tave?
Kur esi tu?*

*Nesutikau aš tavęs,
tavo mėlynų akių.
Nepažinau aš tavęs -
tavo rankų švelnių...*

*Nemato jaunystė
saulėtų dienų.
Nebėr tavęs -
tavo žodžių meilių.*

*Viena kaip vilkas,
staugiantis taigoje.
Tik nakties sapnuose
matau tave...*

TĖVYNEI

*Lietuva Tėvyne,
tu didvyrių žeme,
nekartą buvai pančiojama
vergovės grandine.*

*Ne kartą raudojo
gimtoji tėvų žemė,
trypiama svetimšalių
kerzinių batų purvinų.*

*Kiek Tave terorizavo
okupantai svetimi...
O kiek jiems talkininkavo
dvasiniai vergetos savi...*

*Tu kenti kruvinas kančias,
glausdama prie žaižaruojančios krūtinės
ištikimus tautos sūnus,
žuvusius už Dievą ir Tėvynę.*

1952 m. Kudimkaras

Su tremtinių Stravinskių šeima. 1952 m. Kosos miško pramonės ūkis

JAUNYSTĖS DAINA

*Gyvenimo laimės
sukasi ratas.
Skuba jaunystė
pasitikti aušros...*

*Pasimatymas Marse,
šokiai Mėnuly,
Grįžulo Ratais
skrendam dangun...*

*Apie meilės troškimą,
laimės siekimą
skuba jaunystė
dainuoti dainas...*

1953 03 05 Kudimkaras

PASIMATYMAS

*Šypsauti tau,
tik žodžių nerandu,
kuriais galėčiau
atsakyti tau
tuo pačiu,
kuo šildai mano EGO.*

*Kuo šildai
pavargusių,
sužvarbusių,
iškankintą,
kažko laukiančią
širdį...*

*Kuo šildai
ilgesingą,
buvusių trapią,
audrų ir vėtrų
blaškomą sielą.*

*Šypsauti tau
su kaltės jausmu,
kad niekada
negalėsiu tau
atsakyti
tuo pačiu.
Ačiū tau!*

1953 metų vasara. Kudimkaras

JAUNYSTĖ IR PAVASARIS

Šypsosi ir žaidžia
pavasaris lauke,
prikeldamas gamtą
vieversėlio giesme.

Iš miego atsibudę
pakalnučių žiedai,
vilioja jaunystę
svajonių keliai.

Laukais nuskambės
artojėlių daina.
Palaukėm atbėgs
mergužėlė jauna.

Džiaukis, kol pavasario
sugebėsi laukt.
Džiaukis, kol pavasarį
sugebėsi jaust.

Jaunatviškai šypsokis,
skrajoki dausose,
jei sukelia pavasaris
meilę širdyje.

Meilė ir jaunystė -
neišskiriami draugai.
Šypsokis ir žydėki,
jaunyste, amžinai.

1954 05 27 Kudimkaras

Kieme su kaimynėmis ukrainietėmis. 1954 m. Kudimkaras

* * *

*Tu - tik miražas...
Tu - žaibo blyksnis...
Perkūno trenksmas
tamsioj nakty...*

*Paklydęs keleivis
tarp dangaus ir žemės,
nelauktai pasimaišęs
gyvenimo kely...*

*Šypsauti tau...
Žodžių nerandu...
Nieko daugiau
pasakyt negaliu...*

1954 m. Kudimkaras

Kudimkaras 1956 m.

* * *

*Svetimos šalies
miesto sode,
šokių aikštelėje
supuos su tavim
Štrauso valso glėbyje.*

*Ilgesingais vakarais
Invos upės šlaite
brendu ne su tavim,
nors tik tu šalia.*

*Man reikėjo sienos,
kad atsiremt galėčiau.
Taigoj ieškojau qžuolo,
kad jo glėbyje nurimčiau.*

*Tik aplink tamsus eglynas
ir klaiki tamsuma.
Taigos glūdumoje
qžuolų nėra.*

1954 m. Kudimkaras

Tu atėjai -

*žydėjo gėlės,
geltoni lapai
kvepėjo jazminais.*

Tu atėjai -

*atėjo džiaugsmas,
Tavo lūpomis
šypsojosi dievai...*

Tu atėjai,

*kad ruduo pavasariu žydėtų
be liūdesio,
be skausmo širdyje.*

Tu atėjai -

*pabučiavai ir pažadėjai
atnešti
saulę glėbyje.*

Išeisi tu -

*aš jusiu kvapą,
kvapą gegužės
prie rudens tylos.*

Išeisi tu -

*aš lauksiu pasimatymo,
kaip laukia vasaros
vidury žiemos...*

1955 10 06 Kudimkaras

DRAUGUI

*Šaukiu aš tave,
kai man liūdna,
kai širdį drasko
vienatvės ilgesys,*

*kai gyvenimas atrodo
už akmenį sunkesnis,
besąlygiškai noriu
nurinti tavo glėby.*

*Tu ateini pas mane,
išsiūlgusią ir laukiančią
tavo glamonių
ir bemiegių naktų.*

*Tik negailestingas rytas,
žadintuvo triukšmas
prikelia iš miego ir
vylingų sapnų.*

1956 06 24 Kudimkaras

Su draugėmis prieš grįžtant į Lietuvą. 1957 m. Kudimkaras

SUGRĮŽIMAS

*Jėga atskirti nuo Tėvynės,
nuo tėviškės pievų ir laukų,
tėvų namų, darželių rūtų,
nuo prinokusių sode obuolių.*

*Mus vežė gyvuliniai vagonai
per Sibiro dykumas ir taigos miškus
į amžino išalo žemę
be teisės sugrįžt į namus.*

*Blaškėsi motinos, palikusios sūnus
ginti Tėvynės nuo bolševikinio maro.
Mirė kūdikiai prie motinų krūtinių,
nepasiekę Šiaurės ledinio kapo.*

*Mėtė, kankino laikmečio vėtros,
tačiau nepraradę vilties
ir iškentę, ištvėrę kančias ir patyčias
sugrįžom namo iš tremties.*

1957 m. Šiauliai

* * *

Labai mylėjau gimtą sodžių -
žaliuojančias sodybas,
raudonų dobilų laukus,
pavasari žydėjimą vyšnių,
rudenėjant prinokusius
laukuose javus.

Mano tėviškę -
mylimą brangią,
išdraskę gauja
alkanų vilkų.
Su žeme sulygino
jos neapsakomą grožį,
sutvertą tėvų rankų ir
GAMTOS KERŲ!

1957 m. Bundzai

TĖVŲ SODYBA

*Neliko vartų
įvažiuot į kiemą.
Neliko kiemo,
sodo ir namų.
Net šuns būdos ir Rekso,
saugojusio ramybę šeiminių.*

*Jau niekada
neatgims tėvų sodyba...
Tėveliui laikant
rankose vadžias,
dvejų obuolmušių
traukiama risčia
neįriedės iškilmingai
į kiemą karieta...*

*Pažadink, Aukščiausias,
Lietuvą Tėvynę
iš košmariško sapno,
prislėgusio krūtinę.
Atgaivink stiprybę
budinčių sūnų!
Sugrąžink į realybę
iš klaikių sapnų.*

1957 m. Bundzai

BIRŽELIO 14-oji

*Birželio keturioliktoji -
Gedulo ir Vilties diena, -
geriau tinka ją vadinti
TAUTOS GENOCIDO DIENA.*

*Tai masinio genocido pradžia -
siaubingų kančių golgota,
nostalgiskos vaikystės,
paauglystės prisiminimų tamsa.*

*Nežinojome, ar išgyvensime
patyčias ir bado šmėklas.
Nežinojome, ar kada sugrįšime
į Tėvynę, į gimtuosius namus.*

*Mus pasmerkė amžinai pražūčiai -
ištrėmimui iki gyvos galvos.
Nepaisydami baisių sąlygų,
išgyvenome VARDAN LIETUVOS.*

*Niekas sugrįžtančių mūsų nelaukė...
Tėviškė sulyginta su žeme...
Nepasitiko broliai prie vartų,
vedini žirgų vorele...*

1957 m. Bundzai

* * *

Broliui Vytautui

*Esi kovos išrautas
tėviškės qžuolas -
Plokščių miške
po nelygių kovų
su okupantų kariuomene,
lydima išdavikų -
parsidavėlių stribų.*

*Nusviro Tavo
stiprios rankos,
sutvertos
ne karo audroms.
Nulinko Tavo
jauna galvelė,
perverta kulkos, -
ne atsitiktinos.*

*Tave sužalotą,
suspardytą, negyvą
numetė pajuokai
prie tėvų namų
šaukdami: „Pasitikie,
banditų gūžta, -
vienas šeimininkų
sugrižo namo!“*

*Verkė Tavęs
prie vartų uosių alėja.*

*Vytautas Runas. 1944 m.
(Gimė 1926 m. balandžio 1 d.,
žuvo 1945 m. rugsėjo 12 d.)*

Lenkė galvas
beržai, qžuolai.
Sudrebėjo širdis
šimtamečio jovaro.
Skausmo giesmes kaleno
gandralizdy gandrai.

Raudonieji plėšikai Tave
kartu su žuvusiais
šešetu draugų
dar po niekšiškų
patyčių Plokščiuose
nuvilko prie Gelgaudiškio
karjero duobių.

Kai brolius partizanus
mėtė į tranšėją -
giedojo giesmes
Gelgaudiškio šilas.
Kai pilamas žvyras
čaižė išniekintus kūnus -
raudojo paukščiai
Motinų raudas ...

MAMYTE!

*Tu į gyvenimą mane išlydėjai.
Apkabinusi glostei gležnus pečius.
Apsiašarojus pabučiavai ir pažadėjai
saugoti save ilgus ilgus metus.*

*Kasdien jaučiu Tavo meilų žvilgsnį,
matau nuvargusias nuo darbų rankas,
priglaudusias mane prie savo krūtinės,
švelniai kedenančias nepaklusnias mano kasas.*

*Aukščiausias negailėjo Tau sunkumų,
blaškė klystkeliais ir kančių takais,
o Tu aukštai iškėlus galvą
ėjai sunkiais gyvenimo keliais.*

*Noriu Tau, Mamyte, palinkėti
ilgų ir laimingų metų,
būti sveikai, laimingai su dukromis ir anūkais,
švęsti daug, daug džiaugsmingų jubiliejų.*

1960 12 23

* * *

M. K. Čiurlioniui

Muziką ir dainą
gamtos ir žmogaus,
sielos vienybę,
pienės trapumą
ir pojūčių didybę
Tu nupiešei žaižaruojančiomis spalvomis.

Žemė užlieta
Saulės šviesos.
Spinduliuose maudosi gamta.
Tirpsta sniegai,
garuoja vandenys,
krisdami kaskadomis, maištaudami.
Debesyse dunda griaustiniai...
Skrodžiantys tamsą
blyksi žaibai -
stačiai, zigzagais,
lyg mirtis ar įkvėpimas,
lyg pykčio priepuoliais
baustų žemę už klaidas.

Gyvybė čiurlena
Čiurlionio kūryboje
didele upe
plačiai ir laisvai.
Spalvų, garsų srautai
verda, alsuoja,
gimsta pasauliai,

*miršta svajonės -
sulieja viską į vienį...
Tyla...
Lieka gyvenimo jutimas
ir Saulės šviesa...*

*Staugia, švilpia vasara -
akinanti, pasiutusi, aistringa,
sveika ir ištvirkusi
savam vešlume.
Viskas verčiasi kūliu -
šypsenos, veidai,
šviesa į šešėlį...
Ilguose sijonuose
susipynusios kojos
neduoda nuskęsti
gamtos siautuly.*

*Čiurlioniško pavasario
ir vasaros pasakos,
skrydžio jausmą pagimdę
Dzūkijos miškai,
didelei kūrybai
įkvėpę poetą,
atminimą jos saugos
AMŽINAI AMŽINAI!*

RUDUO

*Be džiaugsmo šypsena
iškreipia veidą, ne mintis.
Nedėkime ant veido
džiaugsmo kaukės,
jei nesijuokia akys ir širdis...*

*Ruduo lauke, ruduo širdy,
gyvenime ruduo.
Vasaros ir laimės maža.
Geltoni lapai...
Gyvenimo vanduo nusinešė
nerūpestingą juoką...*

*Pavasaris sugrįš,
vėl gamtą atgaivins,
tik prarasta jaunystė
niekad nesugrįš...
Veidą voratinklis išraizgys,
žiema į amžinybę nusineš.*

*Priklausys nuo pragyvento laiko,
atliktų darbų,
gyvenimo prasmės,
nuo tavojo akiračio platumo,
ar greitai palikuonys
be pėdsako išbrauks iš atminties.*

1970 10 06 Romainiai

DRAUGYSTĖ

*Draugystė
tarp artimųjų,
draugystė
tarp draugų,
tikra draugystė
saugo nuo ligų.*

*Draugų artumas,
meilė, supratimas
lengvina negandas,
stresus, sunkumas.*

*Draugystės jausmas
įkvepia kūrybai,
ilgina gyvenimą,
gydo be vaistų.*

1971 m. Romainiai

NIJOLĖS RYTMETIS

*Ji keliiasi kas rytą
valandą devintą.
Akis prakrapščius
skuba valgyt nenorom.
Grįžus lovą pasikloja,
galvą sušukuoja,
išeina pasivaikščioti
apylinkėm žaviom.*

*Siauručiu takučiu
tarp eglaičių, pušų
ji perkerta „Laisvės alėją“,
Dar iš tolo ramiai,
sudėjus rankes šventai,
nusilenkia žemai
“meilės pušiai”.*

*Priartėjus arčiau
ima skubėti greičiau
tris kartus saulės kryptimi
aplink medį.
Užmerkus akeles,
aukštyn pakėlus rankes
maldauja Deivės,
kad sektųsi meilėje.*

*Nuleidžia šakas žemyn
susijaudinusi pušis,
prie krūtinės švelniai*

*ją prigludžia:
„Ir gyvenimu tikėk,
ir meile tikėk“, -
jai į ausį pušis
tyliai ošia...*

1971 01 28 Romainiai

MERGVAKARIS

*Paaiškinkite man, kolegės mielos,
kame esu ir kur aš pakliuvau?
Kodėl šiame ratelyje mergelės vienos?
Kad vienos būtumėte mintyse... aš nemanau!*

*Suprantu... Jūs apgavikės, jūs ne vienos,
Jūs ne iš tų, kur liūdi, tūno vienumoj...
Sakykit, kur klajoja jūsų sielos?
Ką atsinešėte širdies gilumoj?*

*Kas jūsų širdyse? Ar vyras, draugas, gal bičiulis?
O gal sūnelis, gavęs dvejetuką iš drausmės,
gal susirūpinęs mamytės veidas,
O gal kaimyno, bendradarbio žvilgsnis,
mestas iš kairės?*

*Atleiskit, jei kurią iš jūsų sužeidžiau,
nukritusi į jūsų būrį iš padebesių.
Į mergvakarį su savim atsinešiau
margą skrynią gražių svajonių ir vilčių.*

*Šiandien aš siūlau jums pakelti tostą
už Nijolytę mielą ir jos svajones,
už gyvenimą laimingą, viliojantį ir margą, -
Aukščiau pakelkime taures!*

1971 01 28 Romainiai

ATSISVEIKINIMAS

*Paliekat jūs
Romainius vienus
liūdėti ir klajot tuščiai.
Paliekat mišką,
svajingas mėnesienas
ir „meilės pušį“,
glamonėjusių švelniai.*

*Paliekat tamsius vakarus,
išbraidytus takelius,
nesugebėjusį įsiliepsnot
ant ledo laužą,
baltu sniegu apklotas
pušų šakeles.
Išeinat į gyvenimą
kūrybingą ir aišką.*

*Kad nepamirštumėte Romainių,
prašome paimti su savim kartu
ir paslėpti kampelyje širdies
šakelę maumedžio,
pasipuošusių sidabriniais šerkšnu,
kaip talismaną,
linkintį LAIMINGOS ATEITIES!*

1971 02 10 Romainiai

* * *

Dr. K. Kavaliauskui

*Praeis daug kūrybingų
ir nerimastingų metų.
Pro Jus praslinks
nemaža savitų
pablyškusių veidų,
kuriuos Jums suvienodins
negailestingai skubantis laikas.
Jūsų akyse liks
vienas - sveikas, linksmas
ar paniuręs ir blyškus,
neaiškus veidas.*

*Ligonių atmintis užfiksuos
visam gyvenimui -
trumpam, o gal ilgam -
malonų veidą,
skubantį pagalbon
mažam, jaunam, senam.*

1971 03 04 Romainiai

* * *

*Gamta po kojom
Tau minkštą kilimą paklojo,
išaustą iš garbanotų viršių
ir iš samanų.
Takus žibuoklėm,
pakalnutėm padabino,
šypsojosi pumpurai
laukinių obelių...*

*Bet Tu išėjai vis tiek,
pasmerkus mane vieną
liūdėt tarp sienų keturių,
ir jaust
nutolstančios žavios ir
nebaigtos dainos artumą
ir begalybę kartų
Tavęs klaust...*

*Kodėl gegužėj sniegą
išbarstei Tu ant pušų,
užgesinai ugnį
ir tvenkinį užšaldei?
Vis tiek nesugebėsiu aš
atkurt nepakartojamų vakarų
ir niekada nedegs
laužai ant ledo!*

*Sakyk, kodėl Tu
su savim išsinešei*

*aromatą kvapniųjų pušų,
švelnų žalumą
su savim pasiėmei
nekaltai besiskleidžiančių
pumpurų?*

*Palikai man tik
skausmą ir ilgesį...
Viską aplinkui
nudažei pilkai...
Pasiėmei su savim
net mėnulį,
globojusį ir bučiavusį
žiemos vakarais...*

*Prisiminimui Tau
skiriu žibutę pirmą
su neištirpusiu ledu kartu
ir apšerkšnijusia šakele obels,
nes tik žiema vaidensis man gegužėj,
ir Tavo juokas mėnesienoje
prie sidabrinės pušies skardens...*

1971 05 05 Romainiai

* * *

Tavo veide -
 švelnumas, šypsena.
Blakstienos, nors ir merkiasi,
 nuovargio jausti negali.
Tenka pamiršti rūpesčius savus
 ir savo šeimą,
kai gelbėti gyvybės skubi!
Pasverti tavo darbo
 neįmanoma:
daug ar mažai
 Tu šiandien padarei...
Kokiu mastu
 matuoti tavo planą?
Kiek priešmirtinio siaubo
 tu matei?
Šiandieną mes, ligoniai,
 norim palinkėti
ilgų, laimingų ir
 ištvėringų metų.
Mieliems veidams
 chalatais sniego baltumu
triskart VALIO sušukti ir
 visam pasauliui matant
vieningai norime
 ant rankų jus paimti
kartu su ošiančia pušim ir
 qžuolu šventu,
iškelt aukštyn lig debesų
 ir nuoširdžiai sušukti -
LINKIME JAUNIEMS SULAUKTI ŠIMTO METŲ!

1971 06 11 Romainiai

LIKIMO DRAUGAMS

*Prašau sakyti susimildami,
Kas jūs tokie esat? Ir ką čia veikiat jūs?
Visus jus sutikau Romainiuos
nuleistom kelnėm prie švirkšto adatos.*

*Pamiršę tubozidą, paską, streptomyciną,
susėdote pušų paunksnėj būreliu.
Dabar jūs rankoj laikot čierką,
skubate užkąsti karštu šašlyku!*

*Jauni veidai, prisirpę aviete nuo vyno,
šypsos viens kitam mielai ir maloniai.
Kiek daug kalbų dar ir kaip maža laiko
mums teks praleisti šitam draugiškam rate.*

*Greit sutemos miškus ir klonius
apdengs juoda skraiste, ir mes,
palikę laužo žarijas ir dainas neužbaigtas,
sugrįšime per langus į palatas.*

*Ir vėl gyvenimas tekės sena vaga.
Skambutis žadins septyniomis rytą.
Ir vėl mus persekios idūkės Salomėjos veidas.
Švelniom akelėm į mankštą kvies mus Regina.*

*Prašau visus čia buvusius vieningai
prisiekti maumedžio šakele švelnia -
mūsų tarpe saugot draugiškumą,
gerbti vienas kitą draugyste šventa.*

1972 06 23 Romainiai

* * *

Noriu tau palinkėt
jubiliejaus proga
laimės krantą pasiekt -
nenurimti jame.

Tegul metų našta
tavo nesugniuždys.
Lai širdis liks jauna
ir mylėt sugebės...

Aš kasnakt sapnuose
lankysiu tave.
Kasdien saulės spinduliais
šildysiu tave.

Vakariu vėju
kaklą apkabinsiu,
laumės bučiniu
širdį nuraminsiu.

1972 m. Kaunas

AUDRA

Juodi debesų kalnai
sujungė žemę, perkūną, žaibus...
Užnėrus vėjui kilpą
ant galvos
audra šturmuoja
šėlstančias bangas...

Paklaikusi įnoringa audra
grumiasi su gamtos jėga.
Besaikis jūros
šėlsmo pasiutimas
apnuogina padangių
meilės aistras.

Šniokšdamos bangos
skalauja pakrantę.
Neša smėlį
į Baltijos gelmes,
į gintarinius Kastyčio rūmus -
statyti Jūratei meilės laivų..

1972 m. Palanga

NEVĖŽIS

*Nekrykštauk, žuvėdra,
nedrumski rimties -
Nevėžis dainuoja
jaunystės dainas.*

*Apie amžiną meilę,
rytmečio aušras
senelis Nevėžis
dainuoja dainas.*

*Kaip vešliuose jo krantuose
laukinių paukščių lizdais
žydi aistra
žaliais ajerais.*

*Basos kojos lakstys
ajerų kilimais,
vėjeliu nuskubės
vaikystės sparnais.*

*Vidurdienio saulė
bėgdama krantais
užgesina gaisrus
karštais bučiniiais.*

1972 m. Kaunas

* * *

*Tau grožio netrūksta
ir proto gana.
Kasdien tik kartoji,
kad laiko stoka.*

*Kad dienos per greitai
prasilenkia su mintim,
kad darbams sumanytiems
nesuspėt su tavim...*

*Ką tau palinkėt
Jubiliejaus proga?
Gal Saulę pasiekt?
Bet ar bus tau gana?...*

*Tu nori susmulkinti
save dalim,
išdalyti kitiems...
O kas bus su tavim?*

*Mažas smilteles
vėjelis rytys
išnešios išbarstys
po laukų platybės.*

*Taip genijus žus,
gyvenimas dings,
ilgesy ir sapne
svajonė numirs...*

* * *

Gegužė dėl Tavęs
kasmet apkloja žemę
žalia skraiste,
apiberta pirmais žiedais,
kad ant lengvų bangelių
neštų Tau dainą
lakštingala
pavasario vakarais.

Kad Tavo balsą aš
kas rytmetį girdėčiau:
balsą Mamytės ir
draugės artimos,
kas rytmetį
švelniai skardenantį,
prikeliantį šeimą
pasitikti dienos.

Tu sugebėdavai ir rudenį
pavasariu gyventi,
šalta Tau buvo vasara iš
akmenėto gyvenimo vandens.
Pirmieji pavasario žiedai
Kasmet Tau skuba sukalbėti
AMŽINĄJĮ ATILSĄ Tau
ir Tavo sūnums.

1973 05 03 Romainiai

VASARA

*Takai žvaigždėm nusėti.
Papievėm, parugėm
lekiu krantu smėlėtu
su vėju ir viltim,*

*kad vėl tave sutikčiau,
kur vėl dainuos Neries šlaitai,
saulutė veidą glostys,
šypsosis ajerai...*

*Tylus ir susimąstęs
vėjelio genama vilnim
apie gyvenimą ir Laisvę
Nevėžis skubės pirmyn...*

1973 07 05 Kaunas

* * *

Aš žinau -
 tu ateisi.
Žinau -
 laukiu tavęs ir aš.
Žinau -
 likimas krečia pokštus.
Žinau -
 žaidžiu tavim ir aš...
Žaidimai vaikiškai
 malonūs.
Tik suprasti negaliu
 tavęs,
kaip galima
 nesiskaityt su normom
ir žioplai
 nesaugoti savęs!
O vis tik
 mielas tu ir geras,
Švelnus
 kaip maumedžio žaluma,
kur lengva
 galvą panarinus
nurimti
 su nakties tyla!

1973 07 18 Romainiai

VASARA PRIE JŪROS

Ošianti jūra.

Bangos...

Svaja...

Putų glamonės,

bučinių tylą.

Viską sumaišo

perkūnas,

audra,

žaibas žudikas

su mylimosios aistra....

Ir lietus,

ir saulė,

ir žemė

duondavė -

sutelpa visas

meilės glėby.

1973 07 18 Palanga

Irena su drauge Emilija Skuncikaite. 1957 m. birželio 24 d. Kudimkaras

TOSTAS

*Pakelkime taure
ant metų rubežiaus
už sėkmę,
už džiaugsmą,
už laimę vaikų,
už mėgstamą darbą,
kolektyvą darnų,
už naujametinius linkėjimus
mylinčių akių...*

*Lai visos
minutės
gyvenimo
džiaugsmo nušvinta!
Gyvenimas -
darbas,
kūryba,
kova,
laimės taurė,
ateities svajonė,
viliojanti graži ir
NEBAIGTA DAINA!*

1973 12 25 Kaunas

DRAUGEI

Norėčiau tau
šiandien padovanoti
sidabro juoką
vaikystės dienu,
norėčiau rudenį
gyvenime pakeisti
jaunatvišku pavasariu žaliu!

Linkiu tau
džiaugtis ir
šypsotis, ir
kai liūdna, ir
kai širdyje
vien ilgesys...
Laimės be skausmų
gyvenime nebūna!
Ištikimesnis draugas
gyvenime - liūdesys...

Praeiki
išdidi pro jį...
Žinoki -
ten kažkur toli
vien dėl tavęs tik
šviečia saulė ir
šlama dainų
qžuolai žali...

1973 12 28 Kaunas

LINKĖJIMAI

*Nauji metai,
naujos laimės siekimas,
nauji rūpesčiai,
nauji vargai.*

*Lai stiprina valią troškimas
siekti, laimėti,
kovot, nugalėti,
degti ir džiaugtis ramiai.*

*Kai ateinančiais metais
ieškosi žvaigždžių danguje,
nepamirški,
kad žemė Visatoje
šviečia žvaigžde,
kad Marso gyventojams
Žemė - žvaigždė.
LAIMINGI BŪKIME ŽEMĖJE!*

1974 12 31 Kaunas

AŠ - MOTERIS

*Tu Tėvynę gynei.
Aš žemę apvaisint gebėjau.
Mūšiuose miškų, tankmėse
šalia tavęs kovojau.
Į tavo petį atsirėmusi
pergalės džiaugsmo laukiau...*

*Ir vis tik aš - moteris:
mylinti, tylinti,
pavydi ir švelni,
laukianti, šaukianti,
viliojanti ir rami;*

*aš - gėris ir blogis,
meilė, aistra
ir tavo sūnelio
pasaulio pradžia.*

*Aš tavo...
Gyvate tavo kaklą vynioju,
tavo gyvenimo geismu gyvenu
ir laukiu...*

*AŠ MOTERIS...
MYLĖKITE mane!*

1975 03 05 Kaunas

SKUBAME

*Skubame, skubame, skubame
padangėm, žeme ir dangum.
Skubame keltis,
skubame dirbti,
kurti ir likti jauni.*

*Jei nori, kad tave mylėtų -
mokėki mylėti draugus.
Jei nori, kad tave suprastų -
išmoki suprasti kitus.*

*Supraski jaunystę -
lakią, neramią,
saulėtą vaikystę,
žaidžiančią, gražią,*

*suprask ir kovoki
už gyvenimą gražų,
skubėki pralenkti
laiką ir amžių.*

1975 04 26 Volgogradas

SALOMĖJA NĖRIS

Tavo rytas -
stebuklų pasaulis.
Iš pasakų šalies
Tu ateini į žemę,
į tikrovę,
myli gyvenimą
ir žmones,
„Bėgi per lūžtantį ledą“,
„Pėdas smėly“ palieki...

Karas sutrypė gėles,
išardė gyvenimus,
pražudė jaunystę
Tavo ir Lietuvos.
Daina Tu
skausmo grūdą sėjai -
„Lakštingala negali nečiulbėti.“
„Garbingai mirti nebaisu -
baisu beprasmiškai gyventi.“

Likai Tu
Lietuvos istorijoje
neįminta mįslė,
rytmečio šalnos pakąsta
Diemedžio šakelė.

1975 m. Kaunas

* * *

*Aš - vėjo blaškoma
maumedžio šakelė.
Aš - saulės nesusildyta
gyvybės šaknis.
Aš gyvenimo bangose
blaškaus kaip žuvėdra,
netikėtai paklydusi
audrų sūkury.*

*Šaukiu aš tave,
gyvenime mano,
iš nebūtų valandų,
nejaustų jausmų,
iš nesulauktos laimės,
nelaimingos meilės -
ateik, akimirka
nebūtų valandų!*

1979 09 18 Kaunas

KRYŽIŲ KALNAS

*Ant Jurgaičių piliakalnio
šventykla - KRYŽIŲ KALNAS.*

*Čia kryžiai, kryželiai,
ant stogastulpių rožiniai,*

*jie liudija kančią,
žmonių ašaras, sielvartą,
skausmą ir negalią,
nelaimės ir ligas.*

*Kryžiuose sukrauta
patirta skriauda,
maldų žodžiuose -
šauksmai pagalbos ir padėka.*

*Viešpatie, saugok
Tėvynę Lietuvą!
Žmonėms suteiki
dvasios ramybę.*

1980 m. Kryžių kalnas

KOVO 11-oji

*Medumi žydi liepos,
ošia klevai,
šlovindami didybę
senelio Vilniaus amžinai!*

*Kad dienos vien šviesios
be karo grėsmių
saulės spinduliu skrietų
tautos Laisvės keliu.*

*Neris ir Vilnelė
iš krūtinės gelmių
laisvai gieda himną
su manim kartu.*

*Trispalvė vėliava
Nepriklausomos Lietuvos
Gedimino kalne
vėl ramiai plevėsuos.*

1990 m. kovo 11 Vilnius

* * *

*Beviltiškai ieškau
Tavo kapo.
Tik kur padėjo
Tavo kūną, -
žudikai mums nesako!*

*Negalėsiu lankyti
Tavo kapo!
Negalėsiu jo puošt gėlėmis,
uždegusi Vėlinių žvakelę,
išsakyti gėlą širdies!*

*Tik palinkus
prie kryžiaus Gerdžiūnuose -
prie žemės
su Tavo kraujo lašais -
gedinčia širdimi
prašysiu Aukščiausio
TAU RAMYBĖS AMŽINOS.*

*Tik tamsioje naktyje
dangaus aukštybėse
žvaigždžių take
Tavo siela
visą gyvenimą
šioje žemėje
man švies ŽVAIGŽDE.*

1990 m. Kaunas

* * *

Broliui Pranui

*Tu išėjai pasiryžęs
žūt už Tėvynės laisvę
mirtimi alsuojančiais
kovų keliais.*

*Tavo laisvos širdies
kilnus pašaukimas
padėdavo laimėti
nelygiose kovose.*

*KGB samdiniai -
išdavikai tautos -
pardavė Tave
už kelis skatikus.*

*Netikėtai nelauktai
rusų kareiviai ir sribai
apsupo žaviąją
Nykos pakrantę.*

*Automatų serijos
peršovė Tavo koją, -
enkavedistai norėjo
paimti Tave gyvą.*

*Su ginklu rankose
Tu nepasimetei -
paskutinį šovinį
sau palikai...*

Pranas Runas - Lietuvo kariuomenės viršila. 1939 m. Seredžius

Dešinėje pirmoje eilėje - Pranas Runas. 1939 m. Seredžius

*Tavo akys pakilo
į Tėviškės dangų -
paskutinis žvilgsnis
pro debesis į Dievą!*

*„Vardan Dievo Tėvo,
sūnaus ir šventos dvasios“, -
šnibždėjo lūpos
paskutinius žodžius.*

*O ranka pakėlė
prie smilkinio ginklą -
gyvybę nutraukė
paskutinė kulka...*

*Nykos pakrantėje
ant akmens prie kryžiaus
Gerdžiūniškiai iškalė
atminimo žodžius:*

*„Jis Laisvę gynė mūs
ne žodžiais, bet kova.
Jo žygdarbius minės
atgimus Lietuva.“*

(Žuvo išduotas 1951 m. birželio 16 d. Gerdžiūnuose)

PARTIZANAI IR PASAULIS

*Verkė raudojo
pušų viršūnės,
kai budeliai niokojo
partizanų kūnus.*

*Daužė ir spardė,
išrengę nuogus,
sumuštus ir išniekintus
mėtė į duobes.*

*Partizanai tikėjo,
kad stebuklas įvyks -
Lietuvai pražūti
pasaulis neleis.*

*Pasaulis žinojo
okupantų kėslus...
Tik partizanai nesuprato
pasaulio tylos...*

*Kodėl pasaulio valstybės
buvo aklos, abejingos
be kaltės žudomiems
žmonių milijonams?*

*Kodėl pasaulis leido
nepatyrusiems jauniems
kovot dėl Lietuvos Laisvės
VIENŲ VIENIEMS?*

1992 m. Kaunas

PARTIZANŲ VĖLĖS

*Prie paminklų, kryžių
šventoje tyloje
budi partizanų vėlės
su ašarom akyse.*

*Kovojom ir žuvom
už Laisvę Lietuvos.
Mes nenorėjom mirti
už Laisvę be tautos.*

*Be Dievo ir Tėvynės
su širdgėla paslėpta,
be sąžinės ramybės
liko išdidi tauta.*

*Mus šaudė, medžiojo
kaip girioje vilkus.
Sugavę kankino -
lavonais gąsdino vaikus.*

*Virves nėrė ant kaklo
su panieka veide,
mušė, spardė, kankino,
valkiojo žeme.*

*Būkit prakeikti, tautos išdavikai,
parsidavėliai kūnu ir dvasia,
raudono maro talkininkai -
Lietuvos gėda ir kančia!*

1992 m. Kaunas

SAUSIO TRYLIKTOJI

*Tą siaubingą naktį,
sausio 13-ąją,
prožektorių liežuviai
raižė televizijos bokštą.*

*Bokšto link slinko
tankai, šarvuočiai.
Iš jų grūmojo
pabūklų vamzdžiai.*

*Sovietiniai kariai
pavirto žvėrimis,
be gailesčio šaudė
į beginklius žmones,*

*į dainuojančių minių,
ne ginklu, o daina
siekiančių apginti
Lietuvos laisvę.*

*Tik omonininkai nežinojo,
kad lietuvis geriau žus,
raudoniems okupantams
daugiau nevergaus.*

*OMONai jau bokšte
pro išdaužytus langus
tebešaudė į minių,
kuri nejudėjo,*

*o vis garsiau dainavo,
vis garsiau skandavo,
nakties aidas kartojo -
LIE-TU-VA BUS LAISVA!*

*Tą lemtingą naktį
tauta nepalūžo.
Į beginklių žmonių krūtines
OMONo kėslai sudužo.*

*Už ką OMONas
šaudė ir žudė?
Kodėl troško
nekaltų žmonių kraujo?*

*Tik už tai, kad lietuviai
Tėvynės laisvės neišsižadės.
Tik už tai, kad už Laisvę
geriau žus - nevergaus!*

1993 01 13 Kaunas

* * *

*Kompozitoriaus Antano Padleckio
vadovaujamo choro penkmečiui*

*Dainuojate apie Tėvynę laisvą -
be kančių, be smurto, be gulagų.
Dainuojate apie Tėvynės laisvę,
kuriai paaukojote jaunystę.*

*Iš meilės Dievui ir Tėvynei
jūs pynėte laisvės troškimą.
Tremties kančias, kalėjimų miražą
dainuojate Lietuvai jau laisvai.*

1996 02 17 Kaunas

KODĖL?

*Be laimės
ir be meilės
einu gyvenimo keliu.
Minu jų kliūtis -
sutinku pavojus,
tamsoje ieškau
Saulės spindulių.*

*Neverk, širdie,
kad laimės nepatyrei,
lengvai virpėjai
meilės glėbyje.
Nurimk,
likimo nepakeisi -
jis užslopino
net viltį manyje.*

*Tik nerimas
lydės mane
širdies troškimų
užmirštais takais.
O laimė
iš vaikystės sapno
išblėso
prieblandoj rudens.*

2000 06 12 Vilnius

LAISVĖS ALĖJOJE

*Lyja lietus
kristalo lašais,
prausia liepas
Laisvės alėjoje.*

*Laikas sustoja
ties tavo kerais
tavo atvirame
žavingame žvilgsnyje.*

*Tu skubi,
nematai,
gal nenori matyti.
Tu ne tas...
Nesustok!
Tu nemoki mylėti!*

*Mylėti lietų,
mylėti saulę,
mylėti save -
apglėbt pasaulį...*

NELIŪDĖK!

*Švelnus ryto vėjas
šukuoja mano plaukus,
veidą bučiuoja
saulės spinduliai.*

*Baltas kaip sniegas
skrenda albatrosas -
man sparnu mojuoja,
klykta:
- Neliūdėk!*

*Dangau ir jūra,
mano numylėti,
paguoskit širdį
kančių sutrintą,*

*leiskit atgimti
bejėgei sielai
šioje negailestingoj
vargų pakalnėj!*

2003 09 27 Palanga

BERŽAI PRIE „ŽUVĖDROS“

*Du beržai -
seni draugai -
pasitiko mane
prie „Žuvėdros“ sparnų.*

*Krintančiais lapais
pabučiavo meiliai,
palinkėjo šiltų ir
saulėtų dienų.*

*Apsvaigus aromatu
paunksnėj pušų
pajusti glamonę
Baltijos bangų.*

*Birutės kalne
gėrėtis qžuolų stiprybe.
Išbraidžius rudenio takus,
nurinti Naglio glėbyje.*

2003 09 27 Palanga

* * *

*Iš dangaus tamsybės
Šypsosi tau žvaigždės.
Skrustus tau bučiuoja
nakties tyluma.
Tu plauki pavėjui
gulbę apkabinęs.
Tau dainuoja dainą
Baltijos banga.*

*O bangos banguoja
aukštyn ir žemyn,
jausmus atgaivina,
sugrąžina praeitin,
supa, liūliuoja,
neša tolyn,
jūra vilioja
mylimosios glėbin.*

2003 09 28 Palanga

VIENIŠA GULBĖ

*Šventosios žydinčia pakrante
brendam per rasotą žolę.
Pageltusiam raiste
akimis glostom
vienišką ir liūdną
baltą gulbę.*

*Kodėl tu vieniša,
vandens gražuole?
Kur tavo gulbinas?
Nurimk, mieloji,
išskleisk sparnus -
tau jau laikas skristi
į šiltesnius kraštus.*

2003 09 30 Palanga

* * *

*Paplūdimy, įmerkę kojas,
renkame jūros putas,
su žuvėdromis lenktyniaudami,
dainuojame dainas.*

*Trys žvejų mergaitės
mus pasitinka pajūry,
vilioja, kviečia šokti tango
bangų sūkury.*

*Vorele brendame mes
rudėjančia pakrante.
Šlapios pušų šakos
glosto, šukuoja mūsų plaukus.*

*Veidus prausia, bučiuoja
šiltas rudens lietus.
Danguje vaivorykštė
rodo kelią į namus.*

*Atsargiai slenkame mes
per krūmus, per brūzgynus,
spardydami musmires,
rinkdami grybus.*

*Klykdamos žuvėdros
visur lydi mus,
kviesdamos surinkti
krintančius lietaus lašus.*

BIRUTĖS KALNE

*Geltonų lapų kilimu brendu -
liūdžiu, mąstau, galvoju
apie milžinišką bočių didybę,
vaidilutės Birutės dievybę...*

*Apie protėvių žygius mąstau,
apie jų didžiai šlovingas dienas.
Klūpodama kalne maldauju
sugrįžti žemėn jų dvasias.*

*Kad atgimtų žmonių tautiškumas,
lietuvaitės dainuotų Maironio dainas,
ainiai gerbtų didvyrių didvyriškumą
vardan Tėvynės Lietuvos ateities.*

2003 10 06 Palanga

PRAEIVIAI

Gyvenime mes esame
tik praeiviai -
ir nė per nago
juodymą daugiau!
Mus nulydės
nauja karta,
nauji keleiviai, ir
nežinia, ar
būtų gyvent lengviau,
jei mes žinotume,
kas mūsų laukia
šiandieną vakare
ar ankstų rytmetį rytoj,
po metų,
po kitų ir
dar toliau...

2004 06 24 Kaunas

* * *

*Brangus mano turte,
linkiu Tau šiandien
būti linksmai.
Tu šeimoj vienintelė likai man,
mano Aukse.
Mano gyvenime
švieti Tu man žvaigžde.*

*Tavęs nesutrypė
sovietinio gulago metai -
meile Lietuvai
ruseno Tavo širdis.
Tu ilgėjais laisvės,
Tėviškės sodybos,
jovarų, alėjų,
šimtamečių ažuolų...*

*Už spygliuotų sienų
Tu nepalūžai, -
viską iškentėjus,
sugrįžai namo.
Tu visada tikėjai,
kad sugrįši į Tėvynę,
kad tikrai gyvensi
žemėje tėvų.*

*O šiandieną
džiaugias mano akys,
matydamos Tave
tokią jauną, gražią,
su mylima dukrele
ir anūkų trijule,
apkabinusių Tavo kaklą.*

*Linkiu Tau ateityje dar
daug šventinių akimirų ir valandų švęsti
ir su proanūkių būriu kartu!*

2005 02 05 Kaunas

* * *

Kompozitoriui Antanui Padleckiui

*Jūsų dainose
mes skaitome
savo gyvenimus -
sutryptos jaunystės ir
akmenuotos praeities.*

*Jūsų dainose
mes jaučiame
plakimo ritmą
amžinai jaunos ir
nepavargstančios širdies.*

2005 07 06 Kaunas

DUKRELEI

*Tu ateik pas mane,
kai Tau bus liūdna,
kai spurdės širdelė
ilgesio prislėgta.*

*Ateik pas mane,
kai akys norės verkti
ir kankins Tau sielą
vienatvė nekviesta...*

*Aš nuraminsiu Tave,
paglostysiu Tau galvą,
išsklaidysiu nerimą
ir slogias mintis.*

*Aš Tavęs visad lauksiu...
Kas rytą... vakarėlį...,
ateinančios nurimti
motinos glėby.*

2005 07 26 Kaunas

VIENYBĖ

*Buvo visko -
ir šilto,
ir šalto,
ir nerimo
dėl neaiškios ateities.
Bet petys prie peties susiglaudę
neprarasdavom vilties,
vilties pasiekti
dvasinę vienybę,
tautinę stiprybę
visų,
patyrusių
patyčias ir skriaudas,
iškentusių
nepakenčiamas kančias,
VIENYBĘ!*

2005 10 23 Kaunas

* * *

*Jei galėčiau -
skausmo ašaras
Tau šluostyčiau...*

*Jei pajėgčiau -
šalia Tavęs
dieną naktį būčiau...*

*Jei mokėčiau -
Tave gyventi
išmokyčiau...
Išmokyčiau Tave
save mylėti...
Išmokyčiau Tave
pakelta galva
per gyvenimą eiti.*

2006 01 10 Kaunas

MALDA

*Dievuli brangiausias,
prašau Tavo malonės, -
atsiųski, Aukščiausias,
šventos ramybės.*

*Užgrūdinki kūną
kliūtims nugalėti,
sustiprinki sielą
skausmams nuraminti,*

*kad užtektų stiprybės
per gyvenimą eiti.
Suteiki viltį
akmenėto kelio galą pasiekti.*

2006 06 02 Kaunas

KELIAS

*Ar gyvenimo kelias
turi širdį?
Tik su širdim
jis patrauklus,
jei žada
laimingą kelionę per gyvenimo
kalnus ir šlaitus.
Kur kelias
į laimės pasaulį,
kad be baimės
neliktum nesuprastas?
Su pasitikėjimu ir meile keliauti,
dalyti
džiaugsmą
sutiktam!
Žmogui reikia
neblaškomo dėmesio,
kai dvasia
būna skaudžiai trapi,
kad surastų
esmę idealo
DUOBĖTAM,
AKMENĖTAM
KELY...*

2006 12 10 Kaunas

MANO PASAULIS

*Pasaulis nesuprantamas,
nesuvokiamas -
niekada neatskleisime
jo visų paslapčių.*

*Mano pasaulis
apglėbia begalybę
išpuoselėtų vaikystėje
nepasiekiamų vilčių.*

*Mano pasaulis
krinta ir kyla.
Mintimis skubu, bėgu
aš ten, kur ir jis.
Praeities pasaulis
subyrėjo į šipulius.
Ateities pasaulis -
beprasme viltis.*

*Belieka priimti
pasaulį tik tokį,
kokį skyrė Aukščiausias
iš aukštybių dangaus.
Pasaulis - geismas.
Gyvenimas - žaismas.
Jį vainikuoja
gludi paslaptis...*

2006 12 10 Kaunas

PER KLIŪTIS

*Ieškau nepatirtų
troškimų paslapčių -
susiduriu su pasauliu
negailestingų kliūčių.*

*Kaip perlipti kliūtis,
pašalint skausmus,
nepelnytai patirtus
jausmų sužeidimus?*

*Kaip sėkmingai įveikti,
ištrint iš atminties,
atitolint, sušvelnint
šešėlius praeities,*

*kad laisvėtų siela,
skaidrėtų dangus,
kad Aukščiausio palaima
apglėbtų pečius?*

2006 12 12 Kaunas

AUDRA

*Saulei slenkant link laidos
jos glamonėje neapsakomai gera, -
šiluma apglėbia gležnus pečius.
Vakarėja žaliuojanti vasara.*

*Ilgėja šešėliai ant smėlio takų.
Sparčiai artėdams trankos perkūnas,
svoidydamas ugnį ir žaibus,
mėto žemėn lietaus lašus...*

*Audra linguoja milžinus medžius,
prie žemės lenkia menkus krūmokšnius,
su purvu maišydama žolę ir gėles,
gena vandenį į smulkius upelius.*

*Staiga viskas nurimsta...
Juodi debesys skuba namo.
Žemę apgaubia saulėlydžio ramybė...
O gal audros ir nebuvo?*

2007 01 01 Kaunas

AKIMIRKA

*Stoviu
Laisvės alėjoje
prie senų žibintų
žydinčių liepų
apsuptyje.*

*Žvelgiu
pro langą praeities,
lendu
pro plyši ateities,
matau
labirintus neaiškius,
klaidžioju
neatrastais
ateities keliais...*

*Mąstau ir
nesuprantu,
kas laukia
mūsų Kauno ir
Lietuvos
ATEITYJE!*

2007 07 26 Kaunas

PAJŪRY

*Kažkur einu -
nežinau kur...
Einu ten -
nežinau kodėl...*

*Šauki tu mane,
balta jūros puta.
Skrendu pas tave
kaip žuvėdra alkana.*

*Per vaikystės dienas,
per jaunystės godas
pas tave aš skubu
akmenėtu keliu.*

2007 09 27 Palanga

* * *

Mielai draugei

*Mieloji drauge,
tu visad su manim.
Dieną... naktį...
tu visada šalia.*

*Net kai gyvenimo labirintuose
paklystu netyčia,
nuo įkyrių minčių
apsaugai mane.*

*Klausiu savęs:
koku vardu
vadinti tave,
ištikimoji palydove?*

*Vis suku galvą...
Pagaliau išdrįstu
vadinti tave
VIENATVE.*

2007 11 16 Kaunas

UGNELĖ

*Būk rami
ir tada, kai liūdna,
kai iš sielvarto spurda
krūtinėj širdis.
Būk laiminga
net tada, kai labai skauda
ir akys plūsta skausmo lietumi.*

*Jei išsiilgusi laimės,
meilės ir džiaugsmo
netikėtai sukniubsi
po kryžiumi lemties,
sustok ir palauki
auštančio ryto
ir tekančio spindulio
iš saulėtos ateities.*

*Viltis ir laikas
suteiks tau ryžto,
nušluostys ašaras,
prislopins godas,
suteiks tau valios
pasiekti tikslą,
įprasmins prarastas
betiksles dienas.*

2007 11 16 Kaunas

* * *

Ugnytei

*Aš tau siunčiu
kasdien po švelnų
gerą žodį,
kasdien po šiltą
meilią šypseną,
meilę begalinę
pasiūlgusios širdies.*

*Dovanoju ramią
kalėdinę naktį,
kūdikėlio palaiminimą
Kūčių vakare
ir mėnulio blyną,
besišypsantį pro langą,
glamonėjančią, bučiuojantį
rožiniuose sapnuose.*

*Prašau rytmečio saulės
spindulių šviesos,
kad šildytų tave,
kad užmirštum sunkumus ir
išskleidusi sparnus
lengvai suplasnotum -
pakiltum aukštai
virš kasdienybės pilkos.*

2007 12 24 Kaunas

PLOKŠČIAI

*Čia vasaros giedros,
mėlynas dangus.
Svyruokliai gluosniai
saugo Nemuno krantus.*

*Lietuvaitės laisto
rūtų darželius, -
jų rojaus kampeliai
skleidžia lelijų kvapus.*

*Čia ant kalvos viršūnės
ošia šimtamečiai ąžuolai.
Soduose tarp prisirpusių vyšnių
puikuoja prinokę obuoliai...*

*Į šią mielą Panemunės vietovę
apylinkių grožis vilioja
gėrėtis žavia aplinka,
atgimti gamtos glėbyje.*

*Bevaikščiojant Vaiguvo slėny
Maltos, Kriauciūno, Kudirkos takais
juntamos Tėvynės meilės idėjos
atgaivina didybę praeities.*

*Glamonėjimas rytmečio gaivos
kviečia prisiglausti prie upių tėvelio,
prisiliesti prie sraunios srovės
skubančio į Baltiją Nemunėlio.*

*Įmerkus į jo vandenį kojas,
atsikvėpti aromatų gausoje.
Po dienos rūpesčių nurimti
salos auksiniame paplūdimy.*

2007 12 24 Kaunas

LAIKO LAIVAS

*Kai liūdna -
lipu į Laiko laivą,
keliu bures,
plaukiu per
gyvenimo bangas*

*ieškoti nepamesto,
surasti neprarasto,
tokio artimo ir
neapsakomai tolimo.*

*Noriu tave surasti,
žemėn sugrąžinti
iš už debesų
SKRAIDANČIĄ PAUKŠČIU!*

2008 05 25 Kaunas

PAVEIKSLAS

*Man reikėjo jūros.
Man reikėjo laivo,
skubančio į uostą
bevardės pilies.*

*Man reikėjo laimės.
Man reikėjo meilės -
dvasinio artumo
mylinčios širdies,*

*kad galėčiau skristi
į ryškią vilties šviesą -
aistroje sudegti
tarp kuorų laiko pilies.*

2008 05 25 Kaunas

* * *

Prof. Onutei Voverienei

*Ačiū Jums už knygą.
Ji suteikė man drąsos
išlįsti iš slogaus
vėžio kiauto, iš
ilgos gyvenimo
nakties tamsos,
ieškoti pro rudenio
apsiblaususį langą
gyvenimo šviesos
likučių.*

*Ačiū Jums,
kad esate tokia,
kuri mato
visus ir visur tuos,
kuriems reikia paguodos,
šiltų žodžių ir
švelnių akių.*

2008 10 07 Kaunas

* * *

Sesei

*Tu išėjai netikėtai, nelauktai,
palikus mus visus,
kurie labai Tave mylėjom.
Palikus mus visus,
kuriems buvai ir
esi tokia artima,
labai reikalinga ir mylima.*

*Neištarusi nė žodžio išeidama,
Tu dovanojai šypseną,
suteikdama vilties,
lengvai spustelėjai ranką ir...
ir... užgesai staiga,
kaip vėjo žvakę užpūsta.*

*Visų širdyse amžiams likai
jaunatviškai guvi,
mylima ir ori,
linksma ir maloni.*

Ačiū Tau, kad Tu buvai!

Petrašiūnai. 2009 01 10

Seserys Birutė ir Irena Kopenhagoje

Į PLOKŠČIUS

*Noriu girdėti
Nemuno šniokštimą
po pavasario
pirmųjų audrų.*

*Noriu regėti
pavasario stebuklą -
besiskleidžiančius pumpurus
medžių ir gėlių.*

*Noriu justi
vėtros plėšomus,
be gailėsčio blaškomus
rudens lapus.*

*Labiausiai norėčiau
šventadieniais girdėti
į Plokščių bažnyčią
kviečiančius varpus.*

*Man nereikia vasaros -
gyvenime jos nebuvo.
Ji praėjo pro šalį -
tolima, nepasiekiamą.*

*Man tereikia ramybės
ant Nemuno kranto,
Tėviškės žemės šilumos
Senolių kapuos.*

* * *

*Kodėl rašau,
savęs aš klausiu.
Mano žodžių
niekas neskaitys...
Gera žinau!*

*Bet aš vis tiek rašysiu.
Rašysiu sau,
nes negaliu kitaip
padėti sau!..*

*Aplink jauku
ir šilta, ir ramu,
tik širdies dūžių
nuraminti negaliu...*

*Mintimis keliauju
Praeities keliais.
Svjonėse lakstau
vaikystės takais.*

*Mintyse glaudžiuosi
prie Tėviškės ąžuolų,
noriu lūpomis priglusti
prie mylimų veidų.*

2008 12 31 Kaunas

NEIŠSIUŠTAS LAIŠKAS

*Tu vėjo blaškomas,
audros nuplėštas,
ievos lapas.
Padangėmis skraidai.
Tarytum be vairo laivas
per gyvenimą plauki.
Neleidi man tave paguosti,
priglausti prie širdies,
nuraminti ir išbučiuoti.
Iš padangių ant žemės nukelti.*

*Tu esi labai stipri.
O žemė tokia graži -
apiberta spalvingais
gyvenimo žiedais,
geidžiamais ir išsvajotais -
nenuskintais laimės pumpurais.
Tu tik apsidairyk -
tave kviečia nauji draugai,
tavęs laukia, Tau šypsosi
Tave mylintys veidai...*

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Antikomunistinis kongresas ir tribunolo procesas. Vilnius. 2000.
2. J. Jakaitienė, V. J. Paleckis, M. Tamošiūnas. Ieškojome kelių tikrų. Vilnius, 1987.
3. J. Jakaitienė, V. J. Paleckis, M. Tamošiūnas. Taurios širdies žmogus. Vilnius. 1987.
4. K. Kasparas. Lietuvos Laisvės armija. Kaunas. 2002.
5. Laisvės kovų archyvas. 25 ir 33 tomai. Kaunas. 1999.
6. Lietuvos Ypatingasis archyvas. Baudžiamosios bylos. Apyrašas 3, bylos 982; 1520-1539. Apyrašas 45, bylos 314-321.
7. Lietuvos partizanų Tauro apygarda. Vilnius. 2000.
8. J. Paleckis. Gyvenimas prasideda. Vilnius. 1967.
9. B. Runaitė Šidlauskienė. Tau, mano Tėvyne. Kaunas. 2005.
10. G. K. Vaigauskas. Lietuvių nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja. Maskva. 1986.

Runaitė-Belickienė, Irena

Likimo keliai: / Irena Runaitė-Belickienė. — Kaunas:
UAB „Vaiga“, 2010. — 256 psl.

ISBN 978-9955-407-96-6

Nugyvenusi netrumpą, bet prasmingą - kupiną kovos, vilties, lūkesčių, neapykantos - gyvenimą, autorė atsigręžė į savo ir tautos gyvenimą ir dar kartą jį atvėrė mums, skaitytojams.

Knygą sudaro dvi dalys, savaip pakartodamos dviejų žmonių - brolio Prano ir sesers Irenos Runų - gyvenimus: pirmoje dalyje sesuo Irena pasakoja apie brolio Prano, narsaus ir tauraus partizano, kovą su okupantais ir mirtį, antroje - per eilėraščius atsiskleidžia pačios autorės prabėgę dešimtmečiai.

UDK 888.2-3

Knygos nuotraukos:
Alfonso Beresnevičiaus, Džojos Gundos Barysaitės,
Jono Ivaškevičiaus, Aleksandro Juozapaičio,
Virgilijaus Usinavičiaus, iš Lietuvos ypatingojo archyvo
ir autorės asmeninio archyvo.

Irena Runaitė-Belickienė

LIKIMO KELIAI

Tiražas 1000 egz. Užsak. Nr. 0000.
UAB „Vaiga“ Draugystės g. 19, LT-51230 Kaunas.
El. p. vaiga@vaiga.lt
Spausdino UAB BALTO print / Logotipas
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius
Sutartinė kaina

*Jis laisvę gynė mūs
ne žodžiais, o kova.
Jo žygdarbius minės
atgimus Lietuva.*

O. Rakauskienė

ISBN 978-9955-407-96-6

9 789955 407966